د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

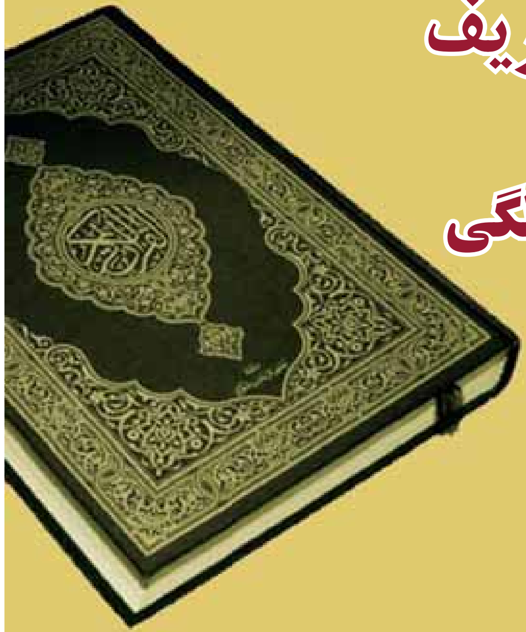

تفسیر شریف

یوولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ . ش

تفسیر شریف - یوولسم ټولګی

درسی کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري په بازار کې یې اخیستنه او
خرڅونه په کلکه منع ده. له سر غړونکو سره قانوني چلن کیږي.

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

یوولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

ليکوال

- دکتور عنايت الله خليل هدف

علمي او مسلکي ایډیټ

- دکتور فضل الهادی وزين
- فضل الله نيازی

د ژبې ایډیټ

- محمد قاسم هيله من

ديني، سياسي او کلتوري کميټه

- ډاکټر عطاء الله واحديار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئيس.
- مولوی قيام الدين کشاف
- محمد آصف کوچی

د څارنې کميټه

- دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين
- دکتور شېر علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول
- د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس

طرح او ډيزاين

عنايت الله غفاري

بسم الله الرحمن الرحيم

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د توری — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تأليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

سرلیکونه

لومړی لوست: په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل(۱)............ ۱
دویم لوست: په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل (۲)............ ۵
دریم لوست: په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه............ ۱۰
څلورم لوست: د بني آدم وقار او درنښت............ ۱۶
پنځم لوست: آیةالکرسي د قرآن لوړه څوکه............ ۲۱
شپږم لوست: ځمکه د انسان د ګټې لپاره............ ۲۶
اووم لوست: الله تعالی سره مینه د پیغمبر ﷺ په پیروی کې ده............ ۳۰
اتم لوست: اسلام بشپړ او هراړخیز دین دی............ ۳۵
نهم لوست: لمونځ تل پاتې اونه شلېدونکې فریضه ده............ ۴۰
لسم لوست: د ظلم د مخنیوي لپاره د جهاد اجازه............ ۴۵
یوولسم لوست: روژه او ګټې یې............ ۴۹
دولسم لوست: حج د مؤمنانو د نړیوال یووالي څرګندوی............ ۵۷
دیارلسم لوست: له خلکو سره نیکي او ښېګڼه............ ۶۲
څوارلسم لوست: حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول............ ۶۶
پنځلسم لوست: د الله ﷻ په لار کې انفاق (مال لګول)............ ۷۰
شپاړسم لوست: په قرآن کریم کې انساني مساوات............ ۷۵
اوولسم لوست: د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفتونه............ ۷۹
اتلسم لوست: د ټولنې په تهذیب کې د مؤمنانو رول............ ۸۴
نولسم لوست: په اسلام کې د معیوبو اوفقیرو مؤمنانو مرتبه............ ۸۹
شلم لوست: د مؤمنانو یووالی............ ۹۴

لومړی لوست

په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل

قال الله تعالی: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ١٦٤]

د ځینو کلمو معناوې

خَلق:	پرته له مخکینی نمونې نه د یو شي پیدا کول.
السَّمَاوَات:	د سماء جمع ده، اسمانونه اوهرهغه څه چې له ځمکې نه لوړ وي.
اللَّيْل:	شپه، هغه تیاره چې وروسته له روښنایی منځته راځي.
النَّهَار:	ورځ، خوره روښنایي.
الْفُلْك:	کښتی، لویې کښتی.
وَبَثَّ:	خواره یې کړل.
دَابَّةٍ:	دځمکې پرمخ هر خوځېدونکی شی.
تَصْرِيفِ الرِّيَاحِ:	د باد لګېدنه مختلفو اړخونوته.
السَّحَاب:	وریځ، په فضا کې حرکت کوونکې وریځ.
الْمُسَخَّر:	په خدمت کې لګېدلی، تابع شوی.

ژباړه

بیشکه د اسمانونو او ځمکې په پیداښت کې، د شپې او ورځې په تګ راتګ کې، په هغې کښتی کې چې د خلکو د ګټې لپاره په دریابونو کې ګرځي او په اوبو (باران) کې چې الله ﷻ له اسمانه را نازلې کړې دي او بیا یې ځمکه وروسته دهغې له مرګ نه په اوبو راژوندۍ (خړوبه) کړه او په هغې (ځمکه) کې یې هرډول ژوندي خوځېدونکي خواره کړل او (هر لوري ته) د بادونو په چلېدو کې او وریځو کې چې د ځمکې او اسمان ترمنځ ایل کړای شوي دي، یقیناً په دې(ټولو) کې د عاقلانو لپاره(دالله تعالی پر وجود او وحدانیت) څرګند دلایل شته.

تفسير

پورتني مبارك آيت په كايناتو او د نړۍ په موجوداتو كې اته ځرګند او روښانه دلايل بيان كړي دي، چې د الله ﷻ په وجود او يووالي دلالت كوي:

۱. د اسمانونو پيدايښت

دغه مبارك آيت د اسمانونو پيدايښت د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه ګڼي، چې هوښياران او د عقل خاوندان ددې نښو په ليدو بايد د الله ﷻ په وجود او يووالي ايمان راوړي.

په آيت كې د (السماوات) لفظ جمع ذكرشوى دى، ځكه اسمانونه ګڼې او بېلابېلې طبقې لري، لكه څرنګه چې الله تعالى په بل ځاى كې داسې مهرباني كوي ﴿الله الذي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ﴾ [الطلاق:۱۲] **ژباړه:** الله ﷻ هغه ذات دى چې اووه اسمانونه يې پيدا كړي دي.

دا چې د اسمانونو پيدايښت د الله ﷻ په وجود، يو والي او قدرت دلالت كوي يوه نښه يې دا ده چې الله ﷻ اسمانونه سره له دومره پراخې او لويې پرته له ستنو درولي دي او هغه يې په ستورو، لمر او سپوږمۍ روښانه كړي، ترڅو له يوې خوا اسمان ته ښايست و بښي او له بلې خوا د شيطانانو ويشتونكي وي، چې دا ټول ښايست او ټينګښت د واحد او قادر الله په برلاسى او لويى ځركند ګواه دي.

۲. د ځمكې پيدايښت

د الله ﷻ د قدرت يوه بله روښانه نښه دا ده، چې ځمكه يې پيدا كړې او هغه يې هواره كړې ده، ترڅو انسان پرې آرام او هوسا ژوند وكړي، هرلور ته يې تګ راتګ او حركت وكړي، په هغې كې له پرتو زېرمو او پانګو څخه ګټه واخلي اود ځمكې پر مخ آبادي او پرمختګ وكړي.

ځمكه او اسمان د انسان لپاره د الله تعالى له لويو نعمتونو څخه ګڼل كيږي. لكه چې الله تعالى دا لوى نعمت په انسانانو پيرزو كړى او دوى ته امركوي: ﴿يَاأَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۞ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ... ﴾ [البقرة: ۲۱-۲۲]

ژباړه: اى خلكو د خپل رب بندګي غوره كړئ، چې ستاسو او له تاسو نه د مخكې تېرو شويو خلكو پيداكوونكى دى؛ ښايي چې تاسې پرهيزګاران شئ او له عذابه ځانونه وژغورئ.

الله ﷻ هغه ذات دى چې ستاسې لپاره يې ځمکه هواره کړه، اسمان يې چت جوړ کړ او لـه آسمانه يې اوبه را واورولې او په هغو سره يې ستاسې د روزۍ لپاره هر ډول حاصلات را وايستل.

فعاليت
زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه د انسان لپاره دځمکې او اسمان د ګټو په هکله خپل نظرونه څرګند کړي.

۳. د شپې او ورځې بدلون

په مبارک آيت کې د الله ﷻ د قدرت دريـم دليـل د شـپې او ورځـې مـنظم حرکـت دى، چې پر له پسې ګرځي او يو د بل ځاى نيسي. د شـپې او ورځـې حرکـت، د اوږدوالـي او لنډوالي، تورتوالي اوسپينوالي، تيارې او رڼا د اختلاف سره، سره د انسان لپـاره ډېرې ګټې رامنځته کوي. الله تعالى شپه د انسان د سکون او راحت لپاره، او ورځ يې د کسب اوکـار او روزي حاصلولو لپاره پيداکړې ده. که چيرې شپه نه واى ، نو ډېرمخلوقات به له خـوب او راحت څخه بې برخې وو، همدارنګه شپه د ستر او پردې لپاره يو ښه او مناسـب وخـت دى چې انسان ورڅخه په مختلفو حالاتوکې ګټه اخلي. لکه څرنګه چې انسـان لـه ورځـې او د هغې له رڼا څخه د ډېرو کارونو په تر سره کولو کې ګټه اخلي، همدارنګه د شـپې او ورځې د بدلون او توپير په نتيجه کې وختونه، ورځې، مياشتې اوفصلونو ټاکل کيـږي چې دا ټول د انسان لپاره د الله ﷻ له لويونعمتونو اود قدرت له نښانو څخه دي.

٤. په سمندر کې رواني کښتى

په مبارک آيت کې د الله ﷻ د قدرت څلورمه نـښه د لويـو کـښتيو حرکـت دى، چې لـه سوونو او زرونو ټنو وزن سره د سمندرونو د څپو په سر حرکت کوي او انـسانان ور څخه ګټې اخلي. ځينو مفسرينو دا ويلي دي چې: په دې مبارک آيت کې الله ﷻ په سـمندرونو کې د کښتيو د حرکت يادونه د شپې او ورځې له تـوپير نـه وروسـته کـړې ده چې دا پـه يوې ځانګړې باريکۍ دلالت کوي اوهغه دا چې مـسافرپه دريـابونو او سـمندرونو کـې د شپې او ورځې خارنې ته ډېر اړ وي، ترڅو وختونه وپيژني اوخپل لوري وټاکي. له همدې کبله کښتى چلوونکي د نجوم علم او د شپې او ورځې پيژندلو ته ډېره اړتيالري.

همدغې موضوع ته په اشارې سره الله تعالى په بل آيت کـې فرمـايي: ﴿وَهُوَ الذي جَعَلَ لَكُمُ النجوم لِتَهْتَدُواْ بِهَا فِي ظُلُمَاتِ البَــرِّ وَالْبَحْــرِ﴾ [الأنعـام: ۹۷] **ژباړه**: او الله هغه ذات دى چې ستاسې لپاره يې ستوري د وچې او سمندر په تيارو کې د لارې پيژندلو وسيله وګرځوله.

ددې آیتونو د نازلېدو په وخت کې ډېرلږ خلک د انسانانو په ژوند کې د کښتۍ په ارزښت او رول خبر وو، خو د وخت په تېرېدو سره انسانان د بشریت په ژوند کې د کښتۍ په ارزښت وپوهېدل چې دا کار د قرآن کریم یو اعجاز او د الله تعالی په قدرت او وحدانیت ښکاره اوڅرګند دلیل دی.

د لوست ګټې اولارښوونې

د دې مبارک آیت ځینې ګټې په لاندې ډول دي:

❖ په کایناتو کې د هستۍ نښې نښانې د الله تعالی د وحدانیت او وجود د اثبات لپاره روښانه دلایل دي.

❖ الله تعالی د نورې مخلوقات د انسان د خدمت او ګټې لپاره پیداکړي دي.

❖ د الله تعالی په مخلوقاتو کې د هغه د قدرت په نښو نښانو تفکر او تدبر، د ایمان د بشپړتیا اوقوت لامل ګرځي.

❖ د شپې او ورځې پرله پسې تلل راتلل د الله تعالی په قدرت او وحدانیت دلالت کوي.

❖ د شپې او ورځې بدلون انسان ته لارښوونه کوي چې خپل وختونه منظم کړي او له هغو څخه د خپل پالونکي په اطاعت او پیروۍ کې مناسبه ګټه ترلاسه کړي.

پوښتنې

۱. ذکرشوی مبارک آیت په لوړ آواز تلاوت کړئ.

۲. په دې مبارک آیت کې د الله تعالی پر قدرت او وحدانیت څو دلیلونه ذکرشوي دي؟ بیان یې کړئ.

۳. په دې مبارک آیت کې د (السماوات) لفظ په څه دلالت کوي؟ د خپلې وینا د اثبات لپاره په قرآني آیت استدلال وکړئ.

٤. د انسان لپاره د ځمکې څلور ګټې بیان کړئ.

۵. د شپې او ورځې له ګرځېدنې څخه د وختونو په ټاکنه کې څرنګه استفاده کوو؟

٦. د شپې او ورځې څلور فایدې بیان کړئ.

۷. په سمندرونوکې د کښتیو ګرځېدنه انسانانو ته څه ګټه رسولی شي؟

په کايناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانيت دلايل (۲)

قال الله تعالی: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ١٦٤]

۵. له آسمانه د باران اوريدل

د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه بل دليل له اسمانه د باران د اوبو وريدل دي، چې د هغو په واسطه وچې او مړې ځمکې راژوندۍ کوي او د ځمکې په مخ ډول، ډول بوټي، واښه او ژوي راپيداکوي اوپه خوځښت يې راولي. په دې ذکرشوي مبارک آيت کې له اسمان څخه مراد هغه لوړ لورى دى چې د ځمکې د پاسه دى. په باوري توګه د باران وريدل له وريځو څخه د الله ﷻ د قدرت له نښو او د هغه د وحدانيت دليل دى، ځکه يوازې الله ﷻ دى چې دا اوبه له وريځو څخه را وروي.

٦. د ځمکې ژوندي کول

د ځمکې له ژوندي کيدو څخه مراد دا دى چې الله تعالى د باران د اوبو په را ورولو سره د ځمکې د ودې او رشد طاقتونه- چې د وچوالي او مرګ په حالت کې وي- په خوځښت اوحرکت راولي چې له امله يې په ځمکه کې پټ شيان څرګندوي. هر ډول بوټي، ګلونه، ميوې اوداسې نور راشنه کيږي اوسمسوريږي.

د ځمکې ژوندي کېدل او د ځمکی پر مخ د ډول، ډول نباتاتو اوحيواناتو خورېدنه د الله تعالى د قدرت له لويو نښانو څخه دي.

لکه څرنګه چې قرآن کريم په بل ځاى کې دا موضوع په ځانګړې ښايست سره داسې انځور کړې ده:

قال الله تعالى: ﴿وَتَرَى الأرض هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآء اهتزت وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ [الحج: ۵] **ژباړه:** اوته وچه مړه ځمکه وينې، کله چې موږ پرهغې باران ووراوه په ناڅاپي ډول وخوځيده، ډېره شوه اوهرراز ښايسته ښيرازه نباتات يې راوټوکول.

۷. د بادونو لګېدل

د الله تعالی د قدرت او وحدانيت بل دليل دا دی چې هغه په خپل لوړ قدرت سره بادونه او هوا پيداکړې ده، په خپلې ارادې سره يې په حرکت راولي او په خپل حکمت سره يې له يوه لوري نه بل لوري ته اړوي.

د بادونو لګيدنه مختلف ډولونه اوشکلونه لري چې قرآن کريم هريو په جلا، جلا نومونو ياد کړی دی. بادونه کله له ختيځ نه لوېديځ لور ته، کله له لوېديځ نه ختيځ لور ته، کله له شمال نه سويل ته اوکله هم له سويل څخه شمال لور ته حرکت کوي. همدارنګه بادونه ځانته ډول، ډول حالتونه غوره کوي: طوفاني يا ملايم ، ګرم يا يخ او تند يا نرم حالت چې په دې توګه بادونه يا دالله ﷻ د رحمت نښې او يا د هغه د عذاب بيلګې وي. د بادونوقوت او چټکتيا په داسې اندازه سخته اوځواکمنه وي چې کله نا کله په ډېرو هيوادونو کې د هيټنا کې وراني او تباهی لامل ګرځي.

ځينومفسرينو فرمايلي دي: د دې جملې يادونه ﴿وَتَصْرِيفِ الريـاح والـسحاب المـسخر بَـيْنَ السمآء والأرض﴾ د باران د اوبو په واسطه د ځمکې د را ژونـدي کيـدو او د ځمکې پـرمخ د ساکښانو له خوځښت نه وروسته، په دې دلالت کوي چې د بـادونو او هـوا پـه وسيله د ځمکې پر مخ نباتاتو، حيواناتو اوټولـو خوځيـدونکو تـه ژونـد حاصـليږي، کـه چيـرې الله تعالی بادونه له لګيدو څخه منع کړي ، نو په ډېره لږه موده کې به هيڅ ژوی د ځمکې پـر مخ پاتې نشي.

۸ په فضا کې ځوړندې وريځې

د الله ﷻ د قدرت له روښانو دلايلو څخه د اسمان پـرمخ ځوړنـدې او ولاړې وريځې دي چې د الله ﷻ د خوښی اوارادې تابع او امر منونکې دي. ظاهرا کـه چيـرې دغـه وريځې سپکې وي ، نو بايد فضا ته پورته شي او ورکې شي او که درنې وي ، نو بايد ځمکې تـه راکوزې شي، خو الله تعالی په خپل قدرت اوارادې سره دغه وريځې په فضا کې خـورې کړې او ساتنه يې کوي، ترڅو د باران اوبه ورڅخه راواوروي.

د ﴿السَّحَابِ﴾ د کلمې راوړل د ﴿الرِّيَاحِ﴾ څخه وروسته د دې لپاره دي چې بادونه وريځې په حرکت راولي او له يوه ځايه يې بل ځای ته ليږدوي. د بادونو دا حرکت سره له دې چې د ليدو وړ نه دی، خو په خپل ذات کې داسې قوت او ځواک لري چې ونې له ريښو سره راباسي اوآبادۍ نړوي. وريځې هم ډېرې درنې اوبه له ځان سره پورته کوي. کله چې د باران په بڼه ځمکې ته راتوييږي له هغو څخه د ځمکې پر مخ ويرووونکي سيلاوونه را منځته کيږي چې درې او ناوونه ډکوي او لوی لوی دريابونه جوړوي.

يوازې دعقل او پوهې څښتنان پوهيږي

په دې مبارك آيت کې چې کومې لويې نښې اونښانې ذکرشوې دي، پردې دلالت کوي چې نړۍ اوکاينات سره له ټولې پراخې او لويې يوحکيم پيداکوونکی او تدبيروونکی لري چې هغه د ټولومخلوقاتو معبود اوپالونکی دی. دا ستر دلايل اوځرګندې نښې يوازې دعقل او پوهې څښتنان درك کولی شي څوك چې د الله تعالی د ځواك اوعظمت په وړاندې د تسليمی سرټيټوي.

امام فخرالدين رازي (رح) د الله ﷻ نعمتونه په دوه ډولو - دنيوي او اخروي - باندې تقسيم کړي دي او وايي: هغه اته شيان چې الله تعالی په دې آيت کې بيان کړيدي، ظاهرا دنيوي نعمتونه دي اوکله چې د عقل خاوندان په هغو کې فکر وکړي ، نو د دې نعمتونو د پيداکوونکي پيژندنې ته لارمومي او په اخروي نعمتونو بدليږي، خو له دغونعمتونو څخه د دنيوي نعمتونو په توګه ګټه اخيستل يوازې د سليم عقل اومعنوي بصيرت د څښتنانو لپاره حاصليدای شي. له دې کبله الله تعالی د آيت په پای کې فرمايي، په دې ټولو شيانو کې ښکاره دلايل دي چې د عقل او پوهې خاوندان پرې ښه پوهيږي[1]، نوځکه دعلماوو او پوهانو دنده او مسؤوليت دی چې د الله ﷻ په کايناتو اومخلوقاتو کې فکر وکړي.

امام آلوسي د دې آيت په تفسير کې ليکي: ابن ابی الدنيا او ابن مردويه له ام المؤمنين حضرت عايشې (رضی الله عنها) څخه روايت کړی دی چې دالله ﷻ پيغمبر ﷺ دا آيت ولوست او ويې فرمايل: ﴿ويل لمن قرأها ولم يتفكر فيها﴾ يعنې هلاکت او عذاب دې وي د هغه چا لپاره چې دا آيت ولولي او په هغه کې فکر ونه کړي.

١-تفسير کبيرج۴/ص۲۲۵ دارالفکر ۱۹۸۱م

په طبیعت او کایناتو کې فکر کول د ایمان لور ته لاره پرانیزي

په یورتني آیت کې الله تعالی په کایناتو کې ځینومهمو او ارزښتناکو حقایقو ته اشاره کړې ده چې هرانسان یې لیدلی او درک کولی شي. په دغو حقایقو کې فکر کول د دې لامل ګرځي، ترڅو عاقل او هوښیار انسان له خپلو سترګو نه د غفلت پټی لرې کړي، د کایناتو د خلقت په اسرارو کې ځیر شي او په پایله کې دکایناتو پرخالق ایمان راوړي او د زړه له کومې د هغه عبادت او بندګي وکړي.

سره له دې چې انسان پدغه آیت کې یاد شوي حقایق هره ورځ او هر مهال په خپلو سترګو ګوري، خو بیا، بیا لیدل، نسیان او هیرول د دې لامل ګرځي چې انسان په دغو حقایقوکې له تدبر او تفکر نه غفلت وکړي. له همدې امله لایزال خالق هوښیار او عاقل انسان د کایناتو د خلقت په بېلګو کې فکر کولو ته رابولي او همدا سبب دی چې د قرآن کریم ډېري آیاتونه په ﴿لعلکم تعقلون، لعلکم تتفکرون، أفلا تعقلون﴾ او داسې نورو جملو سره پای ته رسیږي.

د دغو حقایقو له جملې څخه ترټولو ستر او لومړی حقیقت دا دی چې د آسمانونو او ځمکې وجود ازلي نه دی او نه هم هغه په خپله پیدا شوی دي، بلکې د قادر او حکیم ذات له مخلوقاتو څخه دي.

دویم حقیقت چې په دې آیت کې یې بیان راغلی دی هغه د ځمکې او آسمانونو د خلقت په نتیجه کې د شپې او ورځې رامنځته کېدل او بدلون دی چې د شمسي منظومې او افلاکو په پرله پسې او دایمي حرکت، پراخ، منظم او خلل نه منوونکي دقیق نظام او قانون دلالت کوي. دغه منظم او هر اړخیزه دقیق نظام د علیم، خبیر او قدیر ذات پر وحدانیت او یو والي شاهد دی چې په خپل مطلق او بې ساري علم او قدرت سره یې ځمکې، آسمانونه شپه او ورځ پیداکړې ده.

همدارنګه په دغه آیت کې ډېر نور حقایق هم ذکر شوی دي، لکه: د سمندر د اوبو د څپو پر سر دکښتیو حرکت کول، د باران وریدل، د وریځو رامنځته کېدل او حرکت کول، د باد لګیدل، له ځمکې نه د وښو او نباتاتو ټوکېدل، رنګ په رنګ حاصلات او میوې، د ژویو او ساکښانوپیداکېدل او داسې نور، چې دا ټول له الهي سننو او دقیقو قوانینو سره سم په هستی او کایناتو کې رامنځته کیږي او په کایناتو کې د تفکر لپاره ښه

زمینه برابروي او انسان ته پر خپل خالق او پالونکي د ایمان او د هغه د عبادت او بندګۍ لاربښوونه کوي.

د دنیا په موجوداتوکې تفکر او تدبر د علم او ساینس په حقایقو کې ژورنه او پلټنه او د علمي اکتشافاتو په اسرارو پوهېدل دا ټول د الله تعالی د معرفت او پر هغه باندې د ایمان راوړلو او د هغه علیم او قدیر ذات د عبادت کولو تر ټولو لنډه او آسانه لاره ده.

پوښتنې

۱. له اسمانه د باران د اوبو اورېدل د الله تعالی د یووالي او قدرت دلیل دی. په دې هکله څرنګه استدلال کولای شئ؟

۲. د باران د اوبو په وسیله د ځمکې له ژوندي کېدو څخه مطلب څه دی؟

۳. د بادونو لګېدنه د ورېځو په جوړښت، د باران په ورېدو او د نباتاتو او حیواناتو پر ژوندانه څه اغېزه لري؟

٤. ورېځې د الله تعالی د قدرت له نښو نښانو څخه بیان شوې دي. په دې هکله توضیحات ورکړئ.

۵. د مبارک آیت وروستنۍ برخې څوک د کایناتو په هکله په فکر کولو مکلف کړي دي؟ په دې هکله د آیت وروستنۍ برخه شرحه کړئ.

٦. د مبارک آیت په باره کې هغه نبوي حدیث بیان او شرحه کړئ چې د الله ﷻ په کایناتو او مخلوقاتو کې په فکر کولو ټینګارکوي.

کورنۍ دنده

ګرانو زده کوونکو!

په ژوندانه کې د اوبو د ارزښت په هکله یوه پنځلس کرښیزه مقاله ولیکئ.

دریم لوست

په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه

قال الله تعالى: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ۞ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ۞ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ [المؤمنون: ۱۲-۱٤]

د ځینو کلمو معناوې

سُلَالَةٍ:	خلاصه، نتيجه، سوچه او ثمره.
نُطْفَةً:	لږې او حقیرې اوبه، مني.
قَرَارٍ مَكِينٍ:	خوندي ځای، د مور رحم.
عَلَقَةً:	ترلې او جامده وينه، د مور د رحم په ديوال نښتې وينه.
مُضْغَةً:	د ژوول شوې مړۍ په اندازه د غوښې يوه وړه ټوټه.
خَلْقًا آخَرَ:	بل مخلوق، د روح له پوکیدو وروسته کامل انسان.

ژباړه

موږ انسان له سوچه خټې څخه جوړ کړ. بیا موږ هغه په محفوظ ځای کې د اوبو يو څاڅکی وګرځاوه. بیا مو هغه څاڅکي ته د وينې د يوې ټوټې بڼه ورکړه. بیا مو د وينې ټوټه بوټۍ غوښه وګرځوله. بیا مو بوټۍ غوښه هډوکی جوړ کړ. بیا مو هډوکو ته غوښه ور واغوستله. بیا مو هغه يو بل مخلوق جوړ کړ، الله د ډېر لوړ شان څښتن دی او له ټولو پیداکوونکو نه ښه پيدا کوونکی دی.

تفسير

الله تعالی په دې مبارکو آيتونو کې خپل د قدرت او عظمت دلايل د انسان په خلقت، د هغه د جوړښت د پړاوونو ، د هغه د ژوند او مرګ او دويم ځلي راژوندي کيدو په ترڅ کې بيان کړي دي، په داسې توګه چې د انسان د پيدايښت مرحله له خاورو څخه پيليږي او د انسان په بشپړ بدن پای ته رسيږي.

قرآن کريم په دې مبارك آيت او نورو آيتونو کې فرمايلي دي چې انسان لومړی له خاورې څخه پيدا شوی دی. د انسان پيدايښت له خاورې څخه پيليږي او د پړاوونو له تېرولو وروسته د

ښې ښې او ښایسته صورت لرونکی انسان ورڅخه جوړېږي. له خاورې څخه د انسان د پیدایښت مراد دا دی چې الله تعالی د لومړي ځل لپاره آدم عليه السلام له خاورې څخه پیدا کړ، بیایې بي بي حوا له آدم عليه السلام څخه پیدا کړه، او بیا د انسانانو خلقت او پیدایښت له حضرت آدم او بي بي حوا څخه د نکاح او تناسل په ډول پیل شو. د انسانانو اصل له خاورې څخه دی، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ﴾.

د انسان د پیدایښت دویمه مرحله له نطفې څخه ده، الله تعالی فرمايي:﴿ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ﴾ دلته له نطفې نه مراد د نر او ښځې یوځای شوې اوبه (مني) دي.

د انسان د پیدایښت دریمه مرحله علقه ده، لکه چې الله تعالی فرمايي: ﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً﴾ علقه یوه ټوټه وینه ده چې له نطفې څخه یې بدلون موندلی دی. د جنین پېژندنې طبي پوهان وايي: د جنین حجم د علقې په مرحله کې د یوه غنم میږي په اندازه وي چې د ۱۲- ۱۴ ملی مترو ترمنځ اوږدوالی لري او د رحم په دیوال پورې نښتی وي. د وینې دا ټرلې وره ټوټه وده کوي او په یوې ژوول شوې ټوټې غوښې بدلیږي چې قرآن ورته د مضغې نوم ورکړی دی. جنین د مضغې په مرحله کې د دریو سانتي مترو په کچه اوږدوالی لري چې د مخ او پزې نښې په هغه کې د ډېرو نریو خطونو په بڼه جوړېږي.

دا ټوټه غوښه (مضغه) د الله جل جلاله په قدرت اومشیت خپل پرمختګ اوبدلون ته دوام ورکوي، ترڅو د هډوکو د هیکل مرحلې ته رسیږي ، په دې هکله قرآن کریم فرمايي:﴿ فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا﴾ اوبیا دا د هډوکو هیکل په غوښو یاعضلي جهاز پوښل کیږي، لکه چې مبارک آیت یې بیانوي: ﴿فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ یعنې بیامو هغه هډوکي په غوښه ویوښل.

دلته قرآني آیت هغه حقیقت ته اشاره کوي چې د ۲۱ پیړۍ انسان حیرانوي او هغه دا چې هډوکي او د هډوکوهیکل په جنین کې له عضلي جهاز څخه مخکې منځ ته راځي. کوم حقیقت چې د جنین پیژندنې علم په وروستیو کې کشف کړی هغه دا دی چې په بنسټیزه توګه د هډوکو سلولونه له عضلي سلولونو څخه توپیرلري او د هډوکو سلولونه له عضلي سلولونو څخه مخکې رامنځته کیږي. اوهیڅ عضلي سلول نه دی لیدل شوی چې د هډوکو د سلولونو له بشپړیدو مخکې جوړشوی وي. دا حقیقت قرآني نص ۱۴۰۰ کاله دمخه ثابت اوتایید کړی دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ اوبیا مو د غوښې ټوټه په هډوکو بدله کړه او هډوکي موپه غوښه وپوښل.

وروسته بیا په جنین کې روح پوکول کیږي او د هغه غړي وده او پرمختګ کوي او په بشپړ او کامل انسان بدلیږي چې قرآني نص ورته داسې اشاره کړې ده:

﴿ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾. وروسته له هغه مو د هغه يو بل پيدايښت وكړ (چې همامغه كامل انسان دى)، نو پاك او مبارك دى هغه ذات چې تر ټولو غوره پيداكوونكى دى.

په دې آيتونوكې د قرآن كريم علمي (ساينسي) اعجاز

پورتني متبركه آيتونه د قرآن عظيم الشأن د علمي اعجاز له روښانو دلايلو څخه ګڼل كيږي، ځكه چې د قرآن عظيم الشأن ويناوې په دې آيتونو او نورو آياتو كې د انسان د خلقت او د هغه د مختلفو مرحلو په اړه داسې دقيقې او حيرانوونكې دي چې د الله تعالى له خوا له وحې پرته بل كوم مصدر او منبع نشي لرلى. هغه څه چې د طب علم او جنين پېژندنې په شلمې او يوويشتمې پيړۍ كې له ډېرو څېړنو او د پرمختللو وسايلو له كارولو نه وروسته كشف كړل، قرآن عظيم الشأن پنځلس پيړۍ دمخه په ډېر دقت او څرګند ډول دا موضوع بيان كړې ده.

پورتنيو آياتونو د انسان د خلقت اوو مرحلو ته اشاره كړېده. دغه پړاوونه په اوسني عصر كې د طب د علم له مهمو څېړنيزو موضوعاتو څخه شميرل كيږي.

نوې علمي څېړنې، سره له دې چې د انسان دخلقت د مرحلو په هكله د قرآن عظيم الشأن د وېناو چې پنځلس سوه كاله پخوا يې كړېدي، پخلى كوي. د قرآن عظيم الشأن له خوا په ډېر دقت سره د هرې مرحلې نومول او د جنين د رشد، ودې او د هرې مرحلې لپاره د نويو او حيرانوونكو كلماتو كارول او هغه په داسې اوصافو يادول، لكه: **نطفه، قرارمكين، علقة، مضغة**، د هډوكو د هيكل جوړيدل، په غوښو او عضلو د هډوكو پوښيدل او د داسې نورو چارو تاييد كوي.[١]

د طب د علم د معاصرو پوهانو له ډلې څخه يوعالم داسې وايي: (د قرآن عظيم الشأن د آيتونو له مجموعې څخه چې د انسان د خلقت په هكله دي لاندينې مراحل څرګنديږي:

(د نطفې مرحله – د علقې مرحله – د مخلقه او غير مخلقه مضغې مرحله – د هډوكو مرحله – په غوښو د هډوكو د پوښيدلو مرحله – د شكل او صورت د بشپړيدلو مرحله (د كامل انسان مرحله) – د روح د پوكولو مرحله).

د نطفې اطلاق پر درې شيانو كيږي: د سړي نطفه يعنې منوي حيوانات، د ښځې نطفه يعنې بويضه يا هګۍ، مختلطه يا يوځاى شوې نطفه چې د نارينه او ښځينه نطفو د يوځاى كيدونه توليديږي او په قرآن عظيم الشأن كې ورته د امشاج نطفه ويل شوي ده. ﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ﴾ [الإنسان: ٢] يعنې بيشكه موږ انسان له ګډې شوې نطفې څخه پيداكړى.

دا پړاو په خپلو دقيقو بدلونونو سره يوه اوونى نيسي او وروسته له هغه بيا دويمه مرحله يعنې د علقى مرحله پيل كيږي.

١- مباحث في اعجازالقرآن للدكتورمصطفى مسلم،ص ٢٣٢ دارالمسلم – رياض ١٩٩٦م

د علقې مرحله دوه اوونۍ دوام کوي اوجنين په دغه پړاوو کې ځان ته د تړلې وينې بڼه غوره کوي او حجم يې يو ملي ميټر وي. د رحم په ديوا ل پورې نښتی وي او قرآن عظيم الشأن ورته په دېردقت سره دعلقې نوم ورکړی دی.

له دې وروسته د مضغې مرحله ده . په دې پړاو کې جنين ديوې بدنې کتلې په بڼه ځرګنديږي. د جنين شکل په دې پړاو کې د يوې ټوټې ژوول شوې غوښې په څيروي، چې لـه خـولې نـه بهر اچول شوې وي، د مضغې کلمه هم همدا معنا ورکوي او قرآن کريم ورته مناسب او دقيق نـوم ورکړی دی.

ځلورمه مرحله د هډوکو او غوښو د تکوين او جوړښت مرحله ده چې د جنين د عمر په پنځمه،شپږمه او اوومه اوونۍ کې بشپړيږي او په ترڅ کې يې د وجود لاندينۍ او پاسنۍ غضروفي هيکل جوړيږي. د جنين په اندامونو د عضلاتو لومړنۍ نښې د جنين دعمر په اوومه اوونۍ کې ځرګنديږي چې دا پرعضلاتو د هډوکود جوړښت پرتقدم اومخکې والي دلالت کوي... وروسته بيا هډوکي په عضلاتو پوښول کيږي، لکه ځرنګه چې قرآن عظيم الشأن يې په هکله فرمايي: ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾.

وروستی پړاو د جنين د صورت د بشپړيدو او د روح د پوکولو پړاو ده چې په آيت کې ورته د ﴿خلقا آخر﴾ يا بل مخلوق نوم ورکړ شوی دی. الله تعالی د قرآن عظيم الشأن په بل آيت کې د دې پړاو په هکله داسې فرمايي: ﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ [آل عمران: ۶] يعنې الله هغه ذات دی چې د ميندو په رحمونو کې تاسې ته د خپلې خوښې صورتونه درکوي.

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ۝ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ۝ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾

[الإنفطار: ۶-۸] يعنې ای انسانه! ته څه شي په خپل مهربان او عزتمن رب تير ايستلې، هغه رب چې ته يې پيدا کړې، نوسم يې کړې ته او ستا هرڅه يې برابر کړل اوپه کومه څيره چې د هغه خوښه وه ته يې ونښلولې.

په دې مرحله کې د جنين د غړو د جوړښت عمليه دوام لري اوهره ورځ او هرساعت په هغه کې بدلون راځي او په دقيقه اومنظمه توګه وده کوي.[1]

ځرنګه چې د پيغمبرﷺ احاديث د قرآن عظيم الشأن دآيتونو تفسير کوي ، نو په ځينو احاديثو کې د انسان د خلقت مراحل داسې شرحه شويدي.

۱- په اختصار سره له – خلق الانسان بين الطب والقرآن – ص–۳۶۵- ۳۷۹

په هغه حدیث کې چې امام مسلم (رحمه الله) روایت کړی دی په هغه کې رسول الله ﷺ داسې فرمايي «إِذَا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ ثِنْتَانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَة بَعَثَ اللَّه إِلَيْهَا مَلَكًا فَصَوَّرَهَا , وَخَلَقَ سَمْعهَا وَبَصَرهَا وَجِلْدهَا وَلَحْمهَا وَعِظَامهَا , ثُمَّ قَالَ: يَا رَبّ , أَذَكَر أَمْ أُنْثَى ؟ فَيَقْضِي رَبّك مَا شَاءَ وَيَكْتُب الْمَلَك»[1] **ژباړه**: کله چې د نطفې له عمرڅخه ۴۲ شپې تېرې شي، الله تعالی ورته پرښته ورلیږي، ترڅو د هغه صورت بشپړ کړي او د هغه اورېدنه، کتنه، پوستکی، غوښه او هډوکي جوړ کړي. وروسته بیا پرښته له الله ﷻ څخه پوښتنه کوي: دا جنین هلك دی که جلۍ؟ نو الله ﷻ هغه پرېکړه کوي چې څه يې غوښتي وي او پرښته يې ليکي.

د قرآن عظيم الشأن د آيتونو له مجموعې او د نبوي احاديثو نه دا څرګنديږي چې د جنين د اعضاوو جوړښت او د جنس تعيين يې د تناسلي غدوېه تشخيص سره په څلوېښتو ورځو کې ترسره کيږي.

په دې ترتيب مونږ ګورو چې د جنين د وېش مراحل چې د علمي څېړنو او اکتشافاتو پر بنسټ حاصل شوي. يوازې دا نه چې له قرآن سره مطابقت لري، بلکې په دې لړ کې د قرآن عظيم الشأن تعبيرات او اصطلاحات له ډېر دقت نه برخمن دي.

هغه څه چې مو د قرآن عظيم الشأن په آيتونو کې د انسان د خلقت د مراحلو په هکله ولوستل که له يوې خوا د الله تعالى په وجود او وحدانيت شاهدي ورکوي له بلې خوا د ټول بشريت لپاره د الله تعالى له لورې د آخري پيغمبر په توګه د حضرت محمد ﷺ د رسالت او نبوت په رېښتينولى او د الله تعالى له لورې د بشريت د هدايت او لارښوونې لپاره د هغه د ريښتيني کتاب قرآن مجيد په حقانيت دلالت کوي.

له نن څخه پنځلس سوه کاله پخوا په ډېر دقت او تفصيل سره د انسان د خلقت د مراحلو په اړه داسې نوې او حيرانوونکې خبرې يوازې او يوازې د الهي وحې له لارې ممکنې وې. هغه مهال نه په مکه، نه په مدينه او نه هم د هغه وخت په پرمختللو ښارونوکې د انسان د خلقت د اسرارو په اړه د طبي زده کړو او څېړنو کوم مرکز شتون درلود. نه داسې وسايل وو چې د هغو په کارولو سره د جنين د ودې، رشد او خلقت پټ اسرار کشف کړای شي، نه هم هغه څوك چې قرآن کريم پرې نازل شوی و، يعنې حضرت محمد ﷺ د طب او جنين پېژندنې کوم سبق ويلی و. الله تعالی په دې اړه څه ښه او ربنتيا فرمايلي دي:﴿ إن في ذلك لآيات لقوم يتفكرون﴾ [الرعد:۳]
ژباړه: بيشکه په دې ټولو کې د هغو خلکو لپاره پوره دلايل دي چې له غور او فکرنه کار اخلي.

۱- رواه مسلم – کتاب القدر،ج۸/ص۴۵

د لوست ګټې او لارښوونې

له ذکرشویو آیتونو څخه ځینې لارښوونې دا دي:

❖ په دې مبارکو آیتونو کې د الله ﷻ د قدرت، علم او حکمت دلیلونه او نښانې بیان شوې دي.

❖ قرآن کریم د انسان د پیدایښت مراحل بیان کړې دي.

❖ د انسان پیدایښت تصادفي او بې فایدې نه دی. له لومړي جوړښت نه وروسته د پیدایښت تر پایله د الله تعالی تر بشپړ رعایت او توجه لاندې دی.

❖ قرآن کریم د انسان خلقت او جوړښت په دقیقه توګه بیان کړی. په داسې حال کې چې د طب علم په خپلو پرمخ تللو وسایلو سره په دې وروستیو وختونو کې دې حقیقتونو ته لار موندلې ده.

❖ قرآن کریم جنین د پیدایښت په مختلفو مراحلو کې په داسې نومونو ستایلی چې د جنین له واقعي حالت سره کامل او بشپړ سمون لري. حال دا چې طبي څېړنو د قرآن کریم له نازلېدو څخه په پیړیو وروسته دا حقایق کشف کړي او یوازې د هغه مرحلې یې ذکر کړې دي.

❖ په یادو شویو اوصافو باندې د انسان د جوړښت او خلقت پړاوونه د قرآن عظیم الشأن په اعجاز او د الله ﷻ په قدرت او وحدانیت دلالت کوي.

پوښتنې

۱. د جنین د جوړښت د مرحلو نومونه په هغه ترتیب واخلئ چې په ذکر شویو آیتونو کې راغلي دي.

۲. د جنین د جوړښت د هغو مرحلو معنا چې قرآنکریم بیان کړې ده څرګنده کړئ.

۳. د قرآن کریم علمي اعجاز په ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًـا﴾ آیت کې د طبي علومو د اکتشافاتو او د نوي عصر د جنین پیژندنې په اړوند تشریح کړئ.

٤. قرآن کریم په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې د انسان خلقت او جوړښت په څو مرحلو کې بیان کړی؟ څرګند یې کړئ.

۵. د جنین د جوړښت، ودې او بشپړتیا په اړه مو چې د بیالوژۍ په مضمون کې څه لوستلي دي، د قرآن عظیم الشأن د هغو آیتونو په رڼا کې سره مقایسه کړئ چې د انسان د خلقت او پیدایښت په هکله دي.

کورنۍ دنده

د قرآن عظیم الشأن د آیتونو په رڼا کې او د تازه علمي اکتشافاتو نه په استفادې سره د انسان د خلقت په اړه یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو نه کمه نه وي.

څلورم لوست

د بني آدم وقار او درنښت

قال الله تعالی: ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ [الإسراء: ۷۰]

ژباړه

او بېشکه موږ بني آدم ته عزت ورکړ اوهغوته موېه وچه او لمده کې سپرلی ورکړې او هغو ته موله پاکو شیانو څخه روزي ور په برخه کړه او پر خپلو زیاترو مخلوقاتو مو ښکاره لوړتیا ورووبښله.

تفسیر

الله تعالی په ذکر شوي مبارک آیت کې پر ټولو مخلوقاتو باندې د بني آدم فضیلت او غوره والی بیان کړی دی او د خپلو ځینو نعمتونو چې پر انسان یې پېرزو کړي دي یادونه کوي.

الله تعالی انسان ته په نطق، بیان، عقل، علم، توازن او د بدن او صورت په ښکلا د ځمکې د سرپر نورو مخلوقاتو لکه، پېریان او حیواناتو برتري او غوره والی ورکړی دی.[۱] ځینې مفسرین د انسانانو د هدایت او لارښوونې لپاره د پیغمبرانو رالیږل د انسان د عزت او تکریم مثال او نمونه بولي.[۲] په ځینو تفاسیرو کې د انسان د لیک او لوست قوت د انسانانو د تکریم او عزت نښه ګڼل شوې ده.[۳] هغه څه چې مفسرینو د انسانانو د فضیلت او غوره والي په هکله یاد کړي دي یوازې د مثال او نمونې په ډول دي، ځکه د انسان د عزت او تکریم انواع او بېلګې دومره زیاتې دي چې له شمېره وتلې دي.[٤]

باید ویوهیږو چې د الله جل جلاله لوري د انسان تکریم اوعزت د انسانانو بني نوعې ته شاملیږي،[٥] او یوازې یوې ډلې او یا خلکو ته ځانګړې نه دي، ځکه په دې آیت کې د (بنی آدم) لفظ مطلق ذکر شوی دی او د ټولو انسانانو (نارینه او ښځینه) جنس ته شاملیږي.

په دې مبارک آیت او د قرآن عظیم الشأن او نبوي سننو په نورو نصوصو کې د انسان او انساني حقوقو په اړه لیدل کیږي چې د اسلام دین د الهي اخري، دایمي او شامل دین او قانون په حیث، په یو مناسب وخت او زمان کې د انسان د تکریم او عزت اعلان وکړ او د هغه حقوق

۱- ایسر التفاسیر – د ابوبکر الجزایري تالیف، ص۳۵۷
۲- التفسیر المیسر- ص۶۴
۳- تفسیر البحر المحیط- ج۶- ص۸۵
٤ -- تفسیر البحر المحیط- ج۶- ص۸۵
۵- تفسیر ابن عجیبه- ص۳۴۹

یې هغه وخت له تېري او تعرض څخه وژغورل او خوندي یې کړل. کله چې بیوزلی انسان د ظلمونو، تېریو اوبندګۍ ښکار و او ډېرځله له هغه سره د ښارویو په څېر او یا تر هغې هم بده او ناوړه معامله ترسره کېدله، په داسې حال کې د بشر د حقوقو او د هغې د نړیوالې اعلامیې کومه پته نه وه، او نه هم د بشر د حقوقو د ساتنې لپاره کوم قانون او یا ادارې شتون درلود.

د انسان د عزت او کرامت ځینې نمونې په لاندینیو مثالونو کې په تفصیل سره بیان شوې دي.

۱. توازن او د شکل او صورت ښکلا

الله تعالی انسان ته د عزت، کرامت او فضیلت په نعمت سره په خپلو نورو مخلوقاتو لوړتیا او غوره والی وربښلی دی.

د انسان د عزتمندی او غوره والي نمونې د نورو مخلوقاتو او ښارویو په پرتله زیاتې دي چې ځینو ته یې اشاره کوو. د انسان عزتمندي په دې معنا چې هغه یې په ښایسته او مناسب شکل او بڼه پیدا کړی دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الإنسان فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ [التين: ٤] یعنې مونږ انسان په ډېره ښه بڼه پیدا کړ.

پرته له شکه توازن او د شکل او صورت ښکلا د الله ﷻ له لوري د انسان د تکریم اوعزت څرګنده نښه ده.

د انسان په پیدایښت کې د عزت او غوره والي بله نښه دا ده چې نور حیوانات پاکي او نظافت نه پېژني، د ځان په پټولو نه پوهیږي، د خوب، استراحت او د خوراک اوڅښاک کړنلاره نه پېژني، ګټې نشي لاس ته راوړلی او د ضرر او تاوان مخنیوی نشي کولای، ټول حیوانات له عقلي او فکري ځانګړتیاوو، پوهې، پرمختګ او تمدن څخه محروم دي. یوازې انسان دی چې له ټولو امتیازاتو څخه برخمن دی. عبدالله ابن عباس(رضي الله عنهما) د انسان عزتمندی او غوره والی ډېر ښایسته تمثیل کړی دی او داسې فرمايي: د حیواناتو پر خلاف انسان خپله خوله د ډوډۍ خوړلو لپاره ځمکې ته نه ښکته کوي، بلکې په خپلو ګوتو خوراک پورته کوي. همدارنګه د څښلو لپاره خپله خوله اوبو ته نه ښکته کوي، بلکې د ګیلاس یا لوښي په واسطه اوبه را اخلي او څښي یې.(۱)

۲. د وچې تسخیرول

د انسان دعزت او لوړتیا له نښو څخه بله نښه دا ده چې الله تعالی د طبیعت قوتونه او هغه څه چې په ځمکه کې دي د انسان تابع ګرځولي دي. همدارنګه په ستورو او افلاکو کې یې د هستۍ قوتونه د انسان د خدمت او هوساینې لپاره پیداکړي دي. په دې آیت کې الله تعالی پر انسان احسان او پیرزوینه کړې ده او دی یې په وجه کې پر مختلفو حیواناتو برلاسه کړي دی.

۱-تفسیرالتحریر والتنویر- لابن عاشور- ج۸- ص ۳۴۹

ده تـه يـې تـول تـابع کـړي دي، چې لـه هغوڅخـه د خپلې ګټې اوښـيګڼې لپـاره کـار واخلـي. همدارنګه انسان ته يې قدرت وربښلی چې د تګ راتګ اوانتقال له وسايلو څخه پـه فضا، وچه او سمندر کې لکه، ښاروي، موټر، اورګاډي، کښتۍ او الوتکو څخه د خپلې ګټې او هوسـاينې لپاره کار واخلي. الله تعالی فرمـايي: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ۝ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۝ وَآتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾ [الإبراهيم: ۳۲-۳٤]

ژباړه: الله هغـه ذات دی چې آسـمانونه او ځمکـه يـې پيـدا کـړل او لـه اسمان څخه يې اوبه راواورولې، بيايې د هغو په وسيله تاسې تـه د روزۍ لپـاره ډول ډول ميـوې پيـدا کـړې، او بېړۍ يې ستاسو لپاره تابع او ايل کړې چې په سمندر کـې د الله پـه حکـم روانـې شـي او سيندونه يې ستاسې لپاره جاري کړل او ګټور يې وګرځاوه ستاسې لپاره لمـر او سپوږمی چې د دنيا تـر پايـه په نه ستړي کيدونکې توګه چليږي او شپه او ورځ يې ستاسې لپاره په کار اچولې ده.

هغه څه چې تاسو غوښتل هغه يې درکړل، که تاسې وغـواړئ چـې د الله ﷻ نعمتونـه وشـميرئ، نوشميرلی يې نشئ. حقيقت دا دی چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

۳. له سمندرونو څخه ګټه اخيستل

د الله ﷻ له لوري انسان ته د عزت ورکولو بله نښه دا ده چې په سمندرونو بانـدې يـې ورتـه د تسخير قدرت ورکړی دی. الله تعالی انسان ته د بېړۍ جوړولـو وس اوتـوان ورکـړی چـې د هغې پـه واسـطه خپلې اړتياوې پوره کړي او ډول ډول ګټې ورڅخه واخلـي، سـمندر د انسان لپـاره يـوه بله نـړۍ ده چې د وخت په تېريدو سره په هغه کې نوي رازونه برسيره کيـږي، لـه سمندر څخـه اوس مهـا ل په ډول ډول طريقو ګټه اخيستل کيږي چې په پخوا زمانو کې د انسان علم له هغونه عاجز وه.

> **فعاليت**
> زده کـوونکي دې لـه سـمندرونو څخـه د ګټې اخـستلو صـورتونه تـر بحـث او څيړنـې لانـدې ونيسي او بيا دې ځو تنه په دې هکله د ټولګيوالو په وړاندې خبرې وکړي.

٤. پاکه او حلاله روزي

انسان ته د الله تعالی د عزت ورکولو بله نښه دا ده چې ده تـه يـې الهـام کـړی ، لـه هغـو حلالـو شيانو څخه چې يې غوښـتې وي خپـل خـوراک لاس تـه راوړي. انسان د الهـی نعمتونـو سـره د عادت له امله کله، کله دغه نعمتونه هېروي اوهغه وخت يې په ارزښت پوه شي، چې ورڅخه محروم شي. کله چې انسان په غړيـدلو سترګو او وينې زړه وګوري ، نـو د الله ﷻ نعمتونـه پـه ټولو ځايونو او په ټولو شيانو کې کتلی شي. لمر، هـوا، اوبـه، روغتيـا، د ګرځېـدو وړتيـا، حـواس،

عقل، او د خوړلو او څښلو ډېر شیان، دا ټول الهي نعمتونه دي چې انسان ته یې ور په برخه کړي دي. الله تعالی انسان ته د خوړلو او څښلو بې شمیره ډول، ډول نعمتونه ورکړي دي. کوم شیان چې انسان ورڅخه د خوړلو او څښلو لپاره ګټه اخلي هغه په څو، څو برابره له هغه څه نه چې نور حیوانات ورڅخه ګټه ترلاسه کوي ، ډېردي. له همدې کبله الله تعالی د پاکې اوحلالې روزۍ احسان پر انسان باندې کړی دی اوفرمايي:﴿ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطيبات﴾. کوم پاک او مزه دار خواړه چې الله تعالی پر انسانانو پیرزو کړي دي. هغه ډېر زیات دي چې هیڅکله یې شمیرلای نشو او هر ډول ګټه اخیستلو ته شاملیدلی شي. الله تعالی دغه نعمتونه په ځانګړې ډول خپلو مخلصو او مؤمنو بندګانو لپاره خاص کړي دي، خو دا یې پرې لازم کړی دي چې د دغو نعمتونو په وړاندې د الله ﷻ شکر ادا کړي او له اسراف او د الله تعالی په وړاندې له سرغړونې څخه ځان وژغوري.

۵. پر نورو مخلوقاتو دانسان فضیلت او غوره والی

انسان ته د الله ﷻ د عزت ورکولو بله بیلګه دا ده چې هغه ته یې د عقل، فکر او پوهې له امله پر نورو مخلوقاتو فضیلت او لوړتیا ورکړي ده. د انسان تر ټولو لوی فضلیت او غوره والی د ځمکې پر مخ د هغه خلیفه ګرځول دي چې هغه یې په وړتیاوو او ځانګړتیاوو سمبال کړی او پر نورو مخلوقاتو یې غوره ګرځولی دی. ټول مسلمان علماء او پوهان په دې آند او نظر دي چې بنی آدم په مطلقه توګه له پیریانو او نورو مخلوقاتو څخه لوړ او ډېر غوره دی. ځانګړې بني آدمان له پرښتو څخه غوره دي، خو په عامه توګه پرښتې له عامو انسانانو څخه غوره ګڼل کیږي.

امام رازی(رح) د تکریم او تفضیل ترمنځ د توپیر په هکله چې په تکریم سره دا مبارک آیت شروع شوی او په تفضیل پای ته رسیدلی داسې وایي: انسان ته پر نورو حیواناتو غوره والی اوعزت د طبیعي او ذاتي امورو لکه عقل، نطق، ښه او ښه قد او قامت له مخې ښبل شوی دی، خو د ښتینو عقایدو او غوره اخلاقو حاصلول انسان ته فضیلت وربښي.(۱)

د لوست ګټې اولارښوونې

❖پرته‌ولو ځمکنیو مخلوقاتو باندې د انسان د کرامت اوغوره والي اعلان.

❖الله تعالی پر انسان احسان کړی، پر هغه یې د خپلو نعمتونو پیرزوینه کړې ده او هغه یې د عزت او تکریم په لوړو مرتبو نازولی دی.

(۱) تفسیر مفاتیح الغیب – لفخرالدین الرازی ج ۲۱/ ص۱۷.

❖ الله تعالی انسان په وچه او سمندرکې د طبیعت پر ځواکونو مسلط ګرځولی، ترڅو له هغو نه ګټه ترلاسه کړي.

❖ الله تعالی د طبیعت قوتونه په کایناتو کې د انسان د خدمت او ګټې لپاره تابع کړي دي.

❖ الله تعالی د انسان لپاره تر ټولو غوره او سپیڅلي خواړه برابر کړي دي او د ده خوراک او څښاک تر ټولو حیواناتو، مرغانو او خزندګانو غوره دی.

❖ څرنګه چې انسان د الله تعالی معزز او مکرم مخلوق دی ، نوپرهغه لازمه ده، ترڅو خپل دغه عزت او منزلت ته متوجه وي او داسې عمل ونه کړي چې د هغه د انساني کرامت او عزت خلاف وي.

❖ د الله تعالی له اوامرو نه سرغړونه، لکه: کفر اختیارول، له الله ﷻ سره شریک نیول او ګناه کول د انسان له مقام سره چې د ځمکې پرمخ د الله تعالی غوره مخلوق دی، مناسب کار نه دی.

❖ د انسان کرامت او د هغه شرعي اوبشري حقوق له تېري نه محفوظ دي او هیڅوک دا حق نه لري چې د هغه پر ځان، مال، وقار او عزت تېری وکړي.

❖ د انسان د حقوقو رعایت او د هغو ساتنه د هر مسلمان وجیبه او شرعي مسؤلیت دی. په اسلامي ټولنه کې وګړي، کورنی، ټولنه او دولت د بشر د حقوقو د ساتنې او مراعاتولو دیني مکلفیت لري.

پوښتنې

۱. په تېر شوي مبارک آیت کې د انسان لپاره د پنځو عزتونو او فضیلتونو یادونه شوې ده، هغه بیان کړئ.
۲. د انسان لپاره په وچه کې د الهي نعمتونو نمونې په لنډه توګه څرګندې کړئ.
۳. د انسان او نورو ژویو او ساکښو د رزق او روزۍ ترمنځ توپیر څه دی؟
٤. انسان د دې ټولو عزتونو او نعمتونو په وړاندې، چې الله ﷻ ور په برخه کړي دي، څه مکلفیت لري؟
٥. (د بنی آدم له ځانګړتیاوو دا دي چې حتی له ملایکو څخه هم غوره والی لري) دا مطلب شرحه کړئ.
٦. د انسان د تکریم او فضیلت ترمنځ توپیر څه دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآني آیتونو او نبوي احادیثو نه په استفادې سره د انساني کرامت او د بشر د حقوقو د ساتنې او پر هغې د تېري نه کولو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

آیةالکرسي د قرآن لویه څوکه

قال الله تعالى: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ [البقرة: ٢٥٥]

د کلمو معناوې

الْحَيُّ: تل ژوندی.

الْقَيُّومُ: په خپل ذات ولاړ، د نورو ساتونکی او سمبالوونکی.

سِنَةٌ: پرکالي، پریشاني.

وَلَا يَئُودُهُ: هغه نه ستړی کوي، پرهغه دروندوالی نه راولي.

ژباړه

الله ﷻ یو ذات دی، له هغه ژوندي ابدي ذات نه پرته چې ټول کاینات یې سمبال کړي دي، بل هیڅ اله (معبود) نشته؛ هغه نه ویده کیږي اونه پرکالي پرې راځي. په اسمانونو او ځمکه کې چې هر څه دي، د هغه دي. څوک دی چې د هغه په وړاندې د هغه له اجازې پرته سپارښت و کړای شي؟ څه چې د بندګانو په وړاندې دي پر هغو هم خبر دی او څه چې له هغوی نه پټ او د هغوی ترشا دي پر هغو هم خبردی او د الله ﷻ له معلوماتو څخه هیڅ شی د هغوی (بندګانو) په ادراک کې نشي ایساریدای مګر دا چې د کوم شي علم ورکول هغه په خپله وغواړي. د هغه د کرسی پراختیا له اسمانونو او ځمکې نه لویه ده او د هغو (اسمانونو او ځمکې) ساتنه د هغه لپاره کوم ستومانوونکی کارنه دی. یوازې هماغه، یو، لوی او لوړ ذات دی.

تفسیر

د قرآن لویه څوکه

آیة الکرسي په لسو مستقلو او خپلواکو جملو مشتمله ده چې هره جمله یې د الله ﷻ له یووالي او ښایسته او جلیله صفتونو څخه بحث کوي.[1] په دې آیت کې اتلس ځله د الله ﷻ نومونه د

١ - دابن کثیر دتفسیر مختصر ج١/ص٢٣٠

ظاهر اسم او يا د ضمير په بڼه ذکر شوي دي. د غه مبارك آيت د قرآن کريم له ډېرو لويو آيتونو څخه دی چې د فضيلت په هکله يې ډېر احاديث نقل شوي دي. په يو صحيح حديث کې د الله ﷻ له پيغمبر ﷺ څخه نقل شوي چې فرمايي: آيـة الکرسی د قرآن له لويو آيتونو څخه ګڼل کيږي[1]. په بل حديث کې راغلي دي: د الله تعالی اسم اعظم په همدې آيت کې دی[2]. په يو بل حديث کې راغلي دي: د هر شي لپاره لوړه څوکه وي او د قرآن لوړه څوکه د بقرې سورت دی. په هغه کې يو داسې آيت دی چې د قرآن امام او لارښود دی او هغه آيـة الکرسي ده.

آية الکرسي د الله ﷻ د وحدانيت په صفت سره پيل شوي ده:﴿ اللَّهُ لَا إِلَـهَ إِلَّـا هُـوَ﴾، نو الله ﷻ هغه يوازينی ذات دی چې د عبادت او لمانځنې وړدی او د الله ﷻ دا صفت د دين بنسټ دی. انسان يوازې د الله ﷻ بنده دی او له هغه پرته د بل چا عبادت نه کوي اونه هم پرته له الله ﷻ څخه بل چاته مخ اړوي او نه هم له چا نه مرسته غواړي.

بل صفت چې په آية الکرسي کې ذکر شوی هغه د الله ﷻ د **حيات** او **قيوميت** صفت دی: ﴿**الحي القيوم**﴾. د حيات(ژوند) صفت چې الله ﷻ ته ثابت شوی، تل او هميشنی ذاتي ژوند دی چې فنا او زوال نه لري دا حيات د هغه ژوند په څېر نه دی چې بشر يې پيژني.

د الله ﷻ د قيوميت صفت: الله تعالی هغه ذات دی چې د ټولو کارونو د تل لپاره تدبير کوونکی او اداره کوونکی دی. الله ﷻ په خپل ذات قايم دی خو د الله ﷻ نه پرته هر څه چې دي د الله ﷻ په ارادې قايم دي.

په **آية الکرسي** کې د الله تعالی لپاره بل ذکر شوی صفت دا دی چې په الله تعالی خوب او پريشاني نه راځي او له هر ډول خوب څخه بې پروا او بې حاجته دی:﴿ لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَـوْمٌ﴾، او الله ﷻ له دې ټولو اړتياوو څخه پاك او سپيڅلی دی.

الله تعالی د آسمانونو او ځمکې يوازينی مالك او متصرف دی او هر څه چې په اسمانونو او ځمکه کې دي ټول د الله ﷻ په واك او اختيار کې دي. هر چاته يې چې وغواړي وربښي يې او چاته يې چې ونه غواړي له هغه نه يې منع کوي.﴿ لَهُ مَا فِي السماوات وَمَـا فِـي الأرض﴾. دا مبارك آيت مطلق ملکيت د الله ﷻ لپاره ثابتوي. او د الله ﷻ ريښتيني بندګان پردې ټينګ ايمان لري چې ټول شيان د الله ﷻ په واك کې دي او د الله ﷻپه اراده منځ ته راځي د همدې ايمان له مخې د رضايت احساس کوي او خپل ژوند په قناعت سره تېروي.

١-المعجم الکبير للطبراني – ٨٥٣٥ حديث .
٢-د امام احمد بن حنبل مسند٦/٤٦١

د الله تعالی بل صفت په مبارک آیت کې د الوهیت او معبودیت د مقام تثبیت او توضیح ده په دې ډول چې الله تعالی یوازینی برحق معبود او ټول مخلوقات د هغه بندګان دي چې د ده له عبودیت څخه نشي وتلی.﴿مَن ذَا الذي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ﴾. یعنې هیڅوک د الله له اجازې پرته شفاعت نشي کولای. په دې مبارک آیت کې له بتانو او نورو ناحقو معبودانو څخه هر ډول مرسته او شفاعت، چې مشرکان او کفار د هغو دعوی لري، رد شوی دی. د﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مبارک آیت د الله تعالی د علم صفت او بشپړ حاکمیت تثبیتوي. د الله تعالی علم مطلق دی چې تېرې، موجودې او راتلونکې زماني ته شامليږي، همدارنګه هغه په ظاهر، باطن، پټ، ښکاره او د دنیا او آخرت په ټولو چارو خبر دی.

انسان په خپل لږ علم او پوهې سره په لږو شیانو پوهېدلی شي ﴿وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلاَّ بِمَا شَآءَ﴾. الله تعالی د خپل علم یوه ډېره لږه برخه خپلو بندګانو ته ظاهروي چې د هغه په واسطه څه شیان پیژندلی او کشفولی شي. په دې مبارکه جمله کې د الله بشپړ علم او د مخلوق د علم او پوهې نیمګړتیا او کمی ثابتیږي. الله تعالی انسان ته د لږ علم په ورکولو څه شیان ښکاره کوي: ﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾[فصلت: ٥٣].

ژباړه: ډېر ژر به موږ دوی ته خپلې نښانې په آفاقو (کایناتو) کې او هم د دوی په نفسونو کې وښیو، تردې پورې چې دوی ته دا خبره څرګنده شي چې دغه قرآن په رښتیا سره په حقه دی، آیا دا خبره کافي نه ده چې ستا رب پرهر څه شاهد دی.

خو انسان پر خپل لږعلم مغروريږي او د حقیقي علم څښتن هیروي. بیا مبارک آیت د الله تعالی عظمت او د ملک پراخي بیانوي او فرمايي: ﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾. د کرسی په تفسیرکې د علماو او مفسرینودوه مشهور قولونه دي: یو د سلف او د امت د متقدمینو علماوو نظر، چې هغوی د دې مبارک آیت د ظاهر نص پر بنا الله تعالی ته د کرسی په وجود معترف دي، خو وايي چې موږ د هغې په حقیقت نه پوهیږو، ځکه په هغې پوهېدنه او د هغې درک زموږ د توان او قدرت څخه بهر دی، خو په دې بشپړ ایمان لرو چې د الله تعالی کرسی پر اسمانونو او ځمکې احاطه لري. دمفسرینو دويم نظر د امت د متاخرو علماؤ نظر دی چې هغوی کرسی په علم، قدرت او د الله تعالی په سلطې او غلبې سره تفسیر کړې ده او هغه پر کایناتو د الله تعالی د بې ساري علم او حاکمیت نه کنایه ده. ځینې مفسرین له عبدالله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت کوي، فرمايي: (د الله ﷻ د کرسی نه مطلب د هغه علم دی چې په ټولو شیانو احاطه لري.[1]

(۱) تفسیر الوسیط للسید طنطاوی، ج۱، ص۴۷۱

کله چې قرآن کريم ويلي دي چې د الله ﷻ کرسۍ اسمانونه او ځمکه رانغاړي، معنا يې دا ده چې د الله ﷻ کرسۍ د اسمانونو او ځمکې په پرتله لويه ده. لکه له ابوذر غفاري رضی الله عنه څخه روايت شوی چې فرمايلي يې دي. له نبی کريم ﷺ څخه مې د کرسۍ په هکله پوښتنه وکړه. ويې فرمايل: ای ابوذره! اووه اسمانونه او اووه طبقې ځمکه د کرسۍ په پرتله، په بيديا کې د يوې لويدلې حلقې څخه زيات نه دي، بيا د الله ﷻ د عرش حيثيت د کرسۍ په مقايسه داسې دی، لکه په بيديا کې د هغې حلقې وړوکوالی د بيديا په پرتله [(٢)].

اوس بشريت سره له ټولو علمي پرمختګونو يوازې سپوږمۍ ته چې د ځمکې له اقمارو څخه ده او يوازې څو نوري ثانيې له ځمکې څخه فاصله لري، رسيدلی دی. همدارنګه لمر له ځمکې څخه په ۹۳ مليونه ميله فاصلې او واټن سره يوازې اته(٨) ثورې دقيقې او څو ثانيې وخت نيسي. په داسې حال کې چې ستوري، افلاک او کهکشان چې د الهي کايناتو په منځ کې ځای لري په سلګونه نوري کلونه واټن لري. دا چې نور په يوه ثانيه کې درې سوه زره کيلومتره فاصله وهي. دا ټول کشفيات يوازې د دنيا په اسمان کې رامنځته شوي. د الله ﷻ د نورو اسمانونو او ملکوتو په هکله به څه وويلی شو؟!

بل صفت چې مبارک آيت د قادر الله ﷻ لپاره ذکر کړی، دا دی چې دا ټول اسمانونه او ځمکه او اسماني ملکوت د الله ﷻ تر ارادې، تدبير او ادارې لاندې دي چې ساتنه يې د الله ﷻ لپاره هيڅ ډول درونډ والی، ستړيا او ستونزه نه رامنځته کوي او يوازې الله تعالی دی چې دا ټول کاينات او نړۍ يې په خپل مشيت او قيوميت سره ساتلي ده.

دغه مبارک آيت په ﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ سره پای مومي چې د لويي او عظمت صفتونه يوازې د الله ﷻ لپاره ثابتوي او دا يو منطقي اوښايسته پای دی، ځکه کوم صفتونه چې د الله تعالی لپاره په **آية الکرسي** کې بيان شوي او اسمانونه او ځمکه سره له دې پراخې او لوی والي، پر دې روښانه او څرګند دليل دی چې پيداکوونکی، تدبيروونکی او ساتونکی يې بايد هغه ذات وي چې ټول د عظمت او لويي صفتونه د هغه خاصه او ځانګړتيا وي. که څوک د داسې لويي دعوه وکړي الله تعالی يې هلاکوي، لکه څرنګه چې فرعون يې هلاک او تباه کړ.

فعاليت

زده کوونکي دې په خپلو کې په دې اړه خبرې اوڅېړنه وکړي چې انسانانو سره له علمي پرمختګونو او اکتشفاتو بيا هم د الله تعالی ډېرلږمخلوقات پيژندلي دي.

(٢) صحيح ابن حبان، ج٢، ص٧٦

د لوست ګټې او لارښوونې

له دې لوست څخه لاندينۍ ګټې تر لاسه کولای شو:

❖ آيت الکرسي د الهي کتاب تر ټولو عظيم آيت دی چې د الله تعالی په اتلسو نومونو مشتمل دی. ټولې کلمې يې پنځوس او په لسو جملو کې خلاصه شوي دي.

❖ آيت الکرسي ټوله بندګي او عبوديت الله تعالی لره ځانګړی کوي او حاکميت يوازې د الله ﷻ له شان سره مناسب ګڼي.

❖ د کايناتو او مخلوقاتو د چارو تدبير او اداره د الله تعالی په لاس کې ده او د هغه علم په ټوله هستۍ او موجوداتو احاطه کوي. پرانسان لازمه ده، ترڅو الله تعالی په ټولو وختونو او کارونو کې خپل څارونکی وګڼي.

❖ عظمت او لويي د الله تعالی ځانګړتيا ده. په هره اندازه چې انسان په ځمکه کې لويي وکړي، ستنيدنه يې الله تعالی ته ده، هغه به يې ذليل کړي او سزا به ورکړي.

❖ د آية الکرسي لوستل وروسته له فرضي لمونځونو او د ويده کيدو پرمهال ډېر زيات اجر او ثواب لري او په کورونو کې يې لوستل، له کورونو څخه د شيطانانو د شرلو او رټلو لامل ګرځي.

پوښتنې

۱. د لاندېنيو کلماتو معنا واضحه کړئ:

﴿الحي، القيوم، سنة، ولا يئوده﴾

۲. د ﴿الحي القيوم﴾ جملې مفهوم واضح کړئ؟

۳. د الله تعالی په دې وينا کې ﴿لَهُ مَا فِي السماوات وَمَا فِـي الأرض﴾ د جار او مجرور تقديم په څه دلالت کوي؟

٤. د دې الهي وينا ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مقصد څه دی؟

۵. له کرسی څخه په دې الهي وينا کې ﴿وسّع کرسيّه السموات والأرض﴾ څه مراد دی؟

کورنۍ دنده

د آية الکرسي د فضيلت او مرتبې په هکله لس کرښې مقاله وليکئ او په نبوي حديث استدلال وکړئ.

ځمکه د انسان د ګټې لپاره

قال الله تعالی: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ۞ أَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ۞ أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ﴾ [الملک: ۱۵-۱۷]

د ځینو کلمو معناوې

ذَلُولاً: تابع شوی، آسان شوی، ایل شوی.

مَنَاكِبِهَا: مناکب د منکب جمع ده چې د اوږو په معنا ده، خو دلته ترې د ځمکې اړخونه مراد دي.

الخسف: ښخیدل، پرمخې کېدل، ظاهر په باطن کې او باطن په ظاهر کې ننوتل.

تَمُورُ: په لړزه راځي.

حَاصِبًا: شدید باد چې شګې او چتوي.

ژباړه

الله هغه ذات دی چې ستاسو لپاره یې ځمکه ایل(تابع) کړې ده، نو وګرځئ د هغې په اړخونو کې او د الله له روزۍ وخورئ اوبیرته مو د هغه حضورته ورتګ دی. ایا تاسې له دې نه ډاډه یئ چې هغه ذات چې په اسمان کې دی تاسې په ځمکه کې ننباسي او دغه ځمکه په ناڅاپي ډول ولړزیږي.

ایا تاسې له دې څخه بې غمه یئ، هغه ذات چې په اسمان کې دی، پر تاسې تیږې اوروونکی طوفان والوزوي، بیا به تاسې ته څرګنده شي چې زما ډارول څرنګه وي؟

تفسیر

د الله ﷻ د فضل او انعام یوه نمونه پر خپلو بندګانو دا ده چې ځمکه یې هغوی ته غوړولې او نرمه کړې ده، ترڅو د ځمکې دپاسه حرکت وکړي او دګرځېدنې او حرکت له لارې، د آبادیو او ودانیو او یا د کښت او زراعت له لارې ورڅخه ګټه واخلي او د ځمکې له حاصلاتو او زېرمو څخه روزي ترلاسه کړي. له همدې کبله الله تعالی په دغه مبارک آیت کې مسلمانانو ته امرکوي چې په آرامه مه کینی د ځمکې په شا او خوا کې وګرځئ او د ځمکې له خزانو څخه د ژوندانه په چارو کې، لکه د خوراک، پوښاک او نورو اړتیاوو پوره کولو په شمول استفاده وکړئ، ترڅو نورو ته اړ ونه اوسئ. په هره اندازه چې مسلمانان له الهي نعمتونو

څخه د ګټې اخستلو او له ځمکې څخه د پیداوارو او حاصلاتو په لاس ته راوړلو کې سستي او ناراستي وکړي، په همغه کچه به نورو ته اړ او محتاج وي چې دا کار د ذکر شوي آیت نه په څرګند مخالفت دلالت کوي.

د مبارک آیت ځینې علمي دلالتونه

علماوو او مسلمانو لیکوالانو د دې آیت ﴿هُوَ الذي جَعَلَ لَكُمُ الأرض ذَلُولاً...﴾ په هکله مفصلې خبرې کړې دي، چې د قرآن علمي اعجاز ثابتوي. موږ دلته د دې نظریاتو لنډیز د ګرانو زده‌کوونکو د لازیاتې ګټې لپاره بیانوو:

قرآن کریم په ښایسته تعبیر د انسان ذهن د الله تعالی قدرت او د هغه زیاتو نعمتونو ته متوجه کوي. په مبارک آیت کې د﴿ذلولاً﴾ صفت یعني رام او تابع شوی د ځمکې لپاره ذکر شوی، حال دا چې اصلاً دا کلمه د سرکش حیوان لپاره استعمالیږي چې انسان هغه رام کوي، ترڅو د خپلو ګټو په لاس ته راوړلو کې له هغه څخه کار واخلي. علماوو ویلي چې دلته د دې لفظ اطلاق د ځمکې لپاره مقصود دی؛ ځکه همدا ځمکه چې موږ غوړیدلي او آرامه وینو په حقیقت کې د یوه داسې سرکش حیوان په څېرده چې په ډول، ډول هیبتناکو او حیرانوونکو حرکاتو سره په حرکت کې ده. علمي نظریات او فضايي اکتشافات وایي د ځمکې کُره چې موږ په هغې کې په آرامی اوهوساینې سره ژوند کوو او د هغې له پریمانه نعمتونو څخه ګټه اخلو، په خپل وضعي حرکت سره خپل محور کې د یو ساعت په ترځ کې د ۱۶۶کیلومتر په تیزوالي څرخیږي. همدارنګه په خپل انتقالي حرکت سره په یوه دقیقه کې تقریباً د ۱۸۰۰ کیلو مترو په تیزی د لمر په محور څرخیږي. خو سره له دې ټولو حرکتونو او هیبتناکو خوزښتونو او لړزېدو، انسان په هغې کې پرته له دې چې د نا کراری او پریشانی احساس وکړي خپل کارونه سرته رسوي.

د ځمکې د حرکتونو ګټې او رازونه

البته دا ډول، ډول حرکتونه د انسان او د ځمکې په مخ د ژوند کولو لپاره ډېر حکمتونه او ګټې لري. چې په ځینو یې پوهیږو او د ځینو نورو له درک او فهم څخه عاجز یو. موږ پوهیږو چې د ځمکې د خپل محور په شاو خوا له حرکت څخه شپه او ورځ پیدا کیږي. د لمر په شاو خوا د ځمکې له حرکت څخه د کال څلور فصلونه منځ ته راځي چې دا ټول د انسان لپاره د الله تعالی د قدرتونو او نعمتونو نښې دي، ځکه که دنیا د تل لپاره شپه وای نو ټول شیان به د یخنی له امله کنګل کېدل او که دنیا د همیش لپاره ورځ وای بیا به ټول شیان د سختې ګرمی له امله سوځېدل.

په همدې ترتیب که چیرې د لمر په شاو خوا کې د ځمکې انتقالي حرکت نه وای او کال یوازې یو فصل درلودلی، نو د ځمکې پر مخ به ژوند په اوسنی بڼه ناممکن و. خو د ځمکې د درېیم حرکت او د لمر او لمریز نظام د حکمت په هکله لا تر اوسه علم او علمي اکتشافات په ځه نه پوهیږي.

د ځمکې په نسبت د ذلول د کلمې ځینې دلالتونه

د ځمکې په کُرې د (ذلول) د کلمې اطلاق ډېر دلالتونه لري چې الله تعالی هغه د انسان لپاره تابع او نرمه ګرځولې ده. د انسان لپاره د ځمکې رام کېدل او د هغې ګټې مختلف اړخونه لري چې دا لوست یې د تفصیل جوګه نه دی، مثلاً د انسان لپاره د ځمکې مناسبوالی او د ځمکې د جاذبې قوې له حیثه د هغې پرمخ ژوند تیرول.... او د خاورینې کرې هوارې سطحې د جوړښت او ترکیب له حیثه.... او د جوې (فضایي) پوښ، د هوا د کثافت، پر ځمکه د ژوند لپاره د محیطي هوا د دقیق ترکیب (٪۲۱ اکسیجن، ٪۷۸ نایتروجن، ٪۱ نورو عنصرونو) له حیثه... د ځمکې د حجم او له لمر او سپوږمۍ نه د هغې د واټن له حیثه... ځمکې ته د لمر د تودوخې درجې د رسیدو له حیثه... د ځمکې په ترکیب کې د اوبو او وچې د نسبت له حیثه... او ځمکې ته د سپوږمۍ د فاصلې او د سمندرونو د مد اوجذر د توازن له حیثه.... او په سلګونو نور داسې توافقات چې دا کره یې د انسان د ژوند لپاره چمتو کړې ده، ترڅو انسان پرې ژوند وکړي او د هغې د مختلفو ظاهري او باطني زیرمو او پانګو څخه ګټه ترلاسه کړي. خو دا هوسایي او له ډول، ډول نعمتونو څخه استفاده به د تل لپاره نه وي، بلکې دا به د یوې ټاکلې او معینې مودې لپاره وي چې د دې مودې له تېرېدو وروسته انسان اورومرو د خپل خالق او منعم په لوري راګرځي، (و الیه النشور) نو پر انسان لازمه ده چې د دې لویو نعمتونو په وړاندې د الله ﷻ شکر ادا کړي. انسان لره دا نه ښایي چې د خپل منعم پالونکي په لور له ستنېدو او د هغه له محاسبې څخه غافل او بې پروا واوسي.

د تابع شوې ځمکې سرکشي او اضطراب

بیا الله تعالی انسان ته خبر ورکوي، دغه ځمکه چې تاسې وربانديې په آرامی او ډاډینې ژوند تېروئ، آیا نه پوهیږئ کله چې دا د الله تعالی په مشیت ولړزیږي او تاسې په خپله ختېه کې دننه کړي، نو هغه وخت به وپوهیږئ چې زما ویرول څرنګه وي!

بشر چې د دې اېل شوې خاورینې کُرې پرمخ ژوند تېروي او د هغې له زیرمو او خزانو څخه ګټه اخلي، ښه پوهیږي چې کله د زلزلو، اورغورځیدنې، طوفانونو او نورو طبیعي پیښو په اثر ځمکه یوازې د یو ثانیې اویا د محدودو دقیقو لپاره په خوزیدو او اضطراب شي او سرکشي غوره کړي، نو ټول شیان ړنګوي او هغه څه چې انسانانو پرې جوړ کړي له خاورو سره یوشان کوي او انسان سره له ټول کبر، غرور، ځواک او ټکنالوژۍ بې وسه او ناتوانه او حیران پاتې کیږي. همدا وجه ده چې قرآن کریم هغه انسان ته، چې د ځمکې پرمخ ژوند تېروي او د هغې

د نعمتونو په وړاندې غفلت او بې پروايي کوي، اخطار ورکوي چې د دې لويو نعمتونو په وړاندې په خپل خالق او پالونکي ايمان راوړي او د دې ټولو نعمتونو په وړاندې شکر ادا کړي، ترڅو د عذاب وړ ونه ګرځي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شويو آيتونو څخه لاندې ګټې لاس ته راځي.

۱- الله تعالی ځمکه او څه چې په ځمکه کې دي د انسانانو د ګټې لپاره پيداکړي دي.

۲- که چيرې انسانان د الهی نعمتونو شکرانه پرځای نه کړي، دوی به په دردناک عذاب اخته شي.

۳- انسانانو ته جواز لري چې خپل عقل او فکر د ځمکې د هغو پټو او ښکاره نعمتونو په برسيره کولو کې وکاروي، چې د ځمکې په تل کې دي او خپل ژوند پرې نيکمرغه او سوکاله کړي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

﴿ذَلُولاً، مَنَاكِبِهَا، الخسف، تَمُورُ﴾

۲. د«ذلول» کلمه اصلا د څه شي لپاره استعماليږي او په مبارک آيت کې د ځمکې لپاره يې استعمال څه مناسبت لري؟ توضيح يې کړئ.

۳. د ځمکې درې ګوني حرکات د هريوه د تيزوالي سره په لنډه توګه شرحه کړئ؟

٤. د انسان د ژوندانه او هوساينې لپاره د ځمکې د کُرې د مناسبوالي پنځه صفتونه د«ذلول» د مبارکې قرآنی کلمې په رڼا کې شرحه کړئ.

۵. د دې الهي وينا ﴿فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ﴾ په وړاندې مسلمانان څه مکلفيت لري؟ په لنډه توګه يې واضح کړئ.

٦. په دې مبارک آيت کې د ځمکې کُره د اضطراب او خوځښت په حالت کې د«ذلول» (رام- اېل شوي) د وصف پرعکس څرنګه ستايل شوې ده؟ د«ذلول» مقابله کلمه واضحه کړئ.

کورنۍ دنده

د مبارکو آيتونو تفسير په رڼا کې او د جغرافيې او بيالوژۍ د علم نه په استفادې سره د ځمکې د حرکتونو او د هغې د ګټو په اړه يوه مقاله وليکئ چې له شلو کرښو نه کمه نه وي.

اووم لوست

الله تعالی سره مینه د پیغمبر ﷺ په پیروی کې ده

قال الله تعـالى: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۞ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴾ [آل عمران: ۳۱-۳۲]

ژباړه

(ای پیغمبره): خلکوته ووایه: که چیرې تاسې په رښتیا له الله سره مینه لرئ، نو زما د پیروی لاره غوره کړئ، الله به له تاسې سره مینه وکړي او ستاسې گناهونه به تاسو ته وبښي، هغه ډېر بښونکی او مهربان دی.

ای پیغمبره! هغو ته ووایه چې د الله اود هغه د رسول اطاعت وکړئ، بیا که هغوی ستا بلنه ونه منله، نو بیشکه الله له کافرانو سره (چې د هغه او د هغه د رسول له پیروی څخه انکار کوي) مینه نه کوي.

د نازلېدلو سبب

ابن المنذر له حسن بصری رحمه الله څخه روایت کړی، فرمايي: د پیغمبر ﷺ په زمانه کې داسې خلک وو، چې ویل به یې: ای محمده ! په الله ﷻ سوگند دی چې موږ خپل پروردگار سره مینه لرو، نو دا الهي وینا نازله شوه: ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ الله فَاتَّبِعُونِي﴾. همدارنگه محمد بن اسحاق له محمد بن جعفر بن الزبير څخه روایت کړی چې د نجران د نصاراوو استازیو وویل: موږ د الله ﷻ د دوستی په خاطر د عیسی بن مریم او د هغه د موږ تعظیم او عبادت کوو، نو الله ﷻ د دې آیتونو په نزول سره خپل آخري پیغمبر ﷺ ته وویل، چې دوی ته ووایه: که چیرې تاسې له الله ﷻ سره مینه لرئ او غواړئ چې الله ﷻ له تاسو سره مینه وکړي، نو زما پیروي وکړئ او د الله ﷻ سره شریک مه نیسئ. په دې ترتیب یې د دوی دعوه چې د حضرت عیسی تعظیم او تقدیس د الله ﷻ د مینې په خاطر کوي، رد او باطله وگرځوله.[1]

۱- تفسیرالجامع لاحکام القرآن- ج /۵ص۹۲.

تفسیر

په دي دوه آیتونو کې الله تعالی خپل پیغمبرﷺته امر کړی چې خلکوته لـه الله ﷻ سره د دوستی سمه او صحیحه لاره وښیي، ترڅو ټولو انسانانو ته روښانه شي چې کوم خلك د الله ﷻ د دوستی او مینی دعوه کوي. باید د دې لارې او کړنې په مطابقت عمل وکړي، ترڅو دوی الله ﷻ ته ګران شي او الله ﷻ له دوی سره مینه ولري.

امام ابن کثیر د دې مبارك آیت په تفسیر کې ویلي دي «دا مبارك آیت حکم کوي که هرڅوك د الله ﷻ د محبت او مینې دعوه کوي، خو د محمدي لارې پابند نه وي، هغه په خپله دعوه کې دروغجن دی او د هغه دعوه د قبول وړ نه ده، تر هغه چې د محمدي شریعت او نبوي دین د ټولو وېناوو او کړنو پیروي او اطاعت ونه کړي»[1] د الله ﷻ او د هغه د رسولﷺد مینې او محبت دعوه د هغوی د اوامرو نه د سر غړونې په صورت کې د قبول وړ نه شي ګرځېدلی، لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ په صحیح حدیث کې فرمایلي دي: «مَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»[2] یعني که څوك داسې عمل ترسره کړي چې زما د امر (زما د دین) پر بنسټ ولاړ نه وي، هغه مردود دی.

په دی هکله په یو عربي شعر کې څومره ښایسته ویل شوي دي:

تَعصِي الإِلهَ وَأَنْتَ تُظهِرُ حُبَّهُ هَذَا لَعَمْرِیْ فِي الْقِيَاسِ بَدِيْعُ

لَوْ كَانَ حُبُّكَ صَادِقاً لَأَطَعْتَهُ إِنَّ الْمُحِبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيْعُ

یعني: د الله د محبت او مینې دعوه کوي، په داسې حال کې چې ته د هغه په معصیت او ګناه اخته یې ! قسم دی چې دا کار د عقل او قیاس خلاف دی. که ستا دوستي رښتیني وای، نو د هغه اطاعت به دې کولای، ځکه دوست د خپل دوست او محبوب اطاعت کوي.

أزهري د دې آیت په تفسیرکې وایي: د الله ﷻ او د هغه د رسول سره د بنده مینه د هغوی د اوامرو اطاعت او فرمانبرداري ده او د خدای تعالی مینه له بنده سره، بنده ته د الله تعالی مغفرت او ببننه ده.[3]

د الله ﷻ د مینې نښې

په دې مبارك آیت کې لیدل کیږي چې د الله ﷻ سره د بنده د مینې او محبت لومړنی نښه د الله د رسول ﷺ پیروي او د هغه د امر منل دي چې د الله ﷻ د مینې او د ګناهونو د ببنې لامل

۱- دابن کثیر تفسیر – ج۳/ص/۴۶.
۲-متفق علیه- البخاري – ۲۵۷۱ المسلم- ۳۳۲۸
۳- د قرطبي تفسیرج- ۵ – ص – ۹۲

ګرځي. الله تعالی ډېر ښښونکی او پرهغه چا ډېرمهربانه دی چې د پېغمبرﷺ د پیروی او اوامرو د مننې له لارې الله تعالی ته نژدېوالی غواړي.

بیا هم الله تعالی پر خپل پېغمبرﷺ د امر په صیغه ټینګار کوي چې خلك د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ پیروی او د امرمننې ته وهڅوي﴿قُلْ أَطِيعُواْ اللهَ وَالرَّسُولَ﴾ ترڅو په ټولو حالاتو، اوامرو او نواهیو کې د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ پیروي او اطاعت وکړي.که څوك د اللهﷻ د مینې او دوستی دعوه کوي او بیا د خدای د رسول ﷺ پیروي نه کوي، په حقیقت کې هغه دروغجن دی. مفسرین وایي: د اللهﷻ او د هغه د رسول ﷺ اطاعت یوازې یو اطاعت دی او هیڅکله جدايي نه مني. د پېغمبرﷺ پیروي د اللهﷻ پیروي ده. لکه چې الله تعالی په بل آیت کې فرمايي: ﴿مَّنْ يُطِعِ الرسول فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ﴾ [النساء: ۸۰] یعنې: څوک چې د الله د رسول حضرت محمد ﷺ پیروي کوي، په حقیقت کې یې د اللهﷻ پیروي کړې ده.

سهل بن عبدالله فرمايي: له الله تعالی سره د مینې نښه د قرآن سره مینه ده، د قرآن سره د مینې نښه د پېغمبرﷺ سره مینه ده، دپېغمبرﷺ سره د مینې نښه د هغه د طریقو او سنتوپیروي ده او د پېغمبرﷺ د سنتوسره مینه د آخرت سره مینه ده...(۱)

لکه څرنګه چې د قرآن او سنتو له نصوصونه څرګندیږي د اللهﷻ او د هغه د رسولﷺ سره مینه کول د ایمان د غوښتنو او اساساتو څخه ګڼل کیږي د اللهﷻ او د هغه د رسولﷺ سره مینه د نیکو اعمالو د ترسره کولو باعث ګرځي او انسان دې ته هڅوي، ترڅو د اللهﷻ د رضا د حاصلولو لپاره نیك، غوره او وړ اعمال ترسره کړي.

له دې مبارك آیت څخه په څرګند ډول جوتیږي چې له اللهﷻ سره د مینې لرلو له شروطو څخه د پېغمبرﷺ متابعت اود هغه پیروي ده. د پېغمبرﷺ پیروي په دې کې ده چې مسلمان د هغه ﷺ د سنتو او طریقو متابعت او فرمانبرداري وکړي. د پېغمبر ﷺ سنت د هغه د قول فعل اخلاقو او د ژوند د طریقو څخه عبارت دي. په دې اساس که څوك غواړي چې د اللهﷻ سره مینه او محبت ولري او اللهﷻ له ده سره مینه ولري، نو باید د پېغمبرﷺ او د هغه د سنتو اطاعت او فرمانبرداري وکړي. په یوه حدیث کې له رسولﷺ نه روایت شوی دی چې فرمايي:

«عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِي»(۲) یعنې پرتاسو لازمه ده چې زما د سنت او له ما وروسته د راتلونکو هدایت شویو راشدینو خلفاوو د سنت او طریقو متابعت وکړئ.

۱- تفسیرالقرطبي ج۵ ص ۹۲

۲-الأوسط لإبن المنذر، حدیث ۱۲۸، والسنة للمروزی ، حدیث۵۷، وشرح معاني الآثار للطحاوی ،حدیث ۳۱۱

باید و پوهیږو چې د قرآن له نظره د الله ﷻ اود هغه د پیغمبر ﷺ د محبت دعوا یوازې شعار او ژبنۍ دعوه نه ده بلکې د ژوند په فردي او ټولنیزو چارو کې د پیغمبر ﷺ د تګلارې، منهج او نظام خپلول او عملي کول دي.

د پیغمبر ﷺ له اطاعته د نافرمانۍ پایلې

الله تعالی د دویم آیت پای کې په ډېر تند خطاب سره په رسول الله ﷺ باندې د ایمان د سرغړوونکو اود هغه له اطاعت او پیروۍ څخه د مخ اړوونکو د پای اوعاقبت په هکله داسې فرمايي: ﴿ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾ یعنې: که چیرې هغوی مخ واړوي، نو الله تعالی کافران نه خوښوي.

امام قرطبي ددې آیت په تفسیر کې داسې فرمايي: د ﴿فَإِن تَوَلَّوْاْ﴾ شرطیه جمله ده او د دې جملې موقعیت ته په کتو سره دهغې معنا داسې ده:که چیرې هغوی د کفر په حالت کې سرغړونه وکړي او د الله ﷻ او د هغه د رسول له پیروۍ نه اعراض وکړي ﴿فَإِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾؛ نو الله کافران نه خوښوي، یعنې الله تعالی د هغوی له کړنو څخه ناراضه وي او هغوی ته ښېګڼه نه کوي.

دغو مبارکو آیتونو په خپلو لوړو او ځلاندو لارښوونو سره د مسلمان د ژوند منهج او کړنلاره بیان کړیده چې پر هغو باندې دعمل کولو پایلې، په اخلاص سره د الله ﷻ عبادت، له عذاب څخه خلاصون، د اجر او ثواب حاصلول د نیکو اعمالو د ترسره کولو لپاره هڅه او هاند او د الله تعالی د رضا اومحبت حاصلول دي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو ځینې ګټې او لارښوونې دا دي:

❖ له الله تعالی سره مینه او محبت واجب او د ایمان له لوازمو او مقتضیاتو څخه ګڼل کیږي. لکه څرنګه چې د الله پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: "لا يؤمن أحدكم حتى يكون الله ورسوله أحب إليه مما سواهما" یعنې: هیڅ یو له تاسو نه مؤمن نه دی، ترڅو الله او پیغمبر یې له نورو ټولو نه دوست ونه ګڼي.

❖ د الله ﷻ مینه د بنده لپاره هغه اصلي موخه اوهدف دی چې د علم او پوهې څښتنان په ژوندانه کې د هغه لپاره هلې ځلې کوي.

❖ د مؤمن بنده لپاره د الله ﷻ د مینې او محبت ترلاسه کولو لاره د الله ﷻ په رسول حضرت محمد ﷺ باندې ایمان راوړل او په آسانۍ او سختۍ کې د هغه د شریعت منل او پیروي ده.

❖ د الله ﷻ او د هغه د رسول د مینې او محبت دعوې کول په داسې حال کې چې دعوه کوونکی د الله ﷻ او د هغه د رسول له اوامرو او نواهیو څخه مخالفت او سرغړونه کوي، باطله ده او د دې دعوې څښتن به یقینا له زیان او تاوان سره مخ وي.

❖ د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ د ریښتینې مینې او محبت غوره نمونه دا ده چې د اسلام سپیڅلی دین په کامله بڼه نافذ شي، یعنې د قرآن او سنتو احکام او ارزښتونه د ژوند په ټولو فردي او ټولنیزو اړخونو کې په عملي توګه پلي شي.

پوښتنې

۱. دغه مبارک آیت د نصاراوو دعوه د حضرت عیسی علیه السلام د تعظیم او لمانځنې په باره کې څرنګه رد کړې ده؟ واضح یې کړئ.

۲. ابن کثیر رحمه الله د دې آیت ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي﴾ په تفسیر کې څه فرمایلي دي؟ په لنډه توګه یې شرحه کړئ.

۳. د الله ﷻ د مینې او محبت د دعوې تر ټولو غوره نښه په څه کې ده؟

٤. ددې مبارکې جملې ﴿فاتبعوني﴾، په رڼاکې د پیغمبر ﷺ له محبته څه مراد دی؟ واضح یې کړئ.

٥. ددې لوست مبارک آیتونه مسلمانان کومو لارښوونو او آدابو ته متوجه کوي؟

کورنۍ دنده

د لوست د موضوعاتو په رڼا کې د الله ﷻ سره د مینې او د پیغمبر ﷺ د پیروۍ په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

اتم لوست

اسلام بشپړ او هراړخیز دین دی

قال الله تعالی: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ۞ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا﴾ [النساء: ۶۰-۶۱]

د ځینو کلمو معناوې

يَزْعُمُونَ: ګومان کوي، دروغجنه دعوه کوي.

الطَّاغُوتِ: هرهغه څه چې پرته له الله یې عبادت او لمانځنه کیږي او حکم وټاکلی شي.

يَصُدُّونَ: مخ اړوي، او نور منع کوي.

ژباړه

ای پیغمبره، ایا تا هغو خلکوته نه دي کتلي چې ګمان کوي چې موږ ایمان راوړی دی په هغه کتاب چې تاته راغلی دی او په هغو کتابونو چې له تا څخه مخکې نازل شوي دي. هغوی غواړي چې خپلې چارې د فیصلې لپاره د طاغوت لوري ته یوسي. حال دا دی چې هغوته له طاغوت نه د منکریدو حکم شوی ؤ، شیطان غواړي چې هغوی ګمراه کړي او د سمې لارې نه یې ډېر لرې وباسي اوکله چې هغوی ته وویل شي چې د الله ﷻ نازل شوي کلام او رسول ته راشئ، نو ته وینې چې منافقان له تا څخه مخ اړوي په مخ اړولو سره.

د نازلېدلو سبب

مفسرینو ددې مبارک آیت ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الذين يَزْعُمُـونَ...﴾ د نزول په هکله مشابه روایتونه نقل کړي چې یو سبب یې دا دی: ثعلبي او ابن ابو حاتم له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت کړی د بشر په نامه یو تن منافق له یوه یهودي سره دعوا درلوده. یهودي وغوښتل چې پیغمبر ﷺ ته د فیصلې لپاره مراجعه وکړي، خو منافق ټینګار کاوه چې کعب بن اشرف ته چې د یهودیانو مشر ؤ، د پریکړې لپاره ولاړشي. په پایله کې د الله پیغمبر ﷺ ته ورغلل او د الله پیغمبر ﷺ د جنجالي قضیې له اوریدلو وروسته د یهودی په ګټه حکم وکړ، خو (منافق بشر) د الله د پیغمبر ﷺ پریکړه ونه منله او له یهودي سره د حضرت عمر رضی الله عنه حضور ته ولاړل، ترڅو

هغه د دوی ترمنځ حکم وکړي. عمر بن الخطاب ﷺ د موضوع له اوریدلو وروسته دوی ته وویل، تاسو دلته ایسار شئ. زه ستاسو ترمنځ فیصله کوم. حضرت عمر بن الخطاب ﷺ کور ته ننووت، خپله توره یې راواخیسته راووت او د منافق سریې غوځ او اعلان یې وکړ، دا ده زما فیصله، د هغه چا په هکله چې د الله او د هغه د پیغمبرﷺ په حکم او فیصله نه راضي کیږي. دا مبارک آیت په همدې وخت کې په همدې اړوند نازل شو. پیغمبرﷺ حضرت عمر بن الخطابﷺ ته «فاروق» یعني د حق او باطل بیلوونکي لقب ورکړ.

په بل روایت کې د دې مبارک آیت په شان نزول کې داسې راغلي چې دا متبرکه آیت د منافقینو د یو ټولې په باره کې نازل شوی دی چې هغوی به خپلې فیصلې د جاهلیت د رسمونو پر بنسټ کولې.[1]

د آیت د نزول سبب چې هرڅه وي مګر دقاعدې پربنسټ (العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب) یعني د قرآن عام لفظ معتبر دی نه د آیت د نزول ځانګړی سبب، د دې آیت نص د هغو کسانو عمل ردوي چې په خپلو فیصلو کې د اسلام له احکاموڅخه تېرى کوي او خپلې قضیې او شخړې د شیطان یا باطلو او غیر اسلامي قوانینو پر بنسټ کوي.

تفسیر

امام ابن کثیر رحمه الله د ذکر شوي آیت په تفسیر کې ویلي دي، الله تعالی پر هغه چا، چې په الله او پیغمبرﷺ او په پخوانیو انبیاوو د ایمان دعوا کوي، خو د دعوو او جګړو حل او فصل د الله د کتاب او د رسولﷺ له سنتو پرته د نورو په فیصلې او قضا باندې راضي کیږي او هغوته مخه کوي، شدیداً رد کړی، هغه یې باطل او د طاغوت فیصله بللې ده.

په دې مبارک آیت کې د منافقانو له نښو څخه یوه لویه او څرګنده نښه ذکر شوې، ترڅو یې مؤمنان وپیژني او له هغې څخه ډډه وکړي. د منافقانو دا لویه نښه ده، چې هغوی په اسلام او په هغه څه چې پر پیغمبرﷺ باندې نازل شوي دي، د ایمان دعوه کوي، خو هر کله چې د الله ﷻ او رسولﷺ حکم او فیصلې ته وغوښتل شي، مخ اړوي او سرغړونه کوي او په دې توګه خپل منافقت او دروغ ښکاره کوي.

فعالیت

ولې یهودي ونه غوښتل چې د فیصلې لپاره کعب بن اشرف یهودی ته ولاړشي، بلکې د الله د رسول حکمیت یې غوره وباله؟ زده کوونکي دې د خپل ښاغلی ښوونکي په لار ښوونه په دې هکله بحث او څېړنه وکړي.

۱- تفسیر ابن کثیر ج ۱۳۸/۴

د الله او د رسول حاکمیت

حاکمیت او فیصله یوازې الله ﷻ لره ده او د الله او پیغمبر د حکمونو منل د ایمان او اسلام شرط دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ [النساء: ۵۹] یعني: ای مؤمنانو! د الله اطاعت وکړئ او د رسول اطاعت وکړئ او د هغو کسانو پیروي وکړئ چې پر تاسې آمران دي. که ستاسې ترمنځ په کومه چاره کې شخړه پیښه شي، نو هغه د الله او رسول لوري ته محوله کړئ، که تاسې په رښتیا سره پرالله او د آخرت په ورځ ایمان لرئ.

د الله او پیغمبر ﷺ اطاعت او د امر منته واجب او قطعي ده، نو کوم کسان چې د ایمان دعوا کوي باید په خپلو ټولو چاروکې د الله ﷻ د حکم او د الله ﷻ د پیغمبر ﷺ د حکم پیروي وکړي، ځکه نه یوازې داچې د الله د حکم او د پیغمبر ﷺ د حکم پیروي واجبه ده، بلکې که کوم مؤمن د الله د رسول په فیصله د زړه له کومې راضي او خوشحاله نشي او په بشپړه توګه ورته غاړه کېنښږدي، د ایمان په دعوا کې رېښتنی نه دی. لکه چې قرآن کریم په څرګنده توګه په دې هکله فرمایي: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [النساء: ۶۵] یعني: نه ده داسې ای محمده، ستا په رب قسم چې دوی هیڅکله مؤمنان کېدای نشي، ترڅو چې تا په خپل منځي شخړو کې حَکم او فیصله کوونکی ونه مني بیا چې ته څه فیصله وکړې پرهغې باندې په خپلو زړونو کې څه تنګي هم احساس نه کړي، بلکې سرتر پایه یې ومني.

اسلام تجزیه نه مني

د پورتني مبارک آیت او د قرآن او سنتو د نورو نصوصو پربنسټ، فیصله باید د الهي احکامو پر بنسټ وي. چې دا حکم شامل دی او ټولې قضیې او شخړې که وړې وي او که غټې، هغو ټولو ته شاملیږي او هیڅکله تجزیه او استثنا نه قبلوي.

اسلام د الله ﷻ کامل او پوره دین او د ټولو ادیانو بشپړوونکی دی. الله تعالی د اسلام دین د وروستي دین په توګه د بشریت لپاره غوره کړی دی. هرڅوک چې له اسلام څخه پرته بل دین قبلوي هیڅکله به ونه منل شي. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ [آل عمران: ۱۹]: د الله په وړاندې دین همدا اسلام دی.

په بل آیت کې الله فرمايي: ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [آل عمران: ۸۵]

يعنې: له اسلامه پرته چې هر څوک کوم بل دين غوره کړي هيڅکله به ورڅخه قبول نه شي او په آخرت کې به هغه ناکام او زيانمن وي.

اسلام داسې دين دی چې ثابت او ښکاره بنسټونه او قواعد لري. بايد په بشپړه او کامله توګه عملي شي، ټولې لارښوونې او احکام يې ومنل شي، په ټولنه کې تطبيق شي او مثبتې او ګټورې پايلې يې معلومې شي. هيڅوک حق نه لري چې اسلام تجزيه کړي يا په بله وينا يو حکم يې ومني او بل يې پرېږدي. الله تعالی فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾ [البقرة: ۲۰۸] يعنې ای مؤمنانو! تاسې په بشپړ ډول په اسلام کې ننو ځئ او په بل آيت کې الله تعالی د هغو کسانو مذمت او بدي بيانوي څوک چې ځينې احکام قبلوي او د ځينو نورو له منلو نه سرغړونه کوي، داسې فرمايي: ﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ...﴾ [البقرة: ۸۵] يعنې: آيا تاسې ځينې کتاب منئ او له ځينې نورو څخه يې انکار کوئ؟ نو د هغو خلکو جزا چې دا رنګه کارونه کوي پرته له دې بل څه نه ده چې په دنياوي ژوند کې به له رسوايۍ سره مخ وي او د قيامت په ورځ به د خورا سخت عذاب په لور وروستل شي.

د اسلام د سپيڅلي دين د احکامو تجزيه او د هغه د ارزښتونو او تعليماتو نيمګړی تطبيق په فردي او ټولنيز ژوند کې مطلوبې او ټول اړخيزې پايلې نه ورکوي او د اسلام د کامل، شامل او هراړخيزه دين له طبيعت سره په تضاد کې دی ځکه اسلامي احکام او ارزښتونه د يو ماشين او يا لويې کارخانې د پرزو په څېر يو تربله تړاو لري. که چيرې هدف دا وي چې دغه نظام په سمه توګه کار وکړي او د بشر دنيوي او اخروي نېکمرغيو مطلوبه نتايج ورڅخه ترلاسه شي لازمه ده چې دغه نظام په ټولو اړخونو لکه د اعتقاداتو، عباداتو، معاملاتو، اخلاقو، قضا، سياست، اقتصاد او نورو برخو کې فعال او عملي شي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د لوست ځينې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي.

❖ حکميت او فيصله د الله ﷻ له کتاب او د رسول الله ﷺ له سنتو پرته حرامه ده او جواز نه‌لري.

❖ مسلمان مکلف دی، ترڅو د طاغوت په وړاندې چې ترهر نوم او نښان لاندې وي، تسلیم نشي او هغه رد کړي.

❖ پر مسلمان لازمه ده چې د شخړو او دعوو د حل لپاره د الله کتاب او د رسولﷺ سنتوته مراجعه وکړي او د الله او د هغه د رسولﷺ له حکم څخه د زړه له کومې رضایت څرګند کړي.

❖ اسلام هراړخیز دین دی، تجزیه نه مني. د اسلام احکام اوقوانین باید په هر اړخیزه توګه د مسلمانانو په فردي او ټولنیز ژوندانه کې عملي شي، ترڅو هغه پایلې چې الله تعالی یې د بشریت د اصلاح او نیکمرغۍ لپاره اراده کړې، ترلاسه شي.

❖ د اسلام د ځینو احکامو منل او د ځینو پرېښودل په خپل ذات کې له اسلام سره دښمني او مخالفت دی، لکه چې حضرت ابوبکر صدیق د مسلمانانو لومړني خلیفه د لمانځه او زکوة ترمنځ د توپیر کوونکو پر ضد د جنګ اعلان وکړ چې د ردت د جنګونو په نامه یادیږي.

پوښتنې

١. د«طاغوت» معنا او مفهوم بیان کړئ.

٢. ولې هغه یهودي ونه غوښتل د فیصلې لپاره کعب بن اشرف ته، چې د یهودیانو لوی مشر و، مراجعه وکړي؟

٣. د الله ﷻ او د الله د پیغمبرﷺ له حکم پرته د بل چا د حکم منلو ته څه ویل کیږي او څه حکم لري؟

٤. مبارکو آیتونو د منافقانو یو اساسي او بنسټیز صفت بیان کړی. دا اساسي صفت کوم دی؟ واضح یې کړئ.

٥. څوک چې یوازې د الله ﷻ حکم قبول کړي او د پیغمبر په حکم عمل نه کوي څه حکم لري؟ په قرآني آیتونو او احادیثو استدلال وکړئ.

٦. که څوک د اسلام په ځینو احکامو عمل وکړي او ځینې نور قصداً پرېږدي، څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

د قرآن اونبوي احادیثو په رڼا کې د اسلامي احکامو د تجزیې د منفي نتایجو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو نه کمه نه وي.

لمونځ تل پاتې اونه شليدونكې فريضه ده

قال الله تعـالى: ﴿وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ۝ وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۝ فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ۝ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ [النساء: ۱۰۱-۱۰۴]

د ځينو كلمو معناوې

إِذَا ضَرَبْتُمْ:	كله چې مو سفر وكړ.
جُنَاحٌ:	ګناه، وبال
أَن يَفْتِنَكُمُ:	كه چيرې تاسو ته ضرر او آزار ورسوي.
كِتَابًا مَوْقُوتًا:	د وخت په پابندۍ فرض شوی دی.
وَلَا تَهِنُوا:	سستي او ټنبلي مه كوئ.
يَأْلَمُونَ:	دردمن كيږي، غم وررسيږي (كړاو ګالي)

ژباړه

او كله چې تاسو په سفر ووتلئ، نو څه باك نشته كه په لمانځه كې لنډوالی وكړئ(په تېره بيا) كله چې له تاسې سره دا ډار وي چې كافران به مو وځوروي، بې له شكه چې كافران ستاسې ښكاره دښمنان دي.

او ای پېغمبره! كله چې ته د مسلمانانو په منځ كې يې او (د جنګ په حالت كې) له هغو سره په لمانځه ولاړ يې؛ نو (په كار ده چې) له هغو څخه يوه ډله دې له تاسره ودريږي او وسله دې په لاس كې واخلي، بيا چې كله هغوی سجده وكړه، نو وروسته دې شي او هغه بله ډله دې

راشي، چې (لا تراوسه يې) لمونځ نه دی کړی اوله تاسره دې لمونځ وکړي او هغه دې هم تياره او په وسله سنباله اوسي، ځکه کافران د دې (څارنه کوي) چې که تاسې له خپلو وسلو او خپلو تجهيزاتو نه لږ شان غافله شئ هغوی به پرتاسې يو نا څاپي يرغل وکړي. البته که وو پر تاسې ضرر له باران څخه يا ناروغان اوسئ، نو په وسلې ايښودلو کې څه باک نشته، خو بيا هم څارنه وکړئ، بې شکه الله ﷻ کافرانو ته رسوا کوونکی عذاب تيار کړی دی.

بيا کله چې له لمانځه څخه وزګار شئ، نو په ولاړې او ناستې او ملاستې په هر حالت کې الله ﷻ يادوئ. او کله چې ډاډه شئ، نو پوره لمونځ اداء کړئ، بې شکه چې لمونځ پرمؤمنانو په ټاکلو وختونو کې فرض کړای شوی دی.

د دښمني ډلې په تعقيبولو کې سستي مه کوئ، که تاسو کړاو ګالئ، نو ستاسو په شان هغوی هم کړاو ګالي، خو تاسې له الله ﷻ نه د هغه څه هيله من ياست چې هغوي يې هيله من نه دي. الله ﷻ پرهر څه پوهيږي او الله ﷻ د پوهې او حکمت خاوند دی.

تفسير

په اسلام کې د لمانځه مقام او منزلت

لمونځ (صلاة) د دعا په معنی دی اوپه شريعت کې د الله تعالی په دربار کې هغه ځانګړې عبادت دی چې په قيام، رکوع، سجده او مخصوصو دعا ګانومشتمل دی. لمونځ د اسلام دويم رکن دی. الله تعالی په خپلې دې وينا سره چې فرمايي: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ...﴾ [البقرة: ٣] د لمونځ ادا کول وروسته له ايمان بالغيب څخه د متقي او پرهيزګارو بندګانو دويم صفت ښودلی دی او د هغوی مدحه او ستاينه يې کړې ده. لمونځ هغه فريضه ده چې د مؤمن اړيکي له الله تعالی سره په ورځ کې پنځه ځله ټينګوي. په قرآن او حديث کې د لمانځه د اداکولو يادونه د اقامت په تعبير سره د دغې فريضې په دوام او ثبات دلالت کوي، په دې معنا چې دغه فريضه بايد هيڅکله هم ترک نه شي.

له دې امله قرآن عظيم الشأن حتی د جنګ او جګړې پر مهال هم د دې فريضې په اداکولو ټينګار کړی دی او د ويرې د لمانځه د اداکولو طريقه يې بيان کړې ده، ځکه چې لمونځ د مؤمن لپاره د جګړې پر مهال د ارزښتناکې وسلې په څير دی، ځکه به د پيغمبر ﷺ ملګري او ريښتني مؤمنان په دغې وسلې سمبال د جګړې ډګر ته ننوتل او پر خپلو دښمنانو به بريالي کېدل.

په دې مبارکو آيتونو کې د سفر احکام، د لمانځه د لنډوالي مشروعيت، د ډار او خطر په وخت کې د لمانځه د ادا کولو څرنګوالی، د لمانځه د وختونو فرضيت او نور احکام بيان شوي دي چې په دغو ټولو حالاتو کې د الله ﷻ په عبادت د مؤمنانو پابندي، د لمانځه ادا کول، وخت پيژندنه، له وخت څخه ښه ګټه اخيستنه او په کارونو کې د مسلمانانو د زيار او جديت څرګندونه کوي.

کوم احکام چې علماوو له دې آيتونو څخه را ايستلي هغه دا دي:

١. جمهور علماء په دې آند دي چې مبارك آيت په سفر کې د لمانځه د لنډون(قصر) مشروعيت ثابت کړی دی او له لنډون څخه مراد د رکعتونو په کميت او عدد کې دی، يعنې څلور رکعتي فرض لمونځ دوه رکعته ادا کيږي، توپير نه کوي چې د ډار او خطر سفر وي او که مسافر د امن او آرامی په حالت کې وي.

٢. د قصر د لمانځه د مودې په هکله علماء مختلفې ويناوې لري، د حنفي مذهب مطابق دا موده د درې ورځو او درې شپو عادي پلی تګ ټاکل شوې ده.

٣. دسفر د ډولونو په هکله هم د علماوو رأيې مختلفې دي. په داسې حال کې چې ټول علماء د جهاد، حج، عمرې او نيکو مقصدونو او د صله رحمی او خپلولۍ پاللو په سفرونو کې متفق دي. جمهور علماء په دې نظر دي چې په مباح سفر لکه تجارت او داسې نورو کې د لمانځه لنډون جواز لري، خو د معصيت او ګناه په سفر، لکه بغاوت، لارې شکول او داسې نورو کې جواز نه لري.

٤. د اقامت او اوسيدنې د مودې په هکله له پنځلسو ورځو څخه د زياتو اوسيدلو نيت اقامت ګڼل کيږي، نو لمونځ به پوره کوي خو د پنځلسو ورځو څخه کم د قصر موجب دی.

٥. په دې مبارك آيت ﴿إِنَّ الصلاة كَانَتْ عَلَى المؤمنين كِتَاباً مَّوْقُوتاً﴾ کې د لمانځه فرضيت په بلاغي او بياني ډېرو تاکيداتو سره راغلی، ترڅو مسلمانان په هر راز حالاتو او شرطونو کې د دې فريضې له ادا کولو څخه غفلت او تنبلي ونه کړي. د لمانځه ادا کول پر مسلمانانو په ټاکلو وختونو کې فرض شوي چې بايد د اقامت، سفر، امن خطر او په هرحالت کې ادا شي.

٦. په مبارکو آيتونوکې راغلي دي چې مؤمنانو ته نه ښايي د خپلو دښمنانو په ورانـدې سستي او بيوسي ښکاره کړي، ځکه دښمنان يې تل د زيان او نابودولو په تکل کې دي، ځکه د عقل په حکم او د سنتو مطابق د حق او باطل ترمنځ مقابله او مدافعه، لکه څرنګه چې مؤمنان د ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کيږي، دښمنان يې هم د دې رنځونو او دردونو څخه

خلاصون نه لري، بلکې د مومنانو په څېر دوی هم له زیاتو ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کیږي. خو د دې کړاوونو په وړاندې مومنان د الله ﷻ رضا، د دین لوړوالی او اخروي اجر حاصلوي، په داسې حال کې چې دښمنان یې پرته له دې چې د نفس او شیطان غوښتنې یې تر سره شي او د آخرت له زیان او نقصان سره مخامخ شي، بل څه نه شي حاصلولی.

د ویرې(خوف) لمونځ او د ادا کولو کیفیت یې

په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې د ویرې د لمانځه مشروعیت او کیفیت په داسې توګه بیان شوی دی چې هرکله مسلمانان د جنګ یا خطر په حالت کې وي، نو الله تعالی خپل پیغمبر ته امر کړی چې صحابه په دوو ډلو وویشي. لومړۍ ډله له وسلې سره د اسلام له پیغمبر ﷺ سره د جماعت لمونځ پیل او دویمه ډله دې د حفاظت لپاره د دښمن په وړاندې څارنه او نظارت وکړي. کله چې یو رکعت لمونځ ادا شو، لمونځ کوونکې ډله به د ساتونکې ډلې ځای ته ولاړه شي او ساتونکې ډله به د الله په پیغمبر(د جماعت کوونکو امام) پسې له خپلې وسلې سره ودریږي او دویم رکعت به ادا کړي د امام له سلام ګرځولو وروسته به دا ډله پرته له سلام ګرځولو د ساتنې او حفاظت ځای ته ولاړه شي او لومړۍ ډله به راشي، پاتې یو رکعت به د لاحق په توګه ادا کړي بیا دویمه ډله به راوګرځي او پاتې یو رکعت به د مسبوق په توګه له قرائت سره ادا کړي او د تشهد او درود له ویلو څخه وروسته به سلام وګرځوي. البته دا ذکر شوې طریقه د احنافو له مذهب سره سمون لري او نورو مذهبونو په لږ توپیر سره د ویرې د لمانځه ترتیب بیان کړی دی چې تفصیل یې د فقهي په کتابونو کې ذکر شوی.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د ویرې د لمانځه د ادا کولو طریقه د څینو نورو مذهبونو له نظره وڅیړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

دا مبارک آیتونه ډېرې لارښوونې لري چې ځینې یې په دې ډول دي:

❖ الله تعالی مسلمانانو ته د جماعت د لمانځه په ادا کولو امر کړی آن تردې چې که هغوی له دښمن سره د جګړې د تیارۍ په حالت کې هم وي.

❖ لمونځ د بنده او الله جَلَّ جَلَالُهُ ترمنځ اړیکه ده. له همدې امله اسلام خپل پیروان د جنګ په میدان کې هم د لمانځه په ادا کولو ملزم کړي دي؛ ځکه هرکله چې د مجاهد او الله جَلَّ جَلَالُهُ ترمنځ رابطه او اړیکې ټینګې شي، الله جَلَّ جَلَالُهُ له هغه سره مرسته کوي او بری ورښي.

❖ په داسې حال کې چې د اسلام مقدس دین د بنده او پروردګار ترمنځ د اړیکو په ساتلو امر کړی، په عین حال کې یې د خوف د لمانځه پرمهال په ځارنه، هرډول وسله اخیستنه، پاملرنه، احتیاط او چمتو والي هم ټینګار کړی دی.

❖ اسلام خپل پیروان په روحي، عقلي او جسمي روزنه پالي، که هغوی د دې پالنې پربنسټ عمل وکړي، نو په دنیا کې به کامیابي، برلاسي او نیکمرغي او په آخرت کې لوړې درجې تر لاسه کړي.

❖ لمونځ په ټولو ارکانو، شروطو او آدابو کې د سپیڅلتیا، نظم، وخت پیژندنې، پابندۍ او جدیت مظهر دی.

پوښتنې

١. د لاندینیو کلمو معناوې واضحه کړئ:

(إِذَا ضَرَبْتُمْ– أَن يَفْتِنَكُمُ– كِتَابًا مَوْقُوتًا– وَلَا تَهِنُوا– يَأْلَمُونَ)

٢. د سفر هغه موده چې د لمانځه د لنډ ادا کولو موجب ګرځي د احنافو مذهب له نظره څومره ده؟

٣. د لمانځه په لنډ ادا کولو او په سفر کې د روژې خوړلو حکمت د اسلام د مقدس دین له نظره څه شی دی؟

٤. په کومو حالاتو کې مسلمانان د ویرې د لمانځه په ادا کولو مکلفیږي؟

٥. د ویرې د لمانځه ادا کول د اسلامي شریعت له مخې په څه دلالت کوي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د آیتونو او احادیثو نه په استفادې سره د لمانځه د ګټو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له پنځلسو کرښو نه کمه نه وي.

لسم لوست

د ظلم د مخنیوي لپاره د جهاد اجازه

قال الله تعالی: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۞ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۞ الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ۳۹-۴۱]

د ځینو کلمو معناوې

بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا:	په سبب د دې چې دوی د ظلم مورد وګرځېدل.
بِغَيْرِ حَقٍّ:	په ناحقه، په ناروا.
صَوَامِعُ:	د صومعه جمع، د راهبانو ځانګړې عبادت ځایونه.
بِيَعٌ:	د بیعه جمع - د نصاراوو کلیساوې.
صَلَوَاتٌ:	د یهودیانو عبادت ځایونه.
مَسَاجِدُ:	د مسلمانانو عبادت ځایونه.
لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ:	برلاسی او غالب دی.
إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ:	که چېرې دوی بریالي کړو او قدرت وروبښو په ځمکه کې.

ژباړه

هغو کسانو ته (د جهاد) اجازه ورکړل شوه (چې د هغوی پرخلاف په تېري او جګړه لاس پورې کیږي) ځکه هغوی مظلومان دي او الله ﷻ په یقیني ډول د هغو د ملاتړ وس او توان لري.

دا هغه کسان دي چې له خپلو کورونو څخه په ناحقه وایستل شول، یوازې په دې جرم، چې هغوی وایي زموږ رب الله ﷻ دی. که الله ﷻ خلک یو دبل په واسطه دفع نه کړي او مخه یې ونه نیسي، نو د راهبانو خانقاوې، د عیسویانو کلیساګانې او یهودیانو د عبادت ځایونه او جوماتونه چې په هغو کې د الله ﷻ نوم ډېر زیات اخیستل کیږي، دا ټول به نړول شوي وای.

الله ﷻ به هرومرو د هغو کسانو ملا تړی وي څوک چې د هغه د دین ملا تړی وي، الله ﷻ ډېر زورور او بر لاسی دی.

دا هغه کسان دي چې که موږ دوی ته په ځمکه کې وس او واک ورکړو، نو لمونځ به قایم کړي، زکات به ورکړي، په ښو چارو به امر وکړي او د بدیو مخه به نیسي او د ټولو چارو پای د الله ﷻ په لاس کې دی

تفسیر

په اسلام کې د جهاد مشروعیت

مفسرینو ویلي دي ذکر شوي آیتونه هغه لومړني آیتونه دي چې د جهاد د مشروعیت او روا والي په اړه نازل شوي دي. کله چې د اسلام پیغمبر ﷺ په مکه کې و، مشرکانو د مسلمانانو کوچنی ډله ډېره ځوروله، د پیغمبر ﷺ یاران او ملګري به وهل شوي او ټپي شوي د ده حضورته راتلل او خپل مظلومیت به یې د الله رسول ته وراندې کاوه، خو پیغمبر ﷺ به دوی ته ویل: د صبر او زغم نه کار واخلئ ځکه چې زه په جنګ نه یم مامور شوی، تر دې چې پیغمبر ﷺ هجرت وکړ او دغه آیت نازل شو.

په دې مبارک آیت کې د مسلمانانو لپاره د جنګ د اجازې علت د دوی مظلومیت بیان شوی، نوځکه الله ﷻ دوی ته امر وکړ چې د خپل ځان، مال او وطن د دفاع لپاره جهاد وکړي، نو الله ﷻ جهاد په خپل مناسب وخت کې فرض کړ. که چېرې مؤمنان په مکه مکرمه کې په جنګ مأمور شوي وای او دا هغه وخت و چې مشرکان له ډېرښت او قوت نه برخمن وو، نو د مسلمانانو لپاره جهاد یو ستونزمن کار و. کله چې مسلمانان په مدینه منوره کې ځای پر ځای شول او یو مرکز یې جوړ کړ، نو الله تعالی د جهاد حکم نازل کړ. مومنانو ته یې اجازه ورکړه چې له خپلو ځانونو څخه د فاع وکړي او دوی ته یې د بریالیتوب او برلاسی وعده هم ورکړه.

د ځمکې پر مخ د فساد مخه نیول

بیا الله ﷻ مؤمنان جهاد ته ترغیب او وهڅول او دا یې ورته وښوده چې د ظالمانو په وړاندې جهاد، مقابله او له ځانه دفاع داسې الهي سنت او طریقه ده چې د نړۍ نظام اومصلحت یې غوښتنه کوي، ځکه که چیرې پر مظلومانو باندې د ظالمانو لاسونه له ظلم او تېرې څخه لنډ نشي، د ځمکې پر مخ فساد خپرېږي. نو که مؤمنان د مشرکانود ظلم او تېرې په وړاندې جهاد ونه کړي مشرکان نورهم سرکشي او فساد ته مخه کوي، د عبادت، خیر او ښېګڼې ځایونه

نړوي. نو د ظالمانو په وړاندې جنګ او جهاد د نړیوال نظام د ورانیدو او د ځمکې پر مخ د فساد مخه نیسي.

په ذکر شوي مبارک آیت کې د جهاد مشروعیت د ټولو انسانانو او ټولو ادیانو له حقوقو څخه د دفاع لپاره ذکر شوی. الله تعالی د نورو ادیانو د عبادت ځایونه د مسلمانانو په عبادت ځایونو مقدم کړي، ترڅو څرګنده شي چې جهاد په اسلام کې یوازې د مسلمانانو د حفاظت لپاره نه دی بلکې د ټولو مظلومو انسانانو د دفاع لپاره او د نورو ادیانو د معنوي او دیني حقوقو د حفاظت لپاره هم دی.

د ټولنې د اصلاح بنسټونه

ذکر شویو مبارکو آیتونو د اسلامي ټولنې د اصلاح او قوت تر ټولو غوره بنسټونه بیان کړي دي او هغه دا چې د الله ﷻ مومن او ریښتیني بندګان هغه څوک دي چې د الله ﷻ عبادت کوي او د ظلم او تیري په صورت کې هغوی ته دا حق ورکړ شوی دی چې د ظلم او تیري پرخلاف پاڅون وکړي او د خپل ځان او مقدساتو نه دفاع وکړي. د دې آیت او د قرآن عظیم الشأن او د نبوي سنتو د نورو نصوصو پراساس د مسلمانانوجګړې او جنګونه د شخصي ګټو او غوښتنو د لاسته راوړلو لپاره نه دي بلکې د دې ټولو ترشا لوړ او ستر اهداف او موخې لکه د حق او عدالت له ارزښتونو نه دفاع، د مستضعفو او بې وزلو مظلومانو مرسته، د قوت برابرول او پرنورو د تیري او زیاتي مخنیوی او داسې نور شتون لري. کله چې مسلمانان د الله ﷻ په مرسته او توفیق پر یوې ځمکې حاکم شي او برلاسي پرې حاصله کړي، نو په ټولنه کې د اصلاح د بنسټونو د عملي کولو او تطبیقولو مسؤلیت په اوږو اخلي، ترڅو ټولنه د خیر او کامیابۍ په لور روانه کړي. الله تعالی په دې آیتونو کې مؤمنان خپلو اصلاحي مسؤلیتونو ته متوجه کوي او فرمايي: کوم مؤمنان چې د الله ﷻ د دین مرسته کوي، الله ﷻ له هغوی سره مرسته کوي. کله چې هغوی پرخپلو دښمنانو برلاسي شي او پر ځمکه حاکم وګرځي، د الله ﷻ شکر ادا کوي او د خپلې عقیدې او اخلاص څرګندونه کوي، لمونځونه کوي، محتاجانو او مسکینانو ته د خپلو مالونو زکات ورکوي، خلک نیکیو او ښیګڼو ته رابولي او له بدو او ناوړو کارونو څخه یې ژغوري، د ټولو ستنیدنه او رجوع یوازې الله ﷻ ته ده او الله تعالی به هرچا ته د خپلې وړتیا مطابق بدله ورکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له ذکر شویو آیتونو څخه لاندې مطالب ترلاسه کیږي:

❖ د جنګ او جهاد مشروعیت د الله ﷻ د دین د سرلوړۍ لپاره دی، ترڅو انسانان یوازې د واحد الله عبادت وکړي او د الله ﷻ مؤمن بندګان او دوستان د ظلم او تیري ښکار ونه ګرځي.

❖ الله تعالی په دې مبارکو آیتونوکې رښتینو مؤمنانو ته د کامیابۍ او برلاسۍ وعده ورکړې ده.

❖ الله تعالی دکافرانو، خیانتګرو او ظالمانو سره د ناکامۍ وعده کړې ده او دوی یې د خپل عذاب او غوسې وړ بللي دي.

❖ جهاد له مظلومانو څخه د دفاع او ملاتړ په خاطر فرض شوی دی، ترڅو انسانان د خپلې عقیدې او عبادت له امله ونه ځورول شي.

❖ د اسلامی حکومت مسؤولیت دی چې په ټولنه کې اسلامي بنسټونه تطبیق کړي. چې د دې دندو په سرکې: د لمانځه ادا کول، د زکات ورکول، په نیکیو امر او له بدیو څخه منع کول دي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمی معنا کړئ:

(بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا – صَوَامِعُ – بِيَعٌ– صَلَوَاتٌ– مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ)

۲. د جهاد د مشروعیت(روا والي) دلیل د مسلمانانو لپاره د مبارکو آیتونو په رڼا کې واضح کړئ.

۳. د مسلمانانو او غیر مسلمانانو د آزادۍ د دفاع لپاره د جهاد وظیفه څه ده؟ د دې لوست د آیتونو په اساس یې شرحه کړئ.

٤. د اسلامي حکومت دندې او مسؤولیتونه د ټولنې په اصلاح کې څه دي؟ په ذکر شویو آیتونوسره استدلال وکړئ.

۵. د امربالمعروف اونهي عن المنکر فریضه د ټولنې په اصلاح کې څه رول لوبوي؟ واضحه یې کړئ.

کورنۍ دنده

د ټولنې په اصلاح کې د امربالمعروف اونهي عن المنکر د رول په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

یوولسم لوست

روژه او ګټې يې

قال الله تعالی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۞ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۞ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۞ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾ [البقرة: ۱۸۳-۱۸۶]

د ځينو کلمو معناوې

كُتِبَ: حکم وشو، فرض کړی شوه.

الصِّيَامُ: روژه.

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ: ټاکلې ورځې.

الْيُسْرَ: آسانتيا.

الْعُسْرَ: سختي.

أُجِيبُ: قبلوم.

يَرْشُدُونَ: سمه لاره ومومي.

ژباړه

ای مؤمنانو پرتاسې روژه فرض کړای شوې، لکه چې له تاسې نه د مخکې پېغمبرانو پر پيروانو فرض کړای شوې وه، د دې لپاره چې په تاسو کې د پرهيزګارۍ صفت پيدا شي.

د څو ټاکلو ورځو روژې دي، که له تاسو څخه څوک ناروغ وي يا مسافر وي، نو په نورو ورځوکې دې هماغومره شمير پوره کړي او کوم خلک چې په تکليف سره د روژې نيولو وس لري(او ويې نه نيسي) ، نو هغوی دې فديه ورکړي، د يوې روژې فديه يو مسکين ته

خواږه ورکول دي. څوک چې په خپله خوښه څه زياته نيکي وکړي نو دا د هغه لپاره غوره ده، خو که تاسې پوهيږئ ، نو ستاسې لپاره ښه همدا ده چې روژه ونيسئ.

رمضان هغه مياشت ده چې په هغې کې قرآن نازل کړای شو چې د انسانانو لپاره له سره ترپايه هدايت دی او داسې ځرګندې لارښوونې پکې دي چې د سمې لارې ښوونکې او د حق او باطل يو له بله په ډاګه بېلوونکې دي. له دې کبله څوک چې دا مياشت ومومي پرهغه لازمه ده چې دا ټوله مياشت روژه ونيسي او که څوک ناروغ يا مسافر وي، نوهغه دې په نورو ورځو کې د روژو شمېر پوره کړي. الله ﷻ پرتاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل دربانـدې نه غواړي. له دې امله تاسې تـه دا طريقه ښودله کيږي چې تاسې د خوړلو روژو شمېر پوره کړای شئ او په کوم هدايت سره يې چې تاسې سر لوړي کړي يئ په هغه سره د الله ﷻ لـويي وستايئ او شکر کوونکي اوسئ.

کله چې زما بندګان له تا (محمد) نه زما په باب پوښتنه وکړي ، نوهغوی تـه ووايه چې زه ورته ډېر نژدې يم. بلونکی چې کله ما وبولي، زه دهغه بلنه اورم او ځواب يې ورکوم، نو هغوی ته ښايي چې زما بلنې ته لبيک ووايي او پرما ايمان راوړي. تـه دا خبره هغوی تـه واوروه. کيدای شي چې هغوی سمه لاره ومومي.

تفسير

د روژې فرضيت

روژه د شرعې په اصطلاح کې له ځانګړو شيانو څخه، پـه ټاکلي وخت او ځانګړې طريقې او صفاتو امساک او ځان ساتنې ته روژه ويل کيږي.

روژې د يوه عبادتي رکن او د نفس د تزکيې لپاره د تربيتي طريقې پـه توګـه پـه ټولو پخوانيو الهي اديانو کې په مختلفوکيفيتونو شتون درلود، مثلا کله پـه مطلقه توګـه لـه خوراک څخه د ډېرې کولو په ښه او يا له ټاکلو خوراکونو څخه د ځان ژغورنې پـه توګـه، لکـه د نـصاراوو روژه يا په نورو ښو چې په تفصيل يې مورږ نـه پوهيږو ځکـه پـه صحيحو نـصوصو کـې د تېر شـويو امتونو د روژو پـه اړه تفصيلات نـه دي بيان شـوي. د شـرايطو او آدابـو پـه رعايـت د رمـضان د مياشتې روژه نيول د اسلام په مقدس ديـن کـې لـه هـر حيثـه د روژې تـر ټولـو کامـل شکل دی چې الله تعالی پرې د وروستي پيغمبر امت غـوره ګرځـولی دی. الله تعالی مـوږ تـه پـه پخوانيـو اديـانو او امتونـو کـې د روژې لـه شـتون او فرضيت څخه خبـر راکـړی دی، ترڅـو د وروسـتي پيغمبر امت د اخري اوغوره امت پـه توګـه د دې الهي حکـم پـه ادا کولـوکې پـه قـوي عـزم او ارادې عمل وکړي او د خدای ﷻ څخه د وېرې او تقوی پـه غـوره کولـو سـره عـالي درجې او د الله ﷻ رضا حاصله کړي.

مفسرينو ويلي دي: روژه د نورو ډېرو اسلامي احكامو په څېر په تدريج فرض شوي ده. د اسلام ګران پيغمبرﷺ په پيل کې مسلمانانو ته لارښوونه وکړه، ترڅو په هره مياشت کې درې ورځې روژه ونيسي، دا روژه فرضي نه وه، بيا د هجرت په دويم کال د روژې د فرضيت په هکله ذکر شوي مبارک آيتونه نازل شول، خو په هغو کسانو چې روژه سخته تمامېده، د هغوی رعايت پکې وشو او دوی ګولای شول د هرې روژې پر ځای يو فقير ته خواړه ورکړي. بيا د روژې نيولو قطعي حکم نازل شو، ترڅو ټول مسلمانان د رمضان د مبارکې مياشتې روژه ونيسي خو په دين کې د آسانی پر بنسټ يې ناروغانو، مسافرو، اميدوارو او شېدې ورکوونکو ښځو او نورو عذر لرونکو ته د روژې نه نيولو اجازه ورکړې چې په نورو ورځو کې به يې قضا راوړي.

روژه د اسلام له ارکانو څخه يو رکن دی. رسول اللهﷺ فرمايلي دي: «بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله، وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان»[1]. **ژباړه**: د اسلام دين پنځه بناوې لري: په دې ګواهي ورکول چې له الله پرته بل هيڅ برحق معبود نشته او محمدﷺ د هغه رسول او پيغمبر دی، لمونځ قايمول، زکات ورکول، د بيت الله حج ته تلل او د رمضان د مياشتې روژه نيول.

په مبارکو آيتونو کې د قرآن کريم د نزول د مياشتې په توګه د روژې د مياشتې په فضيلت ټينګار شوی. بيا الله پاک د خپل رحمت له مخې او پر مومنانو د اسانی په بنسټ ناروغانو او مسافرو ته د روژې خوړلو اجازه ورکړې چې تفصيلي احکام يې د فقهې په کتابونو کې بيان شوي دي. په دې مبارکو آيتونو کې ټول مسلمانان د روژې په نيولو مکلف شوي دي او پرته له شرعي او معقول عذر څخه د روژې له نيولو غفلت او سترګې پټول د دنيا او آخرت د زيان او تباهي موجب ګرځي.

لکه څرنګه چې په يوه حديث شريف کې د ابوهريرهؓ په روايت نبی کريمﷺ فرمايلي دي: «من أفطر يوماً من رمضان من غير رخصة ولا مرض لم يقضه صوم الدهر كله وإن صامه»[2].

يعني: څوک چې له رخصت يا ناروغی پرته د رمضان يوه روژه وخوري، که ټوله زمانه هم روژه ونيسي د هغې ورځې اجر او ثواب به ونه مومي.

د اسلامي شريعت په حکمونو کې آسانتيا

په مبارک آيت کې داسې تصريح شوې: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ يعنې الله پاک پر تاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل دربانديې نه غواړي.

۱- صحيح البخاری،کتاب الإيمان ، حديث ۸
۲- صحيح ابن خزيمه، کتاب الصيام، حديث۱۸۵٤.

په دې مبارکو آیتونو کې مهربان خدایﷻ ناروغ، مسافر او عمر خوړلو کسانو ته د روژې په احکامو کې آسانتیا راوستې، ناروغ او مسافر ته یې اجازه ورکړې چې د ناروغی او د سفر د سختیو له امله روژه وخوري او وروسته یې قضایي راوړي. همدا راز هغو زړو او عمرخوړلو کسانو ته یې هم د روژې خوړلو اجازه ورکړې چې د زوړوالي له امله روژې نه شي نیولای، دا کسان به د هرې روژې په مقابل کې فدیه (یو فقیر ته خواړه) ورکوي.

دا ډول احکام چې مکلفینو ته په کې آسانتیا راغلې وي په شریعت کې د (رخصت) په نامه یادیږي او د دې په مقابل کې هغه عادي حکمونه چې د تخفیف اړتیا په کې نه وي د (عزیمت) په نامه یادیږي. باید وپوهیږو چې په شرعي احکامو کې رخصت او عزیمت دواړه د شارع یعنې الله پاک له لوري دي. له رخصت څخه ګټه اخیستل په عزیمت باندې د عمل کولو په څېر یو شرعي کار دی او کوونکی یې د اجر وړ دی. پیغمبر علیه السلام په هغه حدیث کې چې عبدالله بن عمرؓ روایت کړی په شرعي مسایلو کې له رخصت څخه د ګټې اخیستلو په اړه فرمایي: «إن الله يحب أن تؤتى رخصه، كما يحب أن تؤتى عزائمه»[1] **ژباړه:** الله پاک د رخصت څخه ګټه اخیستل داسې خوښوي لکه په عزیمت عمل کول چې خوښ ګڼي.

د شرعي رخصتونو احکام، قران کریم او نبوي سنتو بیان کړي چې شرطونه او اړوند مسایل یې د فقهې په کتابونو کې په تفصیل سره موجود دي.

په شرعي احکامو کې د رخصت شتون د اسلامي شریعت په اعتدال او آسانتیا دلالت کوي او دا څرګندوي چې اسلام د فطرت دین دی، په شرعي احکامو کې داسې څه نشته چې د انسانانو د طبیعت، فطرت یا جسمي او روحي جوړښت سره ټکر ولري او د بشر له توان څخه پورته وي یا انسان په سختۍ کې واچوي، لکه چې الله پاک د طهارت او پاکۍ د احکامو په ترڅ کې فرمایي: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ﴾ [المائدة: ٦] **ژباړه:** الله پاک نه غواړي چې پر تاسو سختي راولي. په همدې ډول په بل ځای کې فرمایي: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: ٧٨] **ژباړه:** الله پاک په دین کې پر تاسو هیڅ سختي نه ده ایښې.

په فقه کې یوه قاعده شته چې وایي: «المشقة تجلب التيسير» یعنې سختي آسانتیا راولي. معنا یې دا ده چې هر کله پر مکلف باندې د کوم شرعي حکم په تطبیقولو کې سختي وي، نو همدا سختي له ځان سره رخصت او اسانتیا راولي[2]. د روژې په مبارکه میاشت کې ناروغانو، مسافرو او زړو افرادو ته د روژې خوړلو اجازه او په سفر کې د قصر لمونځ کولو اجازه هر یو

١- مسند امام احمد ابن حنبل، حدیث ٥٧٠٣، صحیح ابن حبان، حدیث ٣٥٥و ٢٧٨٧، مصنف ابن أبي شيبة ، حدیث ٢٥٩٣٢.
٢- حاشیهء رد المحتار ج١/ ص ٢٠٤ وص ٢٠٥،وج٣/٢١٣،الأشباه والنظائر للحنفي ج٩٦/١.

د دې قاعدې غوره مثالونه دي. فقهاء وايي چې د ذکر شويو آيتونو تر ټولو ښکاره دا آيت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ د دې فقهي قاعدې بنسټ دی چې: المشقة تجلب التيسير.

رسول الله ﷺ په خپل پياوړي تعبير سره اسلام د اسانه دين په توګه راپېژندلی او فرمايي: «الدين يسر»[1] دين اسانتيا ده. همدا راز په هغه حديث کې چې انس بن مالك روايت کړی داسې امر کوي: «يسروا ولا تعسروا، وبشروا، ولا تنفروا...»[2] ژباړه: آسانتيا وکړئ او سختي مه کوئ، خلکو ته د دين په کارونو کې زېرې ورکړئ او هغوی له دين څخه مه زړه تورن کوئ. په بل روايت کې راغلي چې پيغمبر ﷺ دا حديث درې ځله تکرار کړ. د دې حديث تکرارول په دين کې په اسانتيا، په شرعي احکامو کې په سختي او غُلو نه کولو، خلکو سره په نيکه معامله او ديني کارونو کې په زيري ورکولو او د هغو کارونو او ويناوو څخه په ډډه کولو دلالت کوي چې له دين څخه د خلکو د متنفر کېدو لامل کيږي[3].

د رسول الله ﷺ له سيرت څخه هم څرګنديږي چې هغه مبارک به په کارونو کې اسانتيا ته ترجيح ورکوله. په متفق عليه حديث کې ام المومنين عايشه رضي الله عنها د رسول الله ﷺ د خوی په اړه داسې روايت کوي: «ما خير رسول الله ﷺ بين أمرين إلا أخذ أيسرهما، ما لم يكن إثمـا، فإن كان إثما كان أبعد الناس منه...» ژباړه: هيڅکله رسول الله ﷺ ته به دوو کارونو کې اختيار نه دی ورکړل شوی مګر هغه به اسانه غوره کاوه، ترڅو به چې ګناه پکې نه وه، که ګناه به پکې وه، نو د هر چا نه به يې زيات خپل ځان ترې لرې ساته.

له پورتنيو مبارکو آيتونو او هغو حديثونو څخه چې په تفسير کې ذکر شول، دا څرګنديږي چې اسلام يو فطري او اسانه دين دی، د اسلام د نورو ځانګړتياوو تر څنګ دا ځانګړتيا د دې لامل شوې چې اسلامي ارزښتونه هيڅکله نه زړيږي او د قيامت تر ورځې په هر وخت او هر ځای کې د ټولو بشري نسلونو لپاره يو شان د منلو او تطبيقولو وړ دي.

د الله ﷻ په وړاندې د روژه لرونکو مرتبه

الله تعالی رښتينو او مؤمنو روژه لرونکو ته چې د روژې له نيکمرغۍ څخه برخمن شوي او د الله ﷻ د اوامرو او فرائضو التزام او له نواهيو څخه يې ډډه کړې ده، زيری ورکوي چې که دوی الله ﷻ ته رجوع وکړي او خپلې اړتياوې له هغه څخه وغواړي، نو مهربان الله ﷻ دوی ته نږدې دی او د دوی هيڅ غوښتنه او دعا به رد نه کړي. لکه څرنګه چې الله ﷻ فرمايلي دي:

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ....﴾

۱- صحيح البخاری حديث ۳۹، وصحيح ابن حبان ، حديث۳۵۲.
۲- صحيح البخاري، کتاب العلم، حديث ۶۹، صحيح مسلم ، حديث ۳۳۵۱، د امام مسلم په روايت کې د (بشروا) پرځای (سکنوا) لفظ راغلی دی.
۳- مصنف ابن أبي شيبة، حديث ۲۴۸۵۸.

په دې مبارک آیت کې الله تعالی خپل پیغمبر ته خطاب کړی چې هر کله مؤمنان زما د لرېوالي او نژدیوالي په هکله له تا څخه پوښتنه کوي، نو زه دوی ته نژدې یم، هره دعا قبلوم چې له سالم زړه او پاک نفس څخه صادره شي.

د تفسیر ځینو علماوو ویلي دي: په مبارک آیت کې د قرآن کریم د جاري اسلوب پرخلاف د(قل) (ووایه ای محمده!) کلمه د مؤمنانو د سوال په ځواب کې ساقطه شوې ده او الله تعالی خپل پیغمبر ته د (قل) په ټکي سره له امر کولو پرته خپلو بندګانو ته د ﴿فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ (زه نژدې یم) په جملې سره ځواب ویلی، ترڅو خپلو بندګانو ته خپل ډېر نژدېوالی وښیي چې د مؤمن بنده د دعا او الله ﷻ ترمنځ هیڅ واسطه او پرده نشته[1].

په پورتني آیت کې بندګانو ته د الله نژدېوالی د مکاني نژدېوالي په معنا نه دی ځکه بندګانو ته د الله پاک مکاني نژدېوالی محال دی. بندګانو ته د الله پاک نژدېوالی په علم، قدرت، رحمت او د دعا په قبلولو سره دی، لکه چې الله پاک په بل ځای کې فرمايي: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ [سورة ق: ١٦] **ژباړه**: موږ انسان پیدا کړی دی او آن د هغه په زړه کې راپیدا کېدونکو وسوسو باندې پوهیږو او موږ د هغه له شهرګ نه هم زیات هغه ته نژدې یو.

د ﴿فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ جمله د انسان په کړو او وینا باندې د الله پاک بشپړ علم ښیي، په دې معنا چې د انسان هیڅ کار او وینا له الله ﷻ څخه پټه نه ده.

روژه او د دعا قبلېدل

د دې لوست وروستی آیت چې غواړو تفسیر یې کړو دا دی: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

مشهور مفسر امام بیضاوي له مخکینیو آیتونو سره، چې د روژې په اړه دي، د دې آیت تړاو داسې څرګندوي: څرنګه چې په مخکینیو آیتونو کې الله پاک مومنانو ته د رمضان د بشپړې میاشتې په روژې نیولو، د الله پاک د شکر په ویستلو او د هغه پر لویې د اقرار کولو امر کړی و، په دې آیت کې یې دې ته متوجه کړل چې الله پاک د بندګانو له حالاتو خبر دی، د هغوی خبرې اوري او دعاګانې یې قبلوي[2].

١- التفسیرالوسیط للطنطاوي، تفسیر آیت١٨٦ سوره‌ء البقرة.
٢- حاشیة شیخ زاده علی تفسیر البیضاوي، ج١/٤٩٥.

د روژې د آيتونو په منځ کې د دعا د آيت راتللو دليل امام ابن کثير داسې راښيي: الله پاک غواړي چې بندګانو ته د رمضان د روژې له بشپړولو وروسته او د روژه ماتي پر مهال د دعا کولو لارښوونه وکړي[1].

د روژې په جريان کې او د روژه ماتي پر مهال د روژتي د دعا قبلېدو په اړه له خوږ پيغمبر څخه زيات احاديث رانقل شوي دي.

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما روايت کوي: سمعت رسول الله ﷺ يقول:« للصائم عند إفطاره دعوة مستجابة. فكان عبد الله بن عمر إذا أفطر جمع أهله وولده ودعا»[2]. **ژباړه**: له رسول الله ﷺ څخه مې واورېدل: د روژه ماتي پر مهال د روژتي دعا قبوله ده. عبدالله بن عمر ﷺ به د روژه ماتي پر مهال خپله مېرمن او کوچنيان رايوځای کول او په ګډه به يې دعا کوله. په يو بل حديث کې له رسول الله ﷺ څخه روايت شوی چې فرمايي: «إن للصائم عند فطره دعوة ما ترد»[3]. **ژباړه**: د روژه ماتي پر مهال د روژتي داسې دعا ده چې نه رديږي.

په بل حديث کې پيغمبر ﷺ فرمايي: «ثلاثة لا ترد دعوتهم: الإمام العادل، والصائم حتى يفطر، ودعوة المظلوم...»[4]. **ژباړه**: د درې کسانو دعا نه رديږي: د عادل پاچا دعا، د روژتي دعا، ترڅو روژه ماته کړي او د مظلوم بنده دعا.

له دې امله روژتي بايد د روژې د مياشتې له برکتونو څخه په ګټې اخيستلو سره په دعا او زارۍ کولو کې زيار وباسي او له الله پاک څخه چې قاضي الحاجات (د حاجتونو پوره کوونکی) دی د خپلو روا مقصدونو په غوښتلو کې سستي ونه کړي.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د روژې د روحي او روغتيايي ګټو په هکله خپل نظريات وړاندې کړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

امام فخرالدين رازي رحمه الله د رمضان د مبارکې مياشتې په هکله د الله ﷻ د فضل او رحمت دلايل په لاندې توګه بيان کړي دي:

❖ دا فريضه يوازې د اسلام د پيغمبر د امت لپاره فرض شوې نه ده، بلکې په پخوانيو امتونو هم فرض شوې وه، نو هر حکم چې عموميت ولري د هغه ترسره کول هم عام او آسانه وي.

١- تفسير ابن كثير، ج٢/ ص ١٩٣.

٢- مسند أبو داوود الطيالسي،حديث ٢٢٦٢.

٣- سنن ابن ماجه ، كتاب الصوم، حديث ١٧٥٣. والمستدرك للحاكم ج١/ ص ٤٢٢.

٤- المسند للإمام أحمد بن حنبل، ج٢/ ص ٤٤٥،سنن الترمذي ، كتاب الدعوات ،حديث٣٥٩٨، سنن النسائي،حديث ١٧٥٢.

- د روژې فریضه د تقوی د حاصلیدلو لامل ده. که دا فریضه نه وای ، نو د تقوی د لوی فضیلت حاصلول به هم له منځه تللي و.
- الله تعالی دا لویه فریضه په ټاکلو او معلومو ورځو پورې محدوده کړې ده، که دا فریضه د تل او یا ډېرې مودې لپاره وای، نو د مؤمنانو لپاره ستونزمنه وه.
- الله تعالی د روژې میاشت له ټولو میاشتو نه غوره ګرځولې ده اوپه دې میاشت کې یې قرآن کریم نازل کړ.
- الله تعالی د مسافرو او ناروغانو لپاره د روژې نیولو تکلیف او ستونزه لرې کړې ده او د دوی لپاره یې د روژې نیول د راحت او هوساینې په ورځو کې روا ګرځولې ده.

پوښتنې

۱. د روژې د مبارکې میاشتې د مرتبې او فرضیت په هکله د لوست په رڼا کې معلومات ورکړئ.
۲. د اسلام په مقدس دین او نورو امتونو کې د روژې توپیر په لنډ ه توګه شرحه کړئ.
۳. د رمضان د میاشتې د روژې د نه نیولو له رخصت نه کوم کسان ګټه پورته کولی شي ؟
٤. کوم کسان چې د رمضان د میاشتې روژه په شرعی عذرونو خوري، باید څه وکړي؟
٥. که څوک پرته له شرعي عذره روژه پرېږدي، پر هغه باندې څه حکم مرتبیږي؟
٦. د لوست وروستی آیت په څه دلالت کوي؟ په لنډه توګه یې واضح کړئ.
۷. د رمضان د میاشتې په روژه کې د مؤمنانو لپاره د الله ﷻ د فضل او رحمت نښې او دلایل شرحه کړئ؟

کورنۍ دنده

د رمضان د روژې د ټولنیزو او فردي اغېزو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو کمه نه وي.

دولسم لوست

حج د مؤمنانو د نړیوال یووالي څرګندوی

قال الله تعالی: ﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ۝ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ۝ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ۝ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ۝ ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ [الحج: ۲۶-۳۰]

د ځینو کلمو معناوي

بَوَّأْنَا: وموټاکه، چمتو مو کړ.

وَأَذِّنْ: اواعلان وکړه.

رِجَالاً: پیاده- پلي.

ضَامِرٍ: د سفر او لوږې له امله ډنګر او ضعیف.

فَجٍّ عَمِيقٍ: لرې او ژورې لارې، ګوښې او اړخونه.

لْيَقْضُواْ: پاک کړي، لرې کړي.

تَفَثَهُمْ: خپله ناپاکي او خیری.

الْعَتِيقِ: پخوانی، د زورورو له غلبې څخه آزاد او خوندي.

ژباړه

یاد کړه هغه وخت چې موږ د ابراهیم علیه السلام لپاره د دغه کور(د کعبې د خونې) ځای ټاکلی و(له دې هدایت سره) چې له ما سره هیڅ شی مه شریکوه او زما کور د طواف کوونکو او قیام او رکوع او سجده کوونکو لپاره پاک کړه.

او خلکوته د حج لپاره عمومي اعلان وکړه چې هغوی تاته له هر لرې ځای څخه پلي او پر اوښانو سپاره راشي.

ترڅو هغه ګټې ووینې چې دلته د هغو لپاره موجودې دي او په ځو ټاکلو ورځو کې په هغو څارویو باندې د الله ﷻ نوم واخلي چې هغه تعالى دوى ته ورکړي دي، په خپله یې هم وخوري او تنګ لاسو محتاجانو ته یې هم ورکړي.

بیا دې خپل خیرې اوګردونه لیرې کړي، خپل نذرونه (واجبات) دې پوره کړي او د لرغوني خونې طواف دې وکړي.

خبره همدا ده او څوک چې د الله ﷻ د وضع کړاى شویو حرمتونو درناوى وکړي ، نو دا ورته د هغه د رب په وړاندې ډېره غوره ده او ستاسې لپاره څاروي حلال وګرځول شول، پرته له هغو شیانو څخه چې تاسې ته ښودل شوي دي، نو د بتانو له پلیتى نه ځان وساتئ او له دروغو وېناوو څخه ډډه وکړئ.

تفسیر

د کعبې شریفې د جوړښت اساس او مقصد

مبارک آیتونه بیانوي چې کعبه شریفه د توحید پر بنسټ جوړه شوې ده او د هغې د جوړښت مقصد د یو الله ﷻ عبادت او بندګي ده. الله پاک له لومړی شیبې څخه خپل خلیل ابراهیم علیه السلام ته د کعبې د جوړولو ځاى معلوم کړ او ده ته یې امر وکړ، ترڅو د کعبې تهداب د سوچه توحید او د ده د عبادت پر بنسټ کېږدي. دا کعبه د شرک او ګمراهۍ له شکوکو او له ظاهري او معنوي پلیتیو څخه پاکه کړي. لکه څرنګه چې یې فرمایلي دي: ﴿ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا ﴾

بیا الله تعالى خپل نبي حضرت ابراهیم عليه السلام ته امر وکړ چې د کعبې د ودانۍ له جوړولو وروسته د الله ﷻ بندګانو ته اعلان وکړي چې د کعبې شریفې حج ته راشي. هغه وخت به هغوى ووینې چې د الله ﷻ مومن بندګان د ځمکې له هرې ګوښې او کنارې څخه پلې او سپاره او په هره زمانه کې به په خپلو موجودو وسایلو سره د الله ﷻ د کور د حج او زیارت په نیت ډله ډله راځي او تر قیامته پورې به دا خوځښت، کوښښ او هلې ځلې دوام لري.

ابن کثیر په خپل تفسیر کې لیکلي دي: کله چې ابراهیم عليه السلام کعبه شریفه جوړه کړه ، نو الله ﷻ ورته امر وکړ چې خلک د بیت الله شریف د حج لپاره راوغواړي. ابراهیم عليه السلام وویل: اى زما پالونکیه: زه څرنګه خلک ستا د کور حج ته را وغواړم حال دا چې آواز به مې د ټولو غوږونوته ونه رسیږي؟ نو ورته وویل شول چې ته اعلان وکړه او رسونه یې

ماته پرېږده. ابراهيم عليه السلام اعلان وکړ، خلك يې د بيت الله الحرام حج ته راوبلل. الله تعالی د ابراهيم عليه السلام دا اعلان د ځمکې ټولو سيمو ته ورساوه او ټولو موجوداتو د (لبيک اللهم لبيک) غږ پورته کړ چې د الله ﷻ د دې وعدې مطابق د مليونو انسانانو زړونه، د نړۍ په ګوټ، ګوټ کې د کعبې شريفې په لوري هوسېږي او د هغې په ليدو او طواف روښانه کيږي او دا خوځښت به تر قيامته پورې جاري وي.

حج د خير، برکت او ګټې موسم

پورتني آيتونه د حج او اړوندو شعايرو په هکله دي. حج د اسلام پنځم رکن او د دې ستر انسان جوړوونکي دين له مهمو شعايرو څخه دی. حج په هر هغه مکلف مسلمان باندې فرض دی چې د ادا کولو جسمي او مالي توان يې ولري. مېليونونه مسلمانان په کال کې يو ځل د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه د حج په ايماني غونډه کې سره راټول او د اسلامي امت د يووالي ځرګندونه کوي. د احرام په سپينو جامو کې له اخلاص او ايمانه په ډکو اوازونو په يوه وخت او يوه ځای کې دا جملې تکراروي چې: «لبيک اللهم لبيک، لبيک لاشريک لک لبيک،إن الحمد والنعمة لک والملک، لاشريک لک» (مونږ حاضر يو! ربه مونږ حاضر يو! ته شريک نه لرې! مونږ حاضر يو! بېشکه ثنا او نعمتونه ستا دي، پاچاهي ستا ده، ته سيال او شريک نه لرې.)

د حج عبادت د انسانانو تر منځ د برابرۍ او مساوات ځرګندوی دی. په دې انسان جوړوونکي عبادت کې مليونونه نارينه او ښځينه، د نړۍ له بېلابېلو سيموڅخه، په بېلابېلو ژبو، بېلابېلو رنګونو، د مختلفو قومونو او توکمو څخه په يو رنګ جامو، يوه غږ، يوه وخت او ځای کې واحد الله ﷻ ته په عبادت مشغولېږي او په بې ساري ستره غونډه کې د انسانانو برابري ننداري ته وړاندې کوي.

حج د ګناهونو د مغفرت لامل ګرځي او بدله يې جنت ته ننوتل دي. پيغمبر ﷺ فرمايي: «الحج المبرور ليس له جزاء الا الجنة»[1]. د قبول شوي حج بدله جنت دی. په بل حديث کې خوږ پيغمبر ﷺ فرمايي: «من حج فلم يرفث ولم يفسق، رجع کيوم ولدته أمه»[2]. يعنې چا، چې حج ادا کړ او په هغه کې يې د جماع او د جماع له مقدماتو څخه (چې په حج او عمره کې د احرام

۱– مسند امام احمد بن حنبل،حديث ۷۱۹۳، و مسند الحميدی ، حديث۹۶۸.
۲– متفق عليه، صحيح البخاری، حديث۱۷۳۳، و صحيح مسلم، حديث ۲۴۸۱.

له ممنوعاتو څخه دي) ډډه وکړه او د فسق (د حرامو ارتکاب او د فرایضو پرېښودلو) مرتکب نه شو، له ګناه څخه داسې پاکيږي لکه له مور څخه چې نوی زیږيدلی وي.

هماغسې چې په مبارک آیت کې راغلي: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾؛ حج د یو الله په وحدانیت اقرار او د هغه څخه د شریک نفی کول دي، حج له ټولو درواغجنو خدایانو او باطلو معبودانو څخه د کرکې څرګندونه ده. حج له ظالمو او ستمګرو قوتونو څخه د بېزارۍ اعلان دی، حج د بندګانو د اسارت له منګولو څخه د انسانانو پر آزادۍ ټينګار دی.

د مبارک آیت بله ټينګه غوښتنه دا ده چې څرنګه چې حقیقي لویوالی یوازې الله ﷻ لره دی، باید د هغه د شعایرو حرمت وساتل وشي ﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾.

بل ټکی چې الله تعالی په ذکر شوي آیت کې بیان کړی دا دی چې مؤمنان د بیت الله حج ته په راتګ سره خپلې ګټې لاس ته راوړي. قرآنکریم د«منافع» لفظ په ذکر شوي آیت کې د نکرې په توګه یاد کړی چې د منفعت ټولو ډولونو ته شامليږي او شمير يې ممکن نه دی. دا هم د قرآن کریم له معجزو څخه یوه معجزه او د کعبې شریفې ښیګڼه او برکت دی چې د تاریخ په اوږدو کې مؤمنان او الله پالونکي انسانان هر کال د ځمکې له ګوټ ګوټ نه مکې مکرمې ته راټوليږي او یوه نړیواله غونډه جوړوي او د خپلو دیني او دنیوي ګټو شاهدان وي. د مؤمنانو له دیني ګټو څخه یوه دا ده چې الله تعالی یې ګناهونه ښيي او دعاګانې یې قبلوي او له هغوی څخه راضي کيږي. دنیوي ګټې يې دا دي: په دې مقدس او پاک ځای کې د مسلمانانو راغونډېدل، یو له بل سره پېژندګلوي، مرسته او په خپلو کې یو بل ته د ښېګڼې لاس غځول، بې وزلو ته د خوړو ورکول، مالي ګټې، لکه: د حلال او روا تجارتي مالونو تبادله او نورې بېلابېلې هغه ښېګڼې چې د زماني په تېريدو رامنځته کيږي او مسلمانان به يې په راتلونکې کې شاهدان اوسي.

همدارنګه الله تعالی په ذکر شويو مبارکو آیتونو کې په دې مقدس او پاک ځای کې د انسانانو تر منځ مساوات او برابرۍ ته اشاره کړې او د پاک الله په یووالي او له شرک او بت پالنې څخه په ډډه کولو يې ټينګار کړی.

فعالیت

زده کوونکي دې د بیت الله الحرام د حاجیانو د ګټو په باره کې، چې د عموم لپاره د نکرې په صیغه ذکر شوي دي، بحث او څېړنه وکړي او خپل نظریات دې په ترتیب سره بیان کړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې ډېرې ګټې او لارښوونې پرتې دي، چې ځینې یې دا دي:

- ❖ د کعبې شریفې د ودانولو وجوب، کله چې له نړیدو سره مخ شي.
- ❖ کعبه او بیت الله الحرام باید پاك او ستره وساتل شي او د طواف کوونکو او لمونځ کوونکو لپاره چمتو واوسي او باید له هر ډول شرك، ګناه، جګړو او شخړو څخه خوندي وي.
- ❖ د بیت الله الحرام د حاجیانو لپاره د آسانتیاوو د چمتو کولو په خاطر د دفترونو او موسسو جوړولو مشروعیت.
- ❖ د حج په سفر او د حج په موسم کې مشروع تجارت جواز لري.
- ❖ مسلمانان د حج د فریضې په ادا کولو کې ګڼې دیني او دنیوي لویې ګټې لاس ته راوړي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې او لغات معنا کړئ:

(بَوَّأْنَا – وَأَذِّن – رِجَالاً – ضَامِرٍ – فَجٍّ عَمِيقٍ – لْيَقْضُواْ)

۲. کعبه شریفه چا جوړه کړې ده؟

۳. کعبه شریفه د کومو مقصدونو لپاره جوړه شوې ده؟

۴. د حج د ارکانو نومونه واخلئ.

۵. د حج ځینې دیني او دنیوي ګټې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

په حج کې د انسانانو د مساوات او برابرۍ په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

دیارلسم لوست

له خلکو سره نیکي او ښېګڼه

قال الله تعالی: ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ۝ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۝ وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ۝ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا﴾ [النساء: ۳۶-۳۹]

د ځینو کلماتو معناوې

ذِي الْقُرْبَى:	د خپلوۍ لرونکي (خپلوان).
وَابْنِ السَّبِيلِ:	مسافر.
وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى:	د خپلوۍ لرونکی ګاونډی (ګاونډی چې خپلوان وي).
وَالْجَارِ الْجُنُبِ:	پردی ګاونډی (ګاونډی چې خپلوان نه وي).
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ:	د سفر ملګری، همیشنی دوست، مېړه یا ښځه.
وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ:	مریان او وینزې.
مُخْتَالًا:	په تکبر او غرورسره په لاره تلونکی.
فَخُورًا:	په نسب، چوکی اومال فخر او وياړ کوونکی.
قَرِينًا:	نژدې ملګری، یو له بل سره تړلی.

ژباړه

او تاسو ټول د الله بندګي وکړئ، له هغه سره هیڅ شی مه شریکوئ، له مور او پلار سره غوره چلن وکړئ، له خپلوانو، یتیمانو او مسکینانو سره نیک چلن وکړئ او له خپلوانو ګاونډیانو سره، پردیو ګاونډیانو سره، د څنګ له ملګري او مسافر سره او له هغو وینزو او غلامانو سره چې ستاسې په لاس کې وي، د احسان چا ل چلن وکړئ. یقیناً الله داسې څوک نه خوښوي چې کبر کوونکی، مغروره او په خپله لوړتیا وياړي.

او داسې کسان هم د الله ﷻ نه خوښيږي چې بخيلي کوي او نورو ته هم د بخيلی کولو لارښوونه کوي او هغه څه(شتمني) پټوي چې الله ﷻ په خپله پيرزوينه هغو ته ورکړې ده. د دغه راز نعمت منکرو خلکو لپاره موږ رسوا کوونکی عذاب تيار کړی دی.

او هغه خلك هم د الله ﷻ نه خوښيږي چې خپل مالونه صرف خلکو ته د ښودلو(ريا) لپاره لګوي او په حقيقت کې نه پر الله ﷻ ايمان لري او نه د آخرت په ورځ. رښتيا دا ده چې شيطان د چا ملګری شي د هغه ډېره بده ملګرتيا په برخه شوه.

په دغو خلکو به څه شوي وای که دوی پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ايمان راوړی وای او څه چې الله ﷻ ورکړي دي له هغونه يې لګولي وای؟ که دوی داسې کولای، نو له الله ﷻ څخه د دوی د نيکی حال پټ نه پاتې کيږي او هغه ورباندې پوهيږي.

تفسير

له نورو سره احسان او ښېګڼه

الله تعالی په دې ذکر شويو مبارکو آيتونو کې مؤمنانو ته شرعي احکام بيان کړي دي چې عمل پرې وکړي او د دنيا او آخرت نيکمرغي يې په برخه شي. په لومړني آيت کې الله تعالی خپلو بندګانو ته امر کړی چې خاص د ده عبادت وکړي او شريك ورسره ونه نيسي. همدارنګه له خپل مور او پلار سره ښېګڼه وکړي او د دوی له پيروی نه سرغړونه ونه کړي. همدارنګه له خپلوانو، يتيمانو، فقيرانو او خپلو او پرديو ګاونډيانو او دوستانو، لکه مېړه او ميرمن، د سفر ملګری، ټولګيوال او د دفتر همکار، مسافرو، نوکرانو او نورو سره ښېګڼه او احسان وکړي. البته له ذکر شويو خلکو سره احسان او نيکي يو تأکيدي او ضروري امر دی، که نه احسان او ښېګڼه په اسلام کې په هر حالت کې د مسلمان وجيبه او مسؤليت دی، لکه چې الله تعالی په بل آيت کې فرمايلي دي: ﴿وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [البقرة: ۱۹۵] يعني نيکي وکړئ يقيناً الله نيکي کوونکي خوښوي.

فعاليت

زده کوونکي دې د خپل ښوونکي په لارښوونه د ګاونډيانو د ډولونو په باره کې او د دوی د هريوه د حقوقو په هکله د اسلام له نظره بحث او څېړنه وکړي او د ټولګيوالو په مخ کې دې شرحه کړي.

د بخل او تکبر بدوالی

په دویم آیت کې الله تعالی بخل او تکبر د دوو ناوړو صفتونو په توګه یاد کړي دي او په ډاګه کړې یې ده چې هغه تعالی د دې دواړو صفتونو لرونکي نه خوښوي. مبارک آیت په مال او علم کې بخل کول دواړه ناوړه کارونه ښودلي دي. اهل کتابو چې د اسلام د پیغمبر صفتونه په خپلو کتابونو کې ښه پیژندل، خو پټول یې. د هغوی دا کار تر ټولو ناوړه بخل شمېرل کیږي.

همدارنګه د مدینې یهودیانو به انصارو ته ویل: له محمد او یارانو سره یې مالي مرستې مه کوئ چې تاسو به د فقر او بېوزلۍ سره مخ شئ. الله تعالی د دې بخل او شومتیا په وړاندې دوی ته د ډېر سخت عذاب زیری ورکړ او فرمایي: ﴿ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُهِيناً﴾.

الله تعالی د منافقانو ډله چې په الله او د آخرت په ورځ ایمان نه لري، خو د خلکو د غولونې او ریا په خاطر څه مالونه صدقه کوي، ملامته کړې او د شیطان دوستان یې معرفي کړي دي. په پای کې یې دوی ته د بدو پایلو او دردناک عذاب وعده ورکړې. بیاهم مبارک آیت منافقان د ایمان تصحیح ته رابللي، ترڅو د نفاق او د الله ﷻ د لعنت له دایرې څخه ووځي. لکه چې د دوی په هکله فرمایي: ﴿وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ﴾. یعنې څه زیان به دوی ته رسیدلی وای، که چېرې یې په الله او د آخرت پر ورځ ایمان راوړی وای او له هغه څه نه چې الله دوی ته ورکړي یو څه یې نفقه کولای؟!

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو ځینې ګټې او لارښوونې په دې ډول دي:

- ❖ عبادت یوازې او یوازې د الله پاک حق دی او هیڅ شی باید ورسره پکې شریک نه شي.
- ❖ په دې آیت او نورو آیتونو کې له مور او پلار سره ښېګڼه کول د الله پاک د توحید او عبادت پسې متصل ذکر شوي چې د مور او پلار سره د ښېګڼې او درناوي کولو په اهمیت دلالت کوي.
- ❖ له نورو سره ښېګڼه کول د مسلمان دنده او مکلفیت دی.
- ❖ فخر او ویاړ چې له غرور او تکبر نه پیدا کیږي د الله ﷻ په وړاندې یو ناوړه او کرکجن عمل دی.
- ❖ بخل او په هغه امر کول حرام کار دی، همدارنګه د علم او پوهې پټول هم حرام دي.

❖ د ريا حرمت او دا چې ريا کاران ترټولو زيات بد دي.

❖ د نا اهلو ملګرو بدي، چې يو بل بدو او ناوړو کارونوته رابولي.

پوښتنې

۱. لومړي مبارك آيت د لسو حقونو په اداء کولو امر کړی، هغه لس حقونه کوم دي؟

۲. په علم او پوهه کې له بخل څخه مراد څه شی دی؟ ديوه مثا ل په ترڅ کې يې څرګندکړئ.

۳. په پورتني آيت کې د ريا کارانو بدي بيان شوې ده. له ريا کارانو څخه په دې آيت کې کوم کسان مراد دي؟

٤. په تېر شوي آيت کې شيطان د کومو خلکو ملګرى ښودل شوى او د شيطان د ملګرتيا پايلې څه دي؟

کورنۍ دنده

د آيتونو او احاديثو په رڼا کې (د علم په خپرولو کې د بخل کولو زيانونه) تر سرليك لاندې پنځلس کرښې مقاله وليکئ.

حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول

قال الله تعالی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ۞ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ [البقرة: ۱۷۲-۱۷۶]

د ځينو کلمو معناوې

طَيِّبَات: د طيب جمع ده، حلال شيان.

الْمَيْتَةَ: له ذبحې پرته مړ شوی حيوان.

وَالدَّمَ: د ذبحې په وخت کې روانه وينه

أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ: هغه چې د الله له نامه پرته د بل چا په نوم ذبحه شوی وي.

اضْطُرَّ: اړايستل شو. د لوږې يا وهلو په وسيله.

غَيْرَ بَاغٍ: بغاوت او تېرى کوونکى نه وي.

ولاعَادٍ: له حد نه تېرېدونکى نه وي.

ژباړه

اى مؤمنانو که تاسې په رښتيا سره د الله بندګي کوونکي ياست، نو کوم پاک شيان چې موږ درکړي دي، هغه په ډاډه زړه خورئ او د الله شکر وباسئ.

د الله له لوري که پر تاسې څه بنديز لګول شوى، نو هغه دا دى چې مرداره مه خورئ، د وينې او خنزير د غوښې له خوړلو ډډه وکړئ او داسې کوم شى مه خورئ چې پرهغه له الله نه پرته د بل چا نوم اخيستل شوى وي. هو، که څوک د اړتيا په حالت کې وي او له دغو شيانو څخه کوم شى، پرته له دې چې د الهي حکم د ماتولو اراده ولري يا له حده تېرى وکړي، وخوري، نو پرهغه څه وبال او ګناه نشته. الله ښښونکى او رحم کوونکى دى.

تفسير

د جاهليت په زمانه کې د عربو مشرکانو د خپلو پلرونو او نيکونو په پوچ او بې مفهومه تقليد سره هغه حيوانات چې الله ﷻ حلال ګرځولي وو، په مختلفو بنو د بتانو په نامه نذر

کول او په ځانونو يې حرام کړي وو. همدارنګه اهل کتابو، په تېره نصاراو او ځينو نورو ملتونو، په خپل باطل ګومان خپل نفس ته په عذاب ورکولو او له مختلفو نعمتونو څخه د ځان په محرومولو الله ﷻ ته نژديوالی غوښته.

الله تعالی محمدي امت ته په ټولو ملتونو او امتونو غوره والی وباښه او هغه يې وسط او منځګړی امت وګرځاوه. په تېرشويو آيتونو کې الله تعالی مومنانو ته خطاب کړی کوم خاروي او نور پاکيزه شيان چې الله ﷻ د روزۍ په عنوان تاسو ته حلال کړي دي، هغه وخورئ، خو د دې نعمتونو په وړاندې د خپل پروردګار په الوهيت او ربوبيت اعتراف وکړئ، د الله ﷻ شکر او ستاينه ادا کړئ او دغه الهي نعمتونه د مشرکانو او نورو ملتونو په څېر په ځانونو مه حراموئ، څکه الله تعالی وينه، د خنزير غوښه، د هغه حيوان غوښه چې پخپله مړ شوی وي او يا پرې د الله تعالی له نوم پرته د بل چا نوم اخيستل شوی وي، حرام ګرځولي دي. خو سره له دې هم که څوک مجبور او ناچاره شي ، نو له هلاکت نه د ځان ژغورلو لپاره له همدې حرامو شيانو څخه ګټه اخيستلی شي، په دې شرط چې د دې حرامو شيانو په خوړلو کې يې د خپل نفس لذت او خوشحالي مراد نه وي او يا دې حرامو ته په حلالو شيانو غوره والی ورنه کړي. همدارنګه دا حرام خواړه د ضرورت له اندازې زيات ونه خوري، بلکې دومره وخوري چې خپل ځان له هلاکته وژغوري.

په دويم آيت کې الله پاک ځينې شيان حرام کړي دي او مسلمان مکلف دی چې له خوړلو يې ځان وساتي. له شک پرته د نوموړو شيانو په حراموالي کې زياتې ګټې او حکمتونه شته، څکه عليم او حکيم خدای په خپل ازلي علم او حکمت سره ښه پوهيږي چې کوم شيان انسانانو ته ګټور او کوم ورته زيانمن دي. نن چې د قرآن مجيد له نزول څخه څه د پاسه څوارلس سوه کاله تېر شوي دي، علمي څېړنې ښيي د هغو شيانو خوړل چې اسلام منع کړي دي، لکه د خوګ غوښه، مرداره، شراب، مخدره توکي، او داسې نور د انسان روغتيا ته په زيان رسولو سربېره د نورو زياتو اقتصادي او ټولنيزو زيانونو لامل هم کيږي.

د هغو څارويو د غوښې خوړلو تحريم د آيت بله غوښتنه ده چې له الله پاک څخه پرته د بل چا په نامه ذبحه يا نذر شوي وي. پرته له شکه ذبحه او نذر د لمانځه، روژې، زکات، دعا، رکوع او سجدې په څېر د عبادت له ډولونو څخه دي او له الله ﷻ پرته د بل چا عبادت کول شرک او ناروا عمل دی، څکه عبادت يوازې او يوازې د الله ﷻ لپاره خاص

دی. مسلمانان په هر لمانځه کې په وار وار سره د دې آیت په لوستلو ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ [الفاتحة: ٤] د یو خدای سره ژمنه کوي چې یوازې د هغه عبادت به کوي او د هغه سره به هیڅوک په عبادت کې نه شریکوي.

الله تعالی د آیت په آخر کې په مومنانو احسان کړی، عفوه او بښنه یې ورته اعلان کړې او د خپل دین په آسانۍ یې ټینګار کړی.

فعالیت

زده کوونکي دې د خپل ښوونکي په لارښوونه د ﴿غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ﴾ د مفهوم په هکله بحث او څېړنه وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ الله تعالی په خپلو بندګانو نعمتونه پېرزو کړي دي چې له هغو څخه د حلالې او پاکې روزۍ په توګه ګټه واخلي او د الله ﷻ شکر او ستاینه وکړي.

❖ په مبارک آیت کې حلال شیان د خپل عاموالي او زیاتوالي له مخې شمېرل شوي نه دي، یوازې حرام شیان شمېرل شوي او نومونه یې یاد شوي دي.

❖ میته (مردار) هغه حیوان دی چې پرته له ذبحې یې سا وتلې وي.

په مړو حیواناتو کې ټول هغه حیوانات شامل دي، چې زندی شوي وي، وهل شوي وي، له کوم لوړ ځای څخه لوېدلي وي، په ښکر وهل شوي وي یا ځیروونکو حیواناتو نیم خوړلي وي او یا د ژوندي حیوان له بدن څخه کومه ټوټه غوښه پرې شوې وي.

❖ همدارنګه خوږ پیغمبر ﷺ په صحیح حدیث کې د ځیروونکو حیواناتو او پنجې لرونکو مرغانو له خوړلو منع کړې او هغه یې حرام ګرځولي دي.

❖ ماهي (کب) او ملخ د پیغمبر ﷺ د دې حدیث پر بنسټ د مردار حیوان له حکم څخه خارج دي، چې فرمايي: "أحلت لنا ميتتان ودمان: السمك والجراد والكبد والطحال" یعني مونږ ته دوه مړه او دوه وینې حلالې شوې دي: ماهي او ملخ، ینه او توری.

❖ حرامه وینه هغه ده چې له ژوندي حیوان څخه یا د حیوان د ذبحې په وخت کې جاري شوې وي، خو کومه وینه چې له غوښې سره ګډه ده، هغه حرامه نه ده، خوړل یې باک نه لري.

❖ د خوګ غوښه، غوړي، پوستکی او ټول اجزاء يې په حرمت کی شامل دي.

❖ الله تعالی د ذکر شويو حرامو شيانو خوړل د ضرورت او ناچارۍ يعنې د نفس د هلاکت له ويرې په دې شرط روا کړي، چې په آيت کې راغلې استثناګانې مراعات شي.

پوښتنې

۱. د لاندې کلمو او لغاتو معنا روښانه کړئ:
(الْمَيْتَةَ، وَالدَّمَ،أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ، اضْطُرَّ، غَيْرَ بَا غٍ، عَادٍ)

۲. کوم شيان دي چې په آيت کې حرام ګڼل شوي دي؟

۳. د مردارو حيواناتو له ډلې څخه کوم حيوانات مستثنی دي؟ په نبوي حديث يې ثابت کړئ.

٤. حرامه وينه کومه ده؟ واضحه يې کړئ.

٥. له ﴿وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ﴾ څخه مراد څه شی دي او ولې د محرماتو په ډله کې راغلې دي؟

٦. مسلمان په کوم حالت او د کومو شرطونو لاندې کولای شي له حرامو شيانو ګټه واخلي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د بېلابېلو حرامو خوړو د صحي او ټولنيزو زيانونو په اړه شل کرښې مقاله وليکي.

پنځلسم لوست

د الله ﷻ په لار کې انفاق (مال لګول)

قال الله تعالى: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۞ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۞ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ [البقرة: ۲٦۱-۲٦٤]

د ځینو کلمو معناوې

يُضَاعِفُ:	زیاتوي، څو برابره کوي یې.
مَنًّا:	احسان بارول، د خیراتونو یادونه د فخر، ویاړ او غوره والي غوښتلو په نیت.
أَذًى:	آزار ورکول په بده او ناوړه خبره چې عزت ته یې زیان ورسیږي.
قَوْلٌ مَعْرُوفٌ:	نېکه او ښه وینا.
مَغْفِرَةٌ:	ښښنه د فقیر او درویزه ګر له بد چلن څخه تېرېدنه.
غَنِيٌّ:	ذاتي بډای چې هیڅکله نه محتاجیږي.
حَلِيمٌ:	عفو کوونکی، جزا ورکولو ته بېړه نه کوونکی.
صَفْوَانٍ:	ښویه تیږه.
وَابِلٌ:	سخت باران.
صَلْدًا:	لغړه، له خاورو پاکه.

ژباړه

کوم خلک چې خپل مالونه د الله په لاره کې لګوي د هغو د لګښت مثال داسې دی لکه چې یوه دانه وکرله شي او له هغې نه اووه وږي زرغون شي او په هر وږي کې سل دانې وي، په همدې ډول کله چې د چا عمل ته د الله خوښه شي، زیاتوالی پکې راولي هغه هم پراخوونکی او هم د علم ښښتن دی.

کوم خلك چې خپل مالونه د الله په لار کې لګوي او له لګښت نه وروسته پاسلونه نه کوي (احسان نه بار وي)، نه آزار ورکوي، د هغو ثواب د هغو له رب سره دی او پر هغو څه ویره، ترهه، غم او خپګان نشته.

یوه خوږه خبره کول او له یوې ناوړې خبرې نه تېرېدل له هغه خیرات نه ډېر ښه دي چې ورپسې ازارول وي، الله ﷻ بې نیازه دی او زغم د هغه صفت دی.

ای مؤمنانو! خپل خیراتونه په پاسلونه او ازار رسولو د هغه چا په څېر مه باطلوئ چې خپل مال مازې خلکو ته د ښودلو لپاره لګوي، نه یې پر خدای ایمان وي او نه د آخرت په ورځ، د هغه د لګښت مثال داسې دی لکه یوه ښویه تیږه چې دوړه پرې ناسته وي، کله چې سخت باران پرې وورېږي، ټوله دوړه ترې یوسي او تیږه هماغسې ښویه سوتره پاتې شي. دې خلکو چې په خپل ګومان سره د خیرات کومه نیکي ګټلې ده له هغې نه هیڅ شی، د هغو لاس ته نه ورځي او کافرانو ته الله ﷻ سمه لاره نه ښیي.

تفسیر

د نازلېدلو سبب

د یو روایت له مخې دا مبارک آیت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ...﴾ د حضرت عثمان بن عفان او عبد الرحمن بن عوف په هکله نازل شوی. عثمان بن عفان د تبوک په غزا کې د اسلام لښکر مجهز کړ او عبدالرحمن بن عوف خپله نیمه پانګه، چې څلور زره در همه وه، د تبوک د غزا په خاطر د اسلام پیغمبر ﷺ ته وړاندې کړه . د الله رسول ﷺ داسې دعا ورته وکړه: الله ﷻ دې په هغه څه کې چې خیرات او صدقه دې کړل او په هغه څه کې چې ځان ته دې وسپمول، برکت واچوي. همدارنګه د عبدالرحمن بن سمره د روایت مطابق کله چې عثمان بن عفان زر دیناره د نبی کریم ﷺ په حضور کې کېښودل، نبی کریم ﷺ د خوشحالی په حال کې دا روپۍ په خپلو مبارکو لاسونو لاندې باندې کولې، ویې فرمایل:" لویه خدایه، زه هم ترې راضي شوم او ته هم ترې راضي اوسه."

د الله ﷻ په لار کې د مال لګولو څو برابره اجر

مفسرینو کرامو ویلي دي چې د ذکر شویو آیتونو حکم هر هغه مخلص نفقه ورکوونکي ته شامل دی چې خپل مال یې د الله ﷻ په لاره کې لګولی وي، قرآن کریم یې حالت د هغه تخم له دانې سره تشبیه کړی چې په حاصلخیزه ځمکه کې شنه شي، ښه وده وکړي او اووه وږي راوباسي چې په هر وږي کې سل دانې وي. دا ښایسته تشبیه هغه روښانه تعبیر دی چې الله تعالی د خپلو مؤمنو بندګانو د سوچه او ښایسته عملونو اجر او

ثواب داسې درنوي، لکه هغه روغه دانه چې په ښه حاصل ورکوونکې ځمکه کې وکرل شي او ښه زيات حاصل ورکړي.

بيا مبارك آيت بيانوي چې الله تعالی د الله په لارکې د مـال لګوونکـو اجـر او ثـواب څـو برابره کوي، بلکې د صدقې او مال لګولو اجر او ثواب د انفاق کوونکي حالت تـه پـه پـام سره تر اووه سوه چنده زيات ورکوي. لکه چې الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿والله يُـضَاعِفُ لِمَـن يَشَآءُ﴾. هرکله چې صدقه په خالص نيت لـه سـالم زړه څخـه، لـه پـاك نفس څخه او د حلال مال څخه په مناسب ځای کې ورکړل شي، په باوري توګه د هغې ثواب څو برابـره، بلکې بې حسابه دی. ځکه د الله ﷻ فضل، احسان او ښېنه حدود نـه لـري. لـه همـدې املـه مبارك آيت په دې لويه وعده ختم شوی: ﴿والله وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ يعنې په خپل پـراخ فـضل او علم سره هرانسان ته د ده د نيت اوعمل برابر بدله ورکوي.

احسان بارول او ازار رسول صدقې باطلوي

ورپسې آيت کې پر محتاج او درويزګر بانـدې د صـدقه کـوونکي احسان بـارول او ازار رسول په سختو ټکو غندل شوي دي. دغه مبارك آيتونه ټينګار کوي لکه څرنګه چې الله تعالی د مخلصانه صدقې او د الله ﷻ په لاره کې د لګښت اجر او ثواب څو برابره کوي او خاوند يې له هرډول ويرې او انديښنو څخه په خپل امان کې ساتي، په همـدې انـدازه هغه صدقه او انفاق چې د ريا او احسان بارولو او ازار رسولو سره مل شي، باطل او بـې اغېـزې کيږي او څښتن يې په دنيا او آخرت کې د سخت عـذاب وړ ګرځـي. پـه مبـارك آيـت کې د احسان بارولو او ازار رسولو څخه مقصد دا دی چې صـدقه کـوونکی د تـوهين او سپکولو په نيت صدقه اخستونکي ته خپله مرسته او صدقه وريادوي او احسان پـرې اچـوی اويا په بل ډول ورته ضـرر او زيـان رسـوي. لـه همـدې املـه الله پـاك فرمـايي چـې فقيـر، محتاج او درويزه ګر ته نيکه خبره کول له هغې صدقې څخه غوره دي چې لـه ضـرر او زيان سره مله وي، ځکه نيکه خبره او د درويزګر د ټينګار په مقابل کـې هغـه تـه عفـوه او ښېنه، له يوې خوا د درويزګر د نفس د پاکی، مينې او محبت لامل ګرځي او له بلې خـوا اجر او ثواب پرې حاصليږي، خو هغه صدقه او انفاق چې له احسان او منت سره مـل وي، د فقير او محتاج د زړه ماتيدو او بې عزتی لامل ګرځي او د هغه رنځ او درد زياتوي.

د اسلام د پيغمبرﷺ صحيح حديث دی چې: «الكلمة الطيبـــة صـــدقة»[1] يعنـې: ښـه خبـره صدقه ده.

۱- صحيح البخاری، صحيح مسلم حديث ۱۰۰۹.

وروستي آيت د تهديد او ویرولو په لهجه مؤمنانو ته خطاب کړی او په صدقه کولو کې يې له احسان بارولو او ضرر رسولو څخه منع کړي دي. ځکه احسان بارول او ضرر رسول د صدقې او مال لګولو ثواب د الله ﷻ په نزد له منځه وړي او صدقه کوونکی د خلکو له منني او احسان څخه هم محروموي. له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې د الله پیغمبر ﷺ فرمايي: "لا يدخل الجنة مدمن خمر، ولا عاق لوالديه، ولا منّان"[1] يعني: عادتي شراب څښونکی، د مور او پلار عاق(نامنونکی) اولاد او احسان بارونکی جنت ته نه شي داخليدای.

مبارک آيت هغه صدقه چې احسان بارول او ځورول ورسره مل وي، له هغه منافق سره تشبيه کړې چې د ريا او ځان ښودنې په خاطر صدقه کوي او د الله ﷻ له اجر او ثواب څخه محروم وي. مبارک آيت مؤمنانو ته خطاب کوي چې خپلې صدقې او نفقې په احسان بارولو او ځورولو مه باطلوئ، ترڅو د هغه منافق په څېر نه شئ چې ريايي او نمایشي اعمال يې له منځه تللي وي. د احسان بارولو او ځورولو سره مل صدقه د هغې تيږې په څېر ده چې لږه دوړه پرې پرته وي خو د سخت باران د اوریدو له امله تېره له دوړو او ګرد څخه پاکه شي او هيڅ حاصل نه ورکوي.

د منافق د ريايي اعمالو حالت همداسې دی چې د الله ﷻ په دربار کې اجر او ثواب نه لري او نه له هغه څخه څه ګټه په لاس راوړي او الله ﷻ کافرانو ته چې کفر يې پر ايمان غوره ګڼلی، د ګټې په لوري هدايت نه کوي.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې په صدقې او مال لګولو کې د احسان د بارولو او ځورولو په هکله څو داسې نمونې، چې زمونږ په ټولنه کې رواج لري، بيان کړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له مبارکو آيتونو څخه لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه کيږي:

- ❖ د صدقه کوونکي لپاره د صدقې اونفقې غوره والی او د هغې ګټې او پایلې.
- ❖ د الله ﷻ په لارکې په مال لګولو باندې د احسان اچولو او ځورولو حراموالی.
- ❖ په دنيا کې د خلکو له منني او احسان او په آخرت کې د الله ﷻ له اجراو ثواب څخه د احسان بارووونکي صدقه ورکونکي بې برخېوالی.

۱- النسائي في سننه الكبرى ج ۳/ ص ۱۷٦ حديث: ٤۹۲۰.

❖ محتاج او فقير ته په ښه اونيکه خبره ځواب ورکول او درويزه ګرته د نبی کریمﷺ د حديث "الكلمة الطيبة صدقة". سره سم د سوال په ټينګار او بد خويی عفو او تېريدنه.

❖ د ريا حراموالی لکه چي پيغمبرﷺ فرمايي: "وإياكم والرياء فإنه الشرك الأصغر". يعني: له ريا څخه پرهيز وکړئ ځکه ريا وړوکی شرک دی.

پوښتني

١. لاندي کلمي او لغات معنا کړئ:

(يُضَاعِفُ- مَنّاً- أَذىً- مَغْفِرَةٌ- صَفْوَانٍ- وَابِلٌ- صَلْداً)

٢. ددي آيت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ﴾ د نزول لامل شرحه کړئ؟

٣. الله پاک کوم ډول صدقي قبلوي؟

٤. الله ﷻ څرنګه صدقي څو برابره کوي؟ په مبارک آيت استدلال وکړئ.

٥. له احسان او ځورولو سره مل صدقه څرنګه ده؟ دمثال په ترڅ کي يي شرحه کړئ.

٦. د درويزه ګر په وړاندي نېکه خبره صدقه ده، د دي جملي معنا روښانه کړئ.

٧. الله تعالی هغه صدقه ورکوونکی چي په صدقي پسي احسان اچوي او ځورول کوي له جنته محروم کړی، په دي هکله حديث نقل کړئ؟

٨. مبارک آيت هغه صدقه ورکوونکی چي له صدقي څخه وروسته احسان باروي او يا ځورول کوي له ريا کار منافق سره تشبيه کړی. دا تشبيه شرحه کړئ.

٩. له احسان او اذيت سره مل صدقه په آخري آيت کي څرنګه تشبيه شوي ده؟ واضحه يي کړئ.

په قرآن کریم کې انساني مساوات

قال الله تعالی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ۞ قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۞ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ [الحجرات: ۱۳-۱۵]

د ځینو کلمو معناوي

شُعُوبًا:	د شعب جمع، ډېر خلک چې يو واحد اصل سره جمع کړي وي.
قَبَائِلَ:	د قبيلې جمع ده د شعب يوه څانګه.
لِتَعَارَفُوا:	ترڅو له يو بل سره وپېژنئ.
أَكْرَمَكُمْ:	ستاسو تر ټولو درونډ او عزتمن.
لَا يَلِتْكُمْ:	له تاسو څخه نه کموي.
لَمْ يَرْتَابُوا:	شك او شبهه يې ونه کړه.

ژباړه

ای خلکو! موږ تاسې له يوه نارينه او يوې ښځې څخه پيدا کړئ او بيا مو تاسې قومونه او قبيلې وګرځولئ، ترڅو يو تر بله وپېژنئ. په حقيقت کې د الله ﷻ په نزد له تاسې نه تر ټولو زيات عزتمن هغه څوک دی چې په تاسو کې تر ټولو زيات پرهيزګار وي. په باوري ډول الله ﷻ پر هر څه پوهېدونکی او باخبره دی.

اعرابو (دکلي او بانډي اوسيدونکو) وويل: موږ ايمان راوړی. دوی ته ووايه تاسو ايمان نه دی راوړی، بلکې داسې ووايئ چې موږ اطاعت کوونکي شو، ايمان لا تر اوسه ستاسې په زړونو کې داخل شوی نه دی. که تاسې د الله ﷻ او د هغه د رسول فرمانبرداري غوره کړئ، نو هغه به ستاسې د عملونو په اجر کې څه کموالی را نه ولي. په باوري ډول الله ﷻ غفور او رحيم دی.

په حقيقت کې خو مؤمنان هغه دي چې پر الله ﷻ او د هغه پر پيغمبر يې ايمان راوړ. بيا هغوی څه شك ونه کړ او په خپلو مالونو او سرونو سره يې د الله ﷻ په لاره کې جهاد وکړ. هغوی ريښتوني خلك دي.

تفسیر

د بشريت د اصل يووالی

الله تعالی په لومړني مبارك آيت كې ټول انسانان مخاطب كړي او ټينګار يې كړی چې تاسې مې له يو واحد اصل څخه پيداكړي يئ چې آدم او حوا دي. بيا مې تاسې د كورنيو او قبيلو او ډلو په بڼه وګرځولئ ترڅو د نسب، خپلولۍ، قبيلو او ډلو په پېژندلو سره د يوې روغې او نيكې ټولنې په منځ ته راوړلو يو له بل سره مرسته وكړئ، نه د حيواناتو په څېر چې خپل اصل او نسب نه پېژني او د عقل او پوهې له نعمت څخه محروم دي. په دې وجه قرآن كريم د داسې انساني وحدت لپاره دعوت كوي چې د عدل، مساوات، محبت او وروركلوۍ پر بنسټ ولاړوي.

بايد وپوهيږو چې په نړۍ كې د پرمختګونو او تمدنونو رامنځته كېدل د انسانانو له يو بل سره د پېژندګلوۍ نتيجه ده، ځكه پېژندګلوي تفاهم رامنځته كوي او تفاهم د تعاون لامل كيږي.

همدارنګه قرآنكريم په دې مبارك آيت كې د رنګ، نژاد او جنسيت توپيرونه په پام كې له نيولو سره پرته، د انسان حقوق اعلان كړي چې ټول انسانان په نسب كې سره ورونه دي او د دوی انساني عزت او كرامت خوندي دی، ځكه انسان د الله ﷻ عزتمن مخلوق او د ځمكې پر مخ د ده خليفه دی. ټول انسانان يو واحد اصل ته رسيږي چې آدم او حوا عليهما السلام دي، خو هغه څه چې د دوی ترمنځ د غوره والي معيار دی هغه ديني ارزښتونه او د الله او رسول اطاعت او پيروي ده. د اسلام ستر پيغمبر ﷺ فرمايلي: "إن الله لا ينظر إلى صوركم وأموالكم، ولكن ينظر إلى قلوبكم وأعمالكم"[1] يعني الله ستاسو څېرو او سرمايو ته نظر نه كوي، بلكې ستاسو زړونو او عملونو ته ګوري.

په دې ترتيب قرآن كريم د بشريت ټول اختلافات او توپيرونه يوې خوا ته پريښي او انسانان يې د توحيد او تقوی تر بيرغ لاندې راوستلي دي، ترڅو د يو بل په مرسته او كومك د الله ﷻ عبادت وكړي او د خپلولۍ او عصبيت له ټولو ډولونو او جاهلانه دعوو او ناندريو څخه ځانونه ليرې وساتي. لكه څرنګه چې د اسلام پيغمبر ﷺ اعلان كړی: «كلكم بنو آدم، وآدم خلق من تراب. ولينتهين قوم يفتخرون بآبائهم، أو ليكونن أهون على الله تعالی من الجعلان»[2] يعني تاسو ټول د آدم اولاده ياست او آدم له خاورې پيدا شوی. بايد هر قوم يا ډله په اصل او نسب له وياړ څخه ځان وژغوري، پرته له هغه څخه د الله تعالی په دربار كې به له «جِعلان»[3] څخه هم ټيټ او بې ارزښته وي.

١- روايت مسلم.

٢- تهذيب سنن أبي داؤود ج٢/٤٧١.

٣- (جعلان) دجيم په زير هغه وړه حشره ده چې د حيواناتو د خوشايو سره ژوند كوي او خوراك يې د حيواناتو نجاست دی او هركله چې خوشبويي ورته ورسيږي مري.

د ایمان او اسلام نعمت

وروسته له دې چې قرآن مجيد دا اصل اعلان او تثبيت کړ چې ټول انسانان يوې مبدې او اصل ته راګرځي او دغوره والي او بهترۍ معيار د بنيادمانو په منځ کې تقوى او نيک عمل دى، بيا مبارکو آيتونو بيان کړى چې يوازې د ايمان کلمه کافي نه ده، بلکې بايد قلبي تصديق او د اسلام د اوامرو او نواهيو ظاهري اطاعت او عملي التزام ورسره ملګرى وي، ترڅو الله ﷻ ته د منلو وړ وګرځي.

په نبوي پير کې په بانډه چيانو کې داسې کسان وو چې په ژبه يې د ايمان دعوه کوله، خو زړونه يې په دنيا او دنيوي ګټو مشغول وو، نو ځکه الله تعالى خپل پيغمبر ته امر وکړ هغوى ته ووايي چې يوازې په ژبه د ايمان په ښکاره کولو تاسو حقيقي مؤمنان نه ګڼل کيږئ، ترڅو زما رسالت تصديق نه کړئ او د الله او رسول ټولو اوامرو او نواهيو ته تسليم نشئ. په دې توګه مبارکو آيتونو د ايمان حقيقت بيان کړى، فرمايي: ﴿إِنَّمَا المؤمنون الذين آمَنُواْ باللهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُواْ وَجَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ الله أولئك هُمُ الصادقون﴾ يعنې حقيقي مومنان هغه کسان دي چې پر الله او د الله پر پيغمبر ايمان راوړي او په خپلو عقيدوکې هيڅ شک او شبهې ته لاره نه ورکوي او پر باطل باندې د حق د برلاسۍ په لار کې ځان او مال نه سپموي، همدا رښتيني مؤمنان دي.

مفسرين وايي: دغه مبارک آيت په دې دلالت کوي چې ايمان د اسلام په نسبت خاص دى. لکه څرنګه چې د جبرايل په حديث کې لومړى د اسلام يوښتنه شوې بيا د ايمان او وروسته د احسان. يعنې له عام څخه خاص ته ارتقا شوې ده. نو ايمان او اسلام يو د بل بشپړوونکي دي او يو پرته له بله کفايت نه کوي.

د يو روايت له مخې په نهم هجري کال چې د(عام الوفود) په نامه ياد شوى، د بنى اسد د قبايلو هيئت له خپلو زياتو وګړو سره د پيغمبرﷺ حضور ته راغى او خپل اسلام يې اعلان کړ. د احسان بارولو په قصد يې د الله پيغمبر ته څرګنده کړه چې موږ د خپلې قبيلې له ټولو وګړو سره پرته له جنګه اسلام راوړ، په داسې حال کې چې نورو قبايلو له تاسره جنګونه وکړل. دوى په دې کلمو سره غوښتل په پيغمبرﷺ احسان بار کړي او په عين حال کې سوغاتونه او ډالۍ ترلاسه کړي. په دې وخت کې د الحجرات سورت آخري مبارک آيتونه د دوى په هکله نازل شول او امر يې وکړ چې د اسلام راوړلو په دعوه پر پيغمبرﷺ باندې احسان مه باروئ، بلکې که تاسو په خپله دعوا کې رښتيني ياست بايد د پروردګار د احسان مننه وکړئ چې تاسو يې د ايمان او اسلام په نعمت مشرف وګرځولئ. مبارکو آيتونو د دوى پټ نيتونه ښکاره کړل او د اسلام د پيغمبرﷺ په ژبه يې دوى ته ښوونه وکړه چې يوازې په ژبه د ايمان دعوه ونه کړي، بلکې دا ايمان په زړونو تصديق کړي او د الله او د الله د رسول د ټولو اوامرو او نواهيو په وړاندې تسليم او غاړه کېږدي، ترڅو ايمان يې د الله ﷻ په وړاندې د قبول وړ شي.

دا مبارک آیت یولوی اصل تثبیت او تأییدوي چې ډېر وختونه انسانان او حتی ځینې مؤمنان هم له هغه څخه غافل او بې پروا وي. په اصل کې لوی نعمت چې الله تعالی یې د ځمکې پر مخ په کوم بنده پیرزوی کوي، د ایمان نعمت دی چې له ټولو نعمتونو څخه غوره او لوړ دی. د ایمان نعمت چې هرکله د انسان په زړه کې ځای ونیسي، نوبل هیڅ شی به له هغه څخه لوړ او ارزښتناک نه وي. انسان د ایمان په نعمت سره په خپل اصل او مبدأ خبرېږي او له خپل پیداکوونکي او پالونکي سره اړیکې پیدا کوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په دې لوست کې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي:

- د ټولو انسانانو پیدایښت یو واحد اصل(آدم عليه السلام) ته راګرځي.
- په نسب او نژاد ویاړ کول حرام دي.
- انساني توپیرونه د پېژندنې او له یو بل سره د مرستې لپاره دي، نه دا چې یو پربل غوره والی رامنځته کړي.
- د انسانانو په منځ کې د غوره والي او عزت معیار تقوی ده.
- له عملي مخالفت سره په ژبه د ایمان څرګندونه اسلام ته د قبول وړ نه ده.
- ایمان د اسلام په پرتله خاص دی.
- د توکم، ژبې، سیمې او سمت پر بنسټ د انسانانو تر منځ توپیر کول حرام دي.

پوښتنې

۱. قرآن کریم د انسانانو د پیدایښت اصل څرنګه ویني؟ په قرآني آیت استدلال وکړئ.
۲. د انسانانو ترمنځ توپیر او اختلاف او په قبیلو او ډلو د دوی ویش څه فایده لري؟
۳. د غوره والي او بهترۍ معیار د قرآن کریم له نظره څه شی دی؟ د قرآني آیت په رڼا کې یې واضح کړئ؟
٤. په نسب، توکم او ژبې ویاړ کول د اسلام له نظره څه حکم لري؟ په آیتونو او نبوي احادیثو یې واضح کړئ.
۵. کومې قبیلې د خپل اسلام راوړلو احسان په پیغمبر ﷺ باندې باروللو او د قرآن ځواب دوی ته څه و؟
٦. د ایمان او اسلام ترمنځ توپیر څه دی؟

کورنۍ دنده

د انساني مساوات اصل او د انسانانو ترمنځ د غوره والي معیار په نظر کې ونیسئ او په دې هکله یوه مقاله ولیکئ.

د الله جل جلاله د خاصو بندګانو صفتونه

قال الله تعالی: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا۝ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا۝ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا۝ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا۝ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾ [الفرقان: ۶۳-۶۷]

د ځینو کلمو معناوې

هَوْنًا: په عزت او آرامتیا.

قَالُوا سَلَامًا: روغه خبره او له ګناه څخه منع کوونکې.

سُجَّدًا وَقِيَامًا: سجده کوونکي، په تهجد لمانځه کې درېدونکي.

غَرَامًا: پیوست او ملګری.

سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا: بد اوناوړه استوګنځی.

لَمْ يُسْرِفُوا: اسراف اوله حده تېریدنه يې ونه کړه.

لَمْ يَقْتُرُوا: تنګي يې ونه کړه، بخل يې ونه کړ.

قَوَامًا: اعتدال د اسراف او بخل ترمنځ.

ژباړه

د رحمان ذات اصلي بندګان هغه دي چې پر ځمکه باندې آرام ځي او که جاهلان یې مخې ته راشي ، نو وايي تاسې ته سلام.

هغه کسان چې د خپل پروردګار په وړاندې په سجدو او قیام شپې تېروي.

هغه کسان چې دعاګانې کوي چې ای زموږ پروردګاره! موږ د دوزخ له عذابه وساته! بېشکه دهغه عذاب راپسې کیدونکی دی.

هغه ډېر ناکاره استوګنځی او ځای دی.

هغه کسان چې کله لګښت کوي، نو نه بېځایه لګښت کوي اونه بخیلي کوي، بلکې دهغو لګښت د دغو دواړو سرحدونو په منځ کې په منځلاریتوب(میانه روی) ولاړ وي.

تفسیر

د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفتونه

کله چې پېغمبر ﷺ مشرکان د رحمان خدای عبادت ته راوبلل، نو هغوی په انکار او جاهلانه توګه پوښتنه وکړه، رحمان څوک دی؟ الله تعالی په دې مبارکو آیتونو کې خپل خاص بندګان د« رحمان د بندګانو» په نامه وستایل او د دوی صفتونه یې وشمیرل، ترڅو د هغو په واسطه رحمان خدای ښه وپېژندل شي. په دې مبارکو آیتونو کې الله تعالی مؤمنانو ته، چې دوی یې خپل ځان ته منسوب کړل، د ﴿عِبَادُ الـرحمن﴾ د عزت او غوره والي مقام وباښه.

دې مبارکو آیتونو د سورت ترپایه د الله ﷻ خاص بندګان په اتو مبارکو صفتونو ستایلي دي. د الله ﷻ د دې خاصو بندګانو صفتونه د دوی له نفسونوسره، د دوی له پروردګار سره، له ټولنې سره او د ټولنې له پاکۍ او پرمختګ سره چې دوی په کې ژوند کوي تړاو لري. په دې ترتیب ټول هغه صفتونه چې مبارکو آیتونو د رحمن ذات د خاصو بندګانو لپاره بیان کړي دي په څلورو محورونو کې خلاصه شوي دي.

ددې صفتونو یوه برخه په دیني او ایماني کمالاتو پورې اړه لري چې مؤمنان په دې کمالاتو ستایل شوي او په ﴿الذين يمشون على الأرض هوناً﴾ مبارك آیت کې لیدل کیږي.

دویمه برخه د مشرکانو او فاسقانو ناوړه او د ګمراهۍ صفتونه راښیي چې مؤمنان باید له هغو څخه ځان وژغوري او دا صفتونه په﴿والذين لا يَدْعُون مع الله إلهاً آخـر..﴾ اوپه نورو وروستیو آیتونو کې لیدل کیږي.

ددې صفتونو یوه بله برخه د اسلام له لارښوونو څخه عبارت ده چې ربښتیني مؤمنان باید په هغو عمل وکړي او لازم یې وګڼي چې هغه: ﴿والذين يَبِيتُون لربهم سُـجَّداً وقيامـاً﴾ او ﴿والذين إذا أنفقوا لم يسرفوا﴾ او د سورت نور آیتونو دي.

د دې غوره او نیکو صفتونو بله برخه د ژوند د حالت سمون او ښه کول دي چې مؤمنان یې د الله ﷻ له درباره غواړي، ترڅو الله ﷻ یې وریپرزو کړي چې دا مبارك آیتونه ﴿والذين يقولون ربنا هب لنا من أزواجنا..﴾ ﴿للمتقين إماماً﴾ یې رانغاړي.

له خلکو سره ښه چال چلند

د رحمان ذات د خاصو بندګانو له صفتونو څخه دا دي چې کله د ځمکې پر مخ روان وي، نو په خاکسارۍ او تواضع سره ځي﴿الذين يمشون على الأرض هوناً﴾. هدف دا چې د متکبرو، مغرورو، بدکارو او مفسدينو په څير په لاره نه درومي، بلکې په آرام، عزت او تواضع ګرځي، هو! په لاره تلل د انسان شخصيت څرګندوي. لکه چې الله تعالی په قرآن کريم کې فرمايي: ﴿وَلاَ تَمْشِ فِي الأرض مَرَحاً إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الأرض وَلَن تَبْلُغَ الجبال طُولاً﴾ [الإسراء: ۳۷] يعنې: د ځمکې پر مخ په ناز، وياړ اونخرو مه ځه! يقيناً ته نه په خپل قدم ځمکه شلولی شې اونه په لوړوالي کې غرونو ته رسيدای شې. البته پر لارې له درونـد تګ څخه دا مطلب نه دی چې سړی د عجز او کمزورۍ او يا د تظاهر په ډول پر لاره لاړ شي، پيغمبرﷺ چې کله پر لاره تللو داسې به معلوميده چې ځمکه يې ترپښو لاندې کش کيږي. همدارنګه عمربن خطابؓ يوځوان وليد چې ډير نرم او په مات زړه پر لاره روان دی، نوله هغه څخه يې پوښتنه وکړه: په تاڅه شوي دي؟ ايا ناروغ يې ؟ ځوان ووېل نه، نو دغه وخت حضرت عمر(ض) هغه ځوان پر دُره وواهه او ده ته يې امر وکړ چې پر لاره ښه تکړه او جګ جګ ولاړشي[1]. اسلام دعزت او قوت دين دی اوعزت او قوت له تکبر سره توپيرلري، لکه څرنګه چې په غرور او تکبر پر لاره تلل حرام او ناوړه کار دی په همدې توګه په کمزورۍ، ستوماني او تظاهر تګ هم د اسلام له نظره بد او د منلو وړ نه دی.

همدارنګه دا د رحمان ذات بندګان چې کله په خپلو معاملو کې له ناپوهو او جاهلانو سره مخامخ کيږي له هغوې سره په بالمثل چال چلند معامله نه کوي او بدی ته په بدی ځواب نه ورکوي، بلکې د سلام په ويلو او حکيمانه خبرو د دوی له شر څخه ځان په امن کې ساتي، البته نه د بيوسی او ويرې له امله، بلکې له دې امله چې وخت ضايع نشي او هسې په بې ګټې کار بوخت نشي، نو د داسې خلکو په خبرو دې سترګې پټې او غوږونه کاڼه کړي.

فعاليت

پر لارې د تکبر او غرور او يا تظاهر له مخې تګ په اړه په خپلو کې خبرې اترې وکړئ او له خپل چاپيريال، ماحول او ټولنې څخه څو نمونې وړاندې کړئ.

۱- التفسيرالوسيط للطنطاوی، تفسير آيت ٦٣ سورهء الفرقان.

د رحمان پروردګار عبادت

هغه څه چې وويل شول د الله تعالی د خاصو بندګانو صفتونه او په ورځنيو چارو کې د خلکو سره د هغوی د چلن په اړه وو، خو د شپې له خوا د الله ﷻ په دربار کې د دوی دنده د خپل پروردګار عبادت، دعا او هغه ذات ته زاری دي: ﴿وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَقِيَاماً﴾ د رحمان خدای خاص بندګان هغه کسان دي چې د شپې څه برخه د سجدو او قيام په حال کې د خپل پالونکي په حضور کې تېروي، ځکه شپه د خشوع ښه وخت او بنده په کې له ريا څخه خوندي وي. بيا مبارک آيت د رحمان «الله» د خاصو بندګانو له دعاګانو څخه يوه ګوښه بيانوي او فرمايي: ﴿والذين يَقُولُونَ رَبَّنَا اصرف عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ﴾ پروردګاره! د جهنم له عذاب څخه مو وساته چې سخت هلاکوونکی او دردوونکی عذاب دی. دا خشوع، زاری او ويره د الله ﷻ د رښتينو بندګانو د ژور ايمان او تصديق ثمره ده.

په انفاق کې اعتدال او ميانه روي

د رحمان خدای د خاصو بندګانو بل صفت، اعتدال او ميانه روي ده چې له اسراف او بخل دواړو څخه پرهيز کوي او په منځنۍ لاره درومي: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾. ځکه چې اسراف او بخل دواړه ناوړه خويونه دي او دواړه خويونه د وګړو او ټولنې د فساد لامل ګرځي. اسراف د افرادو او ټولنې د نفسونو او مالونو فاسدوونکی دی. همدا راز بخل او سختي د ټولنې د آبادۍ او سوکالۍ په لاره کې له مال څخه د ګټې د نه اخيستلو لامل ګرځي چې په دې توګه دواړه ناوړه صفتونه دي او په ټولنه کې د زيان او ستونزو د رامنځته کېدو لامل ګرځي. په مال لګولو کې اعتدال او ميانه روي د هوښيارانو له ځانګړتياوو او د ايمان له صفتونو څخه شمېرل کيږي، چې ټولنې ته نيکمرغي، سوکالي او آرامي راولي.

دا يوه برخه د رحمان خدای د خاصو بندګانو صفتونه دي چې قرآن کريم په پورتنيو مبارکو آيتونو او د دې سورت په وروستيو آيتونو کې ذکر کړي دي او د همدې نيکو صفتونو په خاطر قرآن کريم د الله ﷻ خاصو بندګانو ته د جنت د ډېرو لوړو درجو او تل پاتې نعمتونو زيری ورکوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په دې لوست کې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي:

❖ د رحمان خدای د خاصو بندګانو د صفتونو بیان چې د دوی د صفتونو د پېژندنې په وسیله د رحمان پروردګار پېژندنه لازیاته حاصلیږي.

❖ په تګ کې د وقار، اطمینان او آرامۍ فضیلت.

❖ په نیکۍ سره د بدۍ د ځواب ورکولو فضیلت.

❖ په عبادت سره د شپې په ویښه تېرولو او د دوزخ له اوره د وېرې فضیلت.

❖ د الله ﷻ په لاره کې په اعتدال اومیانه روۍ سره د مال لګولو فضیلت او د اسراف او بخل دواړو ناوړو خویونو څخه ځان ساتل.

پوښتنې

۱- دلاندې کلمو او لغاتو معناوې څرګندې کړئ:

(هَوْنًا- قَالُوا سَلَامًا- غَرَامًا- سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا- لَمْ يُسْرِفُوا- لَمْ يَقْتُرُوا- قَوَامًا)

۱.د لوست د آیتونو د نزول سبب او مناسبت شرحه کړئ؟

۲.دا چې په آیت کې د بندګانو نسبت رحمان ذات ته شوی، څه مفهوم افاده کوي؟

۳.په مبارک آیت کې په وقار او آرامۍ سره له تګ څخه مطلب څه دی؟ واضح یې کړئ.

٤.په ورځ او شپه کې د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفت د مبارک آیت په رڼا کې شرحه کړئ.

٥.د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفت په صدقه او نفقه کې څرنګه دی وضاحت ورکړئ.

کورنۍ دنده

د(الفرقان) سورت د وروستیو آیتونو په رڼاکې د الله ﷻ د خاصو بندګانو د صفتونو او اعمالو د نتیجې په هکله یوه مقاله ولیکئ.

د ټولنې په تهذیب کې د مؤمنانو ونډه

قال الله تعالى: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ۞ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [النور: ۳۰-۳۱]

د ځینو کلمو معناوې

يَغُضُّوا:	ټیټې کړي، ځان وساتي.
أَزْكَى لَهُمْ:	ډېره پاکه کړنلاره ده دوی ته.
وَلاَ يُبْدِينَ:	نه دې ښکاره کوي.
زِينَتَهُنَّ:	خپل ښایست.
بِخُمُرِهِنَّ:	خمر د خمار جمع ده، هغې جامې ته ویل کیږي چې ښځې پرې خپل سر او ګریوان پټوي(پوړنی).
جُيُوبِهِنَّ:	جیوب د جیب جمع ده، جیب ګرېوان ته ویل کیږي.

ژباړه

اې پېغمبره! مؤمنانو ته ووایه چې خپلې سترګې ټیټې او د شرم ځایونه پټ وساتي. دا د هغوی لپاره ډېره پاکه کړنلاره ده. هغوی چې څه کوي الله ﷻ پرې خبریږي.

مؤمنو ښځو ته ووایه چې خپلې سترګې ټیټې وساتي او د خپلو شرم ځایونو ساتنه دې وکړي او خپل ښایست او سینګار (دزینت ځایونه) دې نه ښکاره کوي، مګرهغه، چې په خپله ځرګند شي او په خپلو ګرېوانونو دې خپل پوړنې واچوي، هغوی دې خپل زینت او سینګار نه ښکاره کوي، مګر خپلو مېړونو، پلرونو، د مېړونو پلرونو، خپلو زامنو، د مېړونو زامنو(بنزیانو)، ورونو، وريرونو، خوريونو، مؤمنو ښځو، خپلو مریانو، خپلو هغو ترلاس لاندې نارينه وو ته، چې ښځو

ته حاجت ونه لري او هغه ماشومانو ته چې لا تراوسه پورې د ښځو له پټو خبرو سره اشنا شوي نه دي اوهغوی دې په ځمکه باندې په زوره په داسې شان تګ نه کوي، چې دهغوی د پټ کړي سينګار خلکو ته معلومات وشي. ای مؤمنانو! تاسې ټول په ګډه الله ﷻ ته توبه وباسئ ښايي چې بری درپه برخه شي.

تفسير

نامحرمو ته له کتلو څخه ډډه کول

د النور مبارک سورت له اخلاقي بې لاريو او ټولنيزو مفاسدو څخه د فرد، کورني او ټولنې د ژغورنې په موخه ډېر احکام لري. الله ﷻ د النور سورت په لومړيو آيتونو کې زنا حرامه ګرځولې او د زنا مرتکب ته يې درنه جزا ټاکلې ده. په دې مبارکو آيتونو کې الله تعالی د وقايوي درملو په توګه سړيو اوښځو ته د سترګو په ټيټولو او نامحرمو ته په نه کتلو امر کړی دی چې د ګناهونو کندې ته له لويدلو څخه خوندي شي. اسلامي ټولنه له اخلاقي مفاسدو وژغورل شي او د تهذيب او پرمختګ په لاره ګامونه واخلي.

لکه چې پوهيږو انسانان ګڼ حواس لري، چې د دې حواسو په وسيله مختلف شيان درک کوي؛ مثلا په غوږونو اوري، په پوزه شيان بويوي، په ژبه خبرې کوي او مزه څکي او... خو تر ټولو مهم حس چې انسان جنسي خواهشاتو اوغرايزو ته ورکاږي، هغه د باصرې او ليدلو حس دی. له همدې امله الله پاک د وقايوي درمل په توګه سړي او ښځې مخاطب کړي، نارينه مؤمنانو ته يې د سترګو ښکته اچولو او مؤمنو ښځو ته يې د نه کتلو او د خپل ښايست د نه څرګندولو امر کړی دی.

په مبارک آيت کې د سترګو په ښکته اچولو او د اندامونو د ساتلو په منځ کې جمع راغلې ده، ځکه کتل د فحشا يا زنا لامل کيږي، نو ځکه الله تعالی خپل پيغمبر ته امر وکړ مومنانو ته ووايي، چې پرديو ښځو ته ونه ګوري او همدارنګه خپل اندامونه په حرامو کې له واقع کيدو څخه وساتي. دا د ايمان د کمال دليل دی او د زړونو او نفسونو د پاکۍ او د دنيا او آخرت د کاميابۍ او نيکمرغۍ سبب دی.

بيا الله تعالی خپل پيغمبر ته امر کړی مؤمنو ښځو ته ووايي، چې دوی هم پرديو سړيو ته ونه ګوري او خپل ښايست ښکاره نه کړي، مګر هغه څه چې عادتا له نا چارۍ ښکاره کيږي.
مفسرين وايي: که څه هم ښځې په غالبه توګه مؤمنانو ته په امر کې شاملې دي، خوبياهم د ټينګار لپاره ښځې جلا مخاطبې شوي دي چې سترګې ښکته واچوي او خپل اندامونه پټ کړي.

بيا مبارک آيت مؤمنو او مسلمانو ښځو ته امر کړی چې خپل سرونه، غاړې او سينې په خپلو جامو پټې کړي، ترڅو پرديو سړيو ته ښکاره نشي او د دوی د زينت اوښايست ځايونو ته ونه

ګوري. علماوو ويلي دي: د جاهليت په زمانه کې ښځو خپل څادرونه د سر (تندي) لـه خوا شا ته اچول، چې په دې توګه به يې غاړې او غاړکۍ ښکاريدې، نو ځکه الله تعالی مؤمنې ښځې له دې طريقې څخه منع کړې. البته له زينت څخه په مبارك آيت کې هغه زينت مراد دی، چې بايد پټ وساتل شي، لکه ويښته، متې او پنډۍ.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه په خپل چاپيريال کې د سترګو ښکته نه اچولو څو نمونې تربحث لاندې ونيسي او منفي اړخونه دې څرګند کړي.

د ښځو د زينت ليدنه کومو کسانو ته جواز لري؟

مؤمنو ښځو ته روا نه ده چې خپل پوښلی زينت خلکو ته ښکاره کړي، مګر هغه کسانو ته چې مبارك آيت استثنا کړي دي او هغه دولس ډلې دي. لومړي کسان چې د مؤمنو ښځو د زينت ليدل يې ورته روا کړي، مېړونه دي. مېړونو ته د ښځو هر ډول زينت ليدل روا دي، بلکې د مؤمنو ښځو زينت اصلا د مېړونو لپاره دی، نو د مېړونو لپاره د خپلو ښځو زينت او عورت ليدنه کوم ممانعت نه لري. همدارنګه مؤمنې ښځې د خپل عزت او وقار په رعايتولو کولای شي خپل زينت پرته له مېړونو څخه خپلو پلرونو، خسرانو، زامنو، بن زيو، ورونو، وريرونو او خوريونو ته ښکاره کړي. البته دا ذکر شوي اووه ډوله خلك له مېړه څخه وروسته هغه محارم دي چې مؤمنه ښځه ور سره نکاح نشي کولای او مؤمنې ښځې د ناچارۍ لـه وجې لـه دوی سره مجلسونه او ناسته پاسته لري او عادتا له فتنې څخه خوندي وي. بيا کاکا ګان، ماماګان او رضاعي محارم هم له دوی سره په حکم کې يو ځای کيږي. همدارنګه مؤمنې ښځې کولای شي خپل زينت مسلمانو ښځو او وينځو ته ښکاره کړي. همدارنګه هغو سړو ته يې هم ښکاره کولای شي چې د کورنۍ اتباع دي او د بوډاتوب يا نورو عواملو لـه وجې ښځو ته رغبت نه لري اود دوی په خدمت مشغول دي يا هغه ماشومان چې د ښځو په عورتونو او محارمو خبر نه دي. هغو ته هم خپل زينت او ښايست ښکاره کولی شي. دا دولس ډوله خلك مجاز دي، ځکه د فتنې احتمال پکې نشته، نو که دوی د ښځو پوښلی زينت لکه سر، غاړې، پنډۍ او متو ته وګوري، باك نه لري.

د زينت ښکاره کوونکو حرکتونو ممانعت

وروستی مبارك آيت مؤمنې اومسلمانې ښځې له هغوحرکتونو څخه، چې پوښلی زينت ښکاره کوي، منع کړې دي. دوی ته يې امر کړی چې لـه کور څخه د وتلو پـه وخت کې خپل

عزت، وقار، اسلامي آداب او اخلاق رعایت کړي، ترڅو د نورو نظر ځانته را جلب نه کړي، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ﴿ وَلاَ يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ﴾ يعني پښه دې داسې په ځمکه نه وهي، چې د پښو پټ زیورات يې معلوم شي. د دې مبارک آيت مراد دا دی، چې مؤمنه ښځه بايد پر لارې د تګ په وخت کې داسې حرکت يا عمل ونه کړي چې د نورو د پام را اړولو او د جنسي او شهواني غرايزو د تحريك سبب شي، لكه پر لاره د ځان ښودنې تګ یا دعطرو استعمالول، چې د نورو پام خپل لوري ته راواړوي او يا نور داسې حالتونه چې د خلکو د جنسي غريزو د تحريك سبب ګرځي.

مبارك آيت په پای کې ټول مؤمنان خدای ته رجوع او توبې ته رابللي او امر ورته کوي: ﴿وتوبوا إِلَى اللهِ جَمِيعاً أَيُّهَ المؤمنون لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ يعنې: ای مؤمنو او مسلمانو سړيو او ښځو! پرتاسې لازم دي چې ټول الله ته توبه وباسئ، ترڅو کامياب شئ.

په دې مبارکو آيتونو کې چې د حجاب او وقار ساتلو په اړه کومې خبرې يادې شوې، دا هغه وقايوي ګامونه دي چې مسلمانه ټولنه له اخلاقي بې لارۍ څخه ژغوري. د شرعي له نظره ښځه او سړی دواړه مكلف دي چې د حيا او وقار مخالفو کارونو څخه ډډه وکړي. همدا راز سړي هم حق نه لري چې په ناسمو جامو کې د خلکو په منځ کې ښکاره شي، خو څرنګه چې حکيم خدای په ښځه کې زياته ښکلا او جاذبه پيدا کړې، چې د مخالف جنس يعنې سړو پام زيات ځان ته را اړوي، ځکه د ستر او پردې په اړه د ښځو مسؤليت زيات دی او الله پاك په دې آيتونو کې پر ښځو پرده کول فرض کړي دي.

اسلام د فطرت د دين په توګه د ځينو منحرفو اديانو په څېر د انسان جنسي غريزه وژلې نه ده او نه انسان ته په رهبانيت امر کوي، له همدې امله يې خلك واده کولو ته هڅولي او يوازې واده يې د جنسي غريزې د اشباع کولو او د انساني نسل د بقا وسيله بللې ده.

هغه خلك چې له اخلاقو، حيا او پاکۍ څخه په خالي ټولنو کې د جسمي او روحي ناروغتياوو او اخلاقي بې لاريو د خپرېدو څخه خبر دي، ښه پوهيږي چې د حجاب په فرضيت کې د ټولنې لپاره څومره سترې ګټې نغښتې دي.

فعاليت

زده کوونکي دې د يوې مسلماني ښځې د لباس اغوستلو او پر لاره تللو د مسؤليت په هکله بحث او څېړنه وکړي او د هغه منفي اغيزې دې په خپلو کتابچو کې وليکي.

ګټې او لارښوونې

دغه آيتونه ډېر احکام، آداب او لارښوونې لري، خو ځينې يې دا دي:

❖ د سترګو د نظر ښکته والی او له هرډول حرامو څخه د اندامونو ساتنه، ځکه اسلام د يوې پاکې او شريفې ټولنې د رامنځ ته کيدو بلنه ورکړې ده او د انسان ټول غړي مسؤل ګڼي: ﴿إِنَّ السمع والبصر والفؤاد كُلُّ أولئك كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً﴾.

❖ مؤمنې ښځې ته روا نه دي چې خپل زينت پرديو ته ښکاره کړي مګر هغه چې ښکاره وي لکه مخ، لاسونه او جامې.

❖ د هغې ډلې محارمو بيان، چې مؤمنه ښځه کولای شي خپل زينت ورته څرګند کړي.

❖ د مسلمانو ښځو د ښايست ښکاره کولو جواز د کورنۍ بوډاګانو، کم عقلو ساده ګانو او وړوهلکانو ته چې د زينت او عورت د تشخيص مرحلې ته نه وي رسيدلي.

❖ د سينګار ښکاره کولو په قصد پر ځمکه د پښو وهلو حرمت.

❖ د دنيا اوآخرت د کاميابۍ لپاره د توبې او د الله ﷻ دربار ته د رجوع واجبوالی.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

(يَغُضُّواْ- أزكى لَهُمْ- وَلاَ يُبْدِينَ- بِخُمُرِهِنَّ- جُيُوبِهِنَّ:)

۱. د الله ﷻ د دې امر حکمت څه شی دی، مؤمنو سړيو او ښځو ته يې امر کړی چې خپل نظر او سترګې ښکته واچوي؟

۲. په قرآني خطاب کې مؤمن سړي او مؤمنې ښځې د کومو کارونو په سرته رسولو مامور شوي دي؟

۳. پرديو خلکو ته د ښځو د زينت له څرګندولو څخه مراد څه شی دی؟

٤. مبارک آيت کوم کسان د مؤمنو ښځو د زينت له ليدلو څخه استثنا کړي دي؟

٥. کومو هلکانو ته جواز شته چې د مؤمنو ښځو پوښلې زينت ته نظر وکړي؟

٦. د دې مبارک آيت ﴿وَلاَ يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَــتِهِنَّ﴾ مقصد څه دی؟ له مثال سره يې څرګند کړئ؟

کورنۍ دنده

مؤمنو اومسلمانوسړيو او ښځو د کتلو د آدابو او د ټولنې پر اخلاقو او تهذيب د هغې د اغيزو په اړه يوه مقاله وليکئ.

نولسم لوست

په اسلام کې د معیوبو اوفقیرو مؤمنانو مرتبه

قال الله تعـالى: ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى۞ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۞ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى۞ أَوْ يَـذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى۞ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى ۞ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ۞ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى۞ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى۞ وَهُوَ يَخْشَى ۞ فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى۞ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۞ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ۞ فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ۞ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ۞ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۞ كِرَامٍ بَرَرَةٍ﴾ [عبس: ۱-۱۶]

د ځینو کلمو معناوې

عَبَسَ: تندی یې تریو کړ.

تَوَلَّى: مخ یې وګرځاوه.

يَزَّكَّى: له ګناهونو پاک شي.

يَذَّكَّر: پند واخلي. نصیحت واوري.

اسْتَغْنَى: بې پروا شو، له ایمان، دین اوعلم څخه یې مخ وګرځاوه.

تَصَدَّى: توجه کوې.

تَلَهَّى: په بل څه مشغولیږې.

كَلَّا: داسې نه ده، بیا دې کار ته مه را ګرځه.

ژباړه

تندی یې تر یو شو او مخ یې وګرځاوه، په دې خبره چې هغه ړوند ورته راغی. ته څه خبرېږې. کیدای شي چې هغه پاک شي. یا نصیحت ته غیر شي او نصیحت هغه ته ګټه ورسوي. مګر کوم سړي چې بې پروايي غوره کړه. دهغه لوري ته خو تا پاملرنه وکړه. په داسې حال کې چې که هغه پاک نشي، نو پرتا یې څه ضمانت دی؟ او څوک چې په خپله تاته په منډه راغی اوهغه ویرېده. له هغه سره تا بې پروايي وکړه. هیڅکله نه، دا خویو نصیحت دی. د چا زړه چې غواړي هغه دې ومني. دا په داسې صحیفوکې نغښتی دی چې مبارکې دي. لوړه مرتبه لرونکې دي، پاکې دي. د عزتمندو پرښتو په لاسونو کې دي. د غوره او نیکو لیکونکو.

د نازلېدلو سبب

مفسرينو د مبارکو آيتونو د نزول په هکله څه روايتونه نقل کړي چې لنډيز يې په لاندې ډول دی: يوه ورځ رسول اللهﷺ د قريشو له يوې ډلې مشرانو، لکه عتبه بن ربيعه، ابوجهل، عباس بن عبد المطلب، ابی بن خلف، شيبه بن ربيعه او وليد بن مغيره سره ناست و او دوی يې اسلام ته رابلل او د اسلام د مقدس دين لارښوونې يې دوی ته شرحه کولې. په دې وخت کې عبدالله بن ام مکتوم چې يو نابينا(ړوند) شخص و او د اسلام د پيغمبرﷺ د مجلس په حالت نه پوهېد، مجلس ته راغی او ويې ويل: ای د الله رسوله له هغه څه چې الله درښودلي ماته يې وښيه اوماته تعليم راکړه. عبدالله بن ام مکتوم خپله غوښتنه څو،څو ځله تکرار کړه. رسول اللهﷺ ورڅخه مخ واړاوه او د قريشو د مشرانو په دعوت او بلنه مشغول و او د دې نابينا صحابي خبروته يې پاملرنه ونه کړه. په دې وخت کې مبارك آيتونه نازل شول او الله تعالی خپل پيغمبر د ملامتيا مورد وګرځاوه.

عبدالله ابن ام مکتوم څوك و؟

اصلي نوم يې عمرو بن قيس او ام مکتوم يې کنيه او لقب و، مور يې عاتکه بنت عبدالله مخزومي وه. عبد الله ابن ام مکتوم د رسول اللهﷺ د مېرمنې بي بي خديجې بنت خويلد د ماما زوی و.

هغه له لومړنيو مهاجرو څخه دی. عبد الله ابن ام مکتوم او بلا ل د رسول اللهﷺ له مؤذنانو څخه وو. رسول اللهﷺ ته ډېر ګران و او ديارلس ځله يې په مدينه منوره کې د خپل ځان خليفه ټاکلی دی. دا جليل القدر صحابي، سره له دې چې ړوند و، په غزاګانو کې يې برخه اخيستې ده. روايت شوی چې دی د عمربن الخطاب ﷺ په خلافت کې د قادسيې په جنګ کې د مدائن د فتحې په مهال د شهادت لوړې درجې ته ورسيد.

تفسير

اسماني او ځمکني معيارونه

د العبس سورت په لومړيو مبارکو آيتونو کې الله تعالی د يوې شخصي پېښې په بڼه يوه لويه لارښوونه، يو مهم اصل او مبدأ بيان کړي چې دا اصل په خپل ذات کې نه يوازې د اسلام حقيقت، بلکې د اسلام يوه لويه معجزه راښيي. يوه داسې معجزه چې انسانان په ديني اسماني معيارونو او ارزښتونو ارزول کيږي، نه په ځمکنيو بشري تلو او معيارونو. داسې حقيقت چې الله تعالی حتی خپل غوره کړای شوی محبوب او دوست د دې حقيقت په هکله تر ملامتيا لاندې

ونیو او د ده ستر شخصیت ته یې لاربښوونه وکړه. دا الهي حقیقت یوازې د تقوی په اساس د انسانانو د ارزولو او تللو معیار دی چې له څمکنیو او انساني ارزولو سره بشپړ توپیر لري﴿إن أكرمكم عند الله أتقاكم﴾.

په اسلام کې د فقیرانو اوبیوزلانو مرتبه

د سورت په پیل کې د حکایت په ژبه او په غایبه صیغه د موضوع مطرح کول په دې دلالت کوي چې الله تعالی په خپل رسول باندې مهرباني، لطف او مرحمت درلود، نودی یې مخاطب نه کړ، لکه څرنګه چې د عبد الله ابن ام مکتوم ذکر د ړانده {الأعمى} په صیغه د ده د شان د کمې لپاره نه دی بلکې د ده د پیژندنې او همدارنګه د ده د معذور ګڼلو لپاره دی چې د رسول الله ﷺ حالت اومشغولتیا یې نه وه درک کړې. کله چې دا ړوند صحابي د رسول الله ﷺ حضور ته راغی او په تکرار یې له ده څخه د لاربښوونې غوښتنه وکړه، رسول الله ﷺ په تریو تندي له ده څخه مخ واړاوه او د قریشو د مشرانو په بلنه مشغول شو، نو په دې توګه د الله تعالی د ملامتیا مورد وګرځید، چې نه شایي د بیوزلی او فقر او یا د نه لیدو په خاطر له ده څخه مخ وګرځول شي. څکه هغه په پاک او ویښ زړه دعلم او پوهې په لټه کې و، ترڅو خپل نفس پاک کړي.

خو دوی (د قریشو سرداران) چې د ایمان او نبوي لاربښوونو څخه بې پروایي کوي ته دوی ته پاملرنه کوې او د دوی د هدایت لپاره زیار باسې. حال داچې په کفر او ګمراهی کې پاتې کېدل د همدوی په ضرر دي او ته پرې مسؤول نه یې. ستا دنده یوازې رسول(بلاغ) دي او د دوی ستنیدنه او حساب پرموږ دی او هدایت یې د الله ﷻ په لاس کې دی: **قال تعالی:** ﴿إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ ولكن الله يَهْدِي مَن يَشَآءُ﴾. [القصص: ٥٦]ترجمه: «ای پیغمبره! ته چې چاته وغواړې او خوښ دې وي هغه ته هدایت نشې ورکولای، مګر الله چې چاته وغواړي هدایت کوي.»

بیا وروسته د آیتونو د عتاب او ملامتیا لهجه سخته شوې او پیغمبرﷺ ته یې داسې خطاب کړی: خو هغه کس چې له ړوندوالي او ستونزو سره په اخلاص، محبت او د الله ﷻ له ویرې ستا لوري ته په منډه راځي، ترڅو علم اوپوهه حاصله کړي او خپل دین کامل کړي، ته له هغه څخه مخ اړوې او خپله ټوله پاملرنه د قریشو مشرانو ته را اړوې چې ایمان راوړي. ای زما ګرانه استازیه ! داسې کار ور او مناسب نه دی؛ بلکې دا قرآني آیتونه د پند او عبرت لپاره

دي چې هرڅوک وغواړي پند ترې اخلي. الهی آیتونه په عزتمنو صحیفو کې لیکل شوي دي چې د ا صحیفې ډېرې پاکې او لوړې مرتبې لري اود مقربو عالي رتبه پرښتو په لاسونو کې دي چې د درناوي څخه برخمنې او د هرمغرض او ناشکره له ضرر څخه خوندي دي.

د فضیلت اوغوره والي معیار

مبارکو آیتونو د انسانانو ترمنځ د بهترۍ او غوره والي معیار ایمان اوتقوی ګڼلې، سره له دې چې رسول الله ﷺ اسلام ته د قریشو د مشرانو د بلنې لـه امله ،چې هغه مهال د دعوت د لارې خنډ وو، د عبدالله بن ام مکتوم پوښتنو ته پاملرنه ونه کړه، په دې هیله چې د قریشو مشران د اسلام دین ته را وګرځي. بیاهم الله تعالی خپل رسول د عتاب مورد ګرځوي چې د خدای په وړاندې مقبول ارزښتونه دین، ایمان او تقوی ده، نه هغه مادي ارزښتونه چې د انسانانو په وړاندې پیژندل شوي دي.

له همدې امله د اسلام خوږ پیغمبر ﷺ د دې آیتونو له نازلېدو وروسته همیشه د عبد الله بن ام مکتوم عزت او درناوی کاوه او هرکله به چې له هغه سره مخامخ کیده خپل څادر به یې ده ته د کیناستو لپاره غوړاوه او فرمایل به یې: "مرحبا بمن عاتبنی فیه ربی»

یعنې: ښه راغلاست هغه چا ته چې د هغه په سبب الله تعالی زه ملامت کړی یم. په دې توګه د الله پیغمبر ټول دنیوي معیارونه یو په بل پسې له منځه یوړل او د ژوند په ټولو چارو کې یې فضیلت اوتقوی دغوره والي معیار وګرځاوه. په داسې توګه چې له هجرت څخه وروسته یې د مسلمانانو ترمنځ "مواخات" یعنې وروروګلوي قایمه کړه او خپل تره، حضرت حمزه بن عبدالمطلب اوخپل آزاد شوی غلام، زیدبن حارثه یې ورونه وګرځول. لکه څرنګه چې یې د خالدبن رویحه خثعمي او حبشي بلال ترمنځ ورورګلوي قایمه کړه. زید بن حارثه آزاد شوی غلام یې د "مؤته" په جنګ کې په داسې حا ل کې د درې زریز لښکر قوماندان وټاکه چې د خالدبن ولید په شمول د مهاجرینو او انصارو یو زیات شمیر مشران د ده تر قیادت لاندې وو. په دې جنګ کې زید بن حارثه د امیرپه توګه وټاکل شو. بیا د ده له شهادت څخه وروسته جعفر بن ابي طالب او بیا عبد الله بن رواحه انصاری په ترتیب سره د لښکرقوماندانۍ په غاړه واخیسته. همدارنګه د اسلام خوږ پیغمبر ﷺ د ژوند په وروستیو ورځوکې اسامه د زید بن حارثه اتلس کلن ځوان زوی رضي الله عنهما له رومیانو سره په جنګ کې د اسلام د لښکر قوماندان وټاکه او لوی لوی شخصیتونه لکه ابوبکر صدیق، عمرفاروق، سعد بن ابي وقاص

اوداسې نورو په دې لښکر کې حضور درلود. همدارنګه د اسلام پیغمبرﷺ د سلمان فارسي په هکله اعلان وکړ: "سلمان منا أهل البیت" یعنې سلمان زما د اهل بیت څخه دی.

دا او لسګونې نورې واقعې د مسلمانانو د برابرۍ او د ایمان او تقوی له مخې د ارزښت او غوره والي نمونې دي، چې د اسلام پیغمبر او راشدو خلفاوو او اصحابو کرامو پلې کړې دي.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ د فضیلت اوغوره والي اساس او معیار ایما ن او تقوی ده.

❖ په دې آیتونو کې د پروردګار په نزد د نبي کریمﷺ مقام اومرتبه بیان شوې ده او الله تعالی په خپل غوره شوي رسول د غایب په صیغه ملامتیا ویلې ده.

❖ د نبوت د عالي ادب بیان، له دې واقعې وروسته به چې کله عبد الله بن ام مکتوم د رسول اللهﷺ حضورته تشریف راوړ، هغه به ورته ځای چمتو کاوه او خپل مبارک څادر به یې د هغه د کیناستلو لپاره غوړولو او د هغه درناوی به یې کاوه.

❖ پیغمبر ﷺ د الهی وحې د تبلیغ امین و. ام المومنین عایشې رضی الله عنها فرمایلي دي: که چېرې د الله رسول له وحې څخه څه پټولی ، نو پرځان به یې الهي ملامتیا د العبس په سورت کې پټه کړې وای.

پوښتنې

١. د لاندې کلمو معنا واضحه کړئ:
(عَبَسَ– تَوَلَّى– یَزَّکَّى– یَذَّکَّر– اسْتَغْنَى– تَصَدَّى– تَلَهَّى)

٢. د العبس سورت د لومړنیو آیتونو د نزول لامل په لنډه توګه واضح کړئ.

٣. عبدالله بن ام مکتوم څوک و؟

٤. پیغمبرﷺ د عبد الله بن ام مکتوم پوښتنو ته ولې ځواب ورنه کړ او له ده څخه یې مخ وګرځاوه؟

٥. له دې واقعې وروسته پیغمبرﷺ له عبدالله بن ام مکتوم سره څرنګه چلند کاوه او څه به یې ورته ویل؟

٦. د عبس سورت د آیتونو د نازلیدو واقعه د اسلام په مقدس دین کې کوم اصل ثابتوي؟

٧. د مسلمانانو ترمنځ مساوات او د غوره والي معیار د تقوی پر اساس دی، د دې اصل د پلي کېدو څو نمونې د اسلام له تاریخ څخه بیان کړئ؟

د مؤمنانو یووالی

قال الله تعالي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ۞ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ۞ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۞ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۞ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾ [آل عمران: ۱۰۲-۱۰۵]

د ځینو کلمو معناوې

فَرِيقًا:	طایفه، ډله
يَرُدُّوكُمْ:	بېرته ګرځوي تاسې.
يَعْتَصِمْ:	په قوت سره منګولې نښلوي
حَقَّ تُقَاتِهِ:	حقیقي تقوی، د الله په اوامرو اونواهیو کې خپل وس لګوي.
بِحَبْلِ اللَّهِ:	د خدای په رسی یعني قرآن او اسلام.
شَفَا حُفْرَةٍ:	د ژور ځای(کندي) غاړه او څنډه چې سړی په لږ غفلت کولو سره پکې لوېږي.

ژباړه

ای مؤمنانو،که تاسې ددې اهل کتابو دیوې ډلې خبره ومنئ، نو دوی به تاسې له ایمان نه بیرته دکفر لورې ته واړوي، ستاسې لپاره دکفر لورې ته دراتګ اوس څه ځای پاتې دی چې تاسې ته د الله آیتونه لوستل کیږي اوستاسې په منځ کې دهغه رسول موجود دی؟ څوک چې د الله ددین لمنه کلکه ونیسي، هغه به هرومرو سمه لار ومومي.

ای مؤمنانو له الله نه داسې ووېرېږئ لکه څرنګه چې له هغه څخه د وېرېدو حق دی، تاسې ته دې مرګ رانشي مګر په داسې حال کې چې مسلمان اوسئ.

ټول یوځای د الله رسی کلکه ونیسئ او تیت پرک کیږئ مه، د الله هغه پیرزوینه دریاده کړئ چې تاسې یود بل دښمنان وئ، هغه ستاسې په زړونو کې مینه واچوله او د هغه په مهربانۍ او

لورینه تاسې سره ورونه شوئ، تاسې یوې لـه اوره ډکې کنـدې پـر غـاړه ولاړ وئ، الله تاسې ور څخه وژغورلئ، په دغه شان الله خپلې نښانې تاسې ته څرګندوي چې په سمه لاره شئ.

په تاسې کې باید څه خلک هرومرو داسې وي چې د نیکۍ لورې ته بلنه، پـه ښـو امـر او لـه بـدو منع وکړي. کوم خلک چې دا کار کوي همدوی بریالي دي.

او تاسـې د هغـو خلکـو غونـدې نـشئ چـې پـه ډلـو وویـشل شـول او لـه روښانه او څرګنـدو لارښوونو میندلو نه وروسته په شخړو کې اخته شول او د همدوی لپاره ستر عذاب دی.

د نازلېدلو سبب

مفسرینو کرامو ویلي دي چې ذکر شوي مبارک آیتونه د دوو تنو مسلمانو انـصارو پـه بـاره کـې نازل شوي دي چې یو یـې اوس بـن قیظی د اوس لـه قبیلې څخه او بل یـې جبـار بـن صـخر د خزرج له قبیلې څخه و. د دوی د واقعې لنډیز داسې دی: یـوه ورځ د اوس او خـزرج د انـصارو مسلمانانو یوه ډله خلک په مدینه منوره کې د مینې او محبت پـه فـضا کـې پـه خبـرو مـشغول وو. په دې وخت کې د یهودو یو بوډا سړی د شاس بن قیس پـه نامـه پـردوی تېریـده. شـاس چـې د اسلام او مسلمانانو په نسبت یې ډېره بـدبیني او کرکـه درلـوده، نـو د دې ډلـې مـسلمانانو تـرمنځ مینـې او محبـت لا ډېـر کـرکجن او غوسـه کـړ او دایـې انګېرلـه چـې کـه دا مینـه او محبـت د مسلمانانو ترمنځ دوام ومومي، نو زموږ سوکالي بـه لـه خطـر سـره مخ شـي. پـه دې وجه ده یـوه ځوان یهودي ته امر وکړ چې د مسلمانانو ډلـې تـه ورشـي او د اوس او خـزرج تـرمنځ د پخوانیـو جنګونو خبرې رامنځ ته کړي او د بعاث له جنګه څو شعرونه زمزمه کـړي. ځـوان یهـودي د ده د امر موافق عمل وکـړ او وتوانیـده چـې د انـصارو د محبـت او مینـې ډک مجلـس د عـصبیت او تربګنۍ او د اوس او خزرج ترمنځ په فخر او ویاړنو او یو په بل ځان غـوره ګڼلـو بـدل کـړي. پـه نتیجه کې دواړو قومونو تورې راوایستې او جګړې تـه چمتـو شـول. پـه دې وخـت کـې د اسـلام پیغمبرﷺ ته خبر ورسید. هغه له یوې ډلې مهاجرو صـحابه وو سـره راغـی او دوی تـه یـې داسـې خطاب وکړ: ای د مسلمانانو ټولیه! لـه الله ﷻ څخه وویریږئ! ایـا پـه داسـې حـال کـې چـې زه ستاسو په منځ کې موجود یـم، تاسـو د جاهلیـت شـعارونو تـه مخـه کـوئ؟ وروسـته لـه دې چـې الله ﷻ تاسې ته د اسلام هدایت در پـه برخـه کـړ او پـه هغـه سـره یـې تاسـو تـه عـزت درکـړ او جهالت یـې درڅخه لرې کـړ، له کفر څخه یـې وژغـورلئ او ستاسـو تـرمنځ یـې مینـه او محبـت پیدا کړ. ددې اغېزناکو خبرو په اوریـدو ټولـو وسلـه پـر ځمکـه وغورځولـه، پـه ژړا او زاریـو یـې یو بل په غېږ کې ونیول او له پیغمبرﷺ سره خپلو کورونو تـه ولاړل. پـه دې توګـه یـې د الله ﷻ د دښمن شاس فتنه او دسیسه شنډه کړه او دا مبارک آیتونه نازل شـول چـې دا ورځ پـه (بـدترین پیل او بهترین پای) ونومول شوه[1].

١- التفسیر الوسیط للطنطاوی ، تفسیرآیت ١٠٢ سوره‌ء آل عمران.

تفسير

د دښمن له دسيسو او تدبيرونو څخه خبرتيا

په دې مباركو آيتونو كې الله تعالى مومنانو ته خطاب كوي چې هركله تاسې د اهل كتابو ځينو خبرو او غوښتنو ته غوږ ونيسئ او هغو ته تسليم شئ، نونه يوازې ستاسې ترمنځ تفرقه او دښمني پيدا كوي بلكې زيار باسي چې تاسې له ايمان څخه بېرته كفر ته وګرځوي.

بيا قرآن كريم بيانوي چې اصلا د مؤمن لپاره معقوله او ښه خبره نه ده چې لـه داسې ډلـو ټپلو څخه پيروي وكړي، يا دا چې پس لـه ايمانه كـافر شي او لـه يـووالي وروسته اختلافاتو او بې اتفاقيو ته لمن ووهي. مباركو آيتونو د انكار په صيغه بيان كړى چې ځرنګه ممكنه ده تاسو مؤمنان داسې كارته اقدام وكړئ؟ په داسې حال كې چې د الله ﷻ آيتونه نوي او تازه تاسو ته نازليږي او د الله رسول ستاسو په منځ كې شتون لري چې كه چېرې په غلطه لاره ولاړ شئ د حق لارې ته مو راګرځوي او ستاسو شكونه او شبهې له منځه وړي.

وروستيو آيتونو لارښوونه كړې چې د پيغمبر ﷺ له رحلت څخه وروسته د يهودو او دښمنانو له مكرونو او چلونو څخه د ځان ژغورنې يوازنى وسيله الله تعالى ته ستنيدنه، په هغه توكل او د هغه په دين منګولې لګلول دي چې انحراف او كوږوالى پكې نشته ﴿وَمَن يَعْتَصِم بِاللهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾. په دې مبارك آيت كې دې ته اشاره ده كومو مؤمنانو چې پيغمبر ﷺ نه وي ليدلاى، هر كله چې د الله ﷻ په دين او كتاب منګولې ولګوي او په هغه ځان ملزم وګڼي، نو د دښمنانو له چلونو او غولونو څخه به په امن كې وي. لـه دې امله الله تعالى بياهم مؤمنانو ته امركوي چې خاص له الله تعالى څخه وويريږي او د اسلام د دين پابند واوسي او ترمرګه د اسلام له دين او ملت څخه پرته بل دين او ملت ته مخه ونه كړي.

د خلاصون او كاميابۍ رسۍ

وروسته له دې چې قرآني آيتونو مؤمنانو ته د تقوى او د الله ﷻ د ويرې او د الله ﷻ د امر منښې او پيروۍ كې د ژوند تېرولو امر وكړ، دوى يې په اسلام او قرآن باندې التزام كولو او په هغه باندې منګولو ښخولو ته راوبلل، فرمايي: ﴿واعتصموا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعاً وَلاَ تَفَرَّقُوا﴾ يعنې ټول د الله ﷻ په رسۍ منګولې ښخې كړئ او په خورو ورو لارو مه درومئ. د حبل(رسۍ) كلمه هغه وسيله ده چې د هغې ټينګ نيول د پورته كيدو او ښكته كيدو، لـه غرقيدو څخه د ژغورنې او نورو موخو د لاس ته راوړلو لپاره كارول كيږي.

دلته د الله ﷻ له رسۍ څخه مراد د الله ﷻ دين، د الله ﷻ ژمنه او د الله ﷻ كتاب دى چې په هر يوه منګولې ټينګول انسان خلاصون او بريا ته رسوي. په دې مبارك آيت كې د مؤمنانو يووالى او د الله ﷻ په دين او كتاب باندې منګولې لګول د هغې ډلې سره تشبېه شوې دي

چې په يوې قوي او ټينګه رسۍ پې منګولې لګولې وي او له هر ډول خطر، غورځېدو، غرقېدو او هلاکت څخه خوندي او په امن کې وي.

امام فخرالدين رازي ددې آيت په تفسير کې فرمايي: که څوک په يوه نرۍ لار حرکت کوي اوله ښويېدو او غورځېدو څخه وېرېږي، نو د ناچارۍ له وجې په يوه داسې رسۍ منګولې نښلوي چې له دواړو خواوو څخه ټينګه تړل شوې وي، ترڅو خپل ځان خوندي وساتي. د حق لاره نرۍ او باريکه ده او ډېر خلک ورڅخه پښې ښوييږي، نو هر چا چې د الله ﷻ په نښو او لارښوونو منګولې ټينګې کړې، ځان يې د ښويېدو او غورځېدو له خطر څخه خوندي کړ[1].

بيا قرآني آيتونو مؤمنانو ته د يووالي، مينې، محبت، او ايماني ورورګلوۍ د نعمت په يادولو امر کړی چې تاسو مخکې له اسلامه يو د بل دښمنان وئ او يو د بل په له منځه وړلو بوخت وئ، خو د الله تعالی فضل او مهرباني پرتاسو وشوه او په تاسوکې يې اسلامي ورورولي، مينه، محبت، دوستي او مرسته پيدا کړه، نو بايد د دې لوی نعمت شکر په ځای کړئ.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ د مخکيني لوست په آيتونوکې الله تعالی پيغمبرﷺ ته امر وکړ چې يهودو ته خطاب وکړي خو په دې آيتونو کې يې مومنان په خپله مخاطب کړل چې دا کار د مؤمنانو په قدر او عزت دلالت کوي.

❖ په مبارک آيت کې يې د مسلمانانو ترمنځ په تفرقه او دسيسه پيدا کولو کې د اهل کتابو يوه ډله ياده کړه، ترڅو ټول اهل کتاب په دې کار کې شامل نشي. دا کار په خپله د قرآن کريم د آيتونو په حقانيت او انصاف دلالت کوي.

❖ مبارک آيتونه د مؤمنانو په قدر او درناوي او د فتنه اچوونکو يهودو په نا امېدۍ دلالت کوي او دايې واضحه کړې چې، ترڅو د الله ﷻ کتاب او د هغه پيغمبر د مسلمانانو په منځ کې موجود وي، دوی نشي کولای خپلو ناوړو غوښتنو ته ورسيږي.

❖ د يهودو او نصاراوو پيروي او امر منل او د دوی د مشرانو په پلانونو عمل کول مسلمانان کفر ته راکاږي، نو مسلمانان بايد ځان د دوی له دسيسو څخه وساتي.

❖ خلاصون او کاميابي د الله ﷻ په کتاب او د رسول په سنتو باندې په منګولو لګولو او پابندۍ کې نغښتې ده، نوهرڅوک چې پرهغو منګولې ټينګې کړي له ګمراهۍ او هلاکت څخه نجات مومي.

❖ د اسلام په دين منګولې ټينګول او ځان د هغه په احکامو پابند ګڼل واجب او اختلاف او تفرق حرام دی.

۱- تفسير مفاتيح الغيب (تفسير كبير) ج۸ /۱۷۷.

❖ د شرك او ګناهونو ارتكاب انسان د جهنم كندې ته غورځوي، كه څوك په دې حالت كې ومري د الله ﷻ په حكم او فيصله حتماً جهنم ته داخليږي.
❖ له اسلامي امت څخه د يوې داسې ډلې شتون چې نور خلك او ملتونه اسلام ته راوبولي او د اسلام د دښمنانو په وړاندې د الله ﷻ د دين له حريم څخه دفاع وكړي او د امربالمعروف او نهى عن المنكر فريضه ادا كړي، يوه اړينه خبره ده.

پوښتنې

١- د لاندې كلمو معناوې ووایاست:
(يَعْتَصِمْ- حَقَّ تُقَاتِهِ- بِحَبْلِ اللَّهِ- شَفَا- حُفْرَةٍ)
٢- ددې مبارك آيت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾ د نزول لامل په لنډه توګه ووایاست؟
٣- د اوس او خزرج قبيلو چېرته ژوند درلود؟ له اسلام نه مخكې او وروسته له اسلامه د دوى د اړيكو په هكله لنډ معلومات راكړئ.
٤- په مبارك آيت كې له رسۍ څخه مراد څه دى او څرنګه په هغې منګولې ټينګول د خلاصون او بريا سبب كيږي؟
٥- د اهل كتابو د مشرانو پيروي څه حكم لري او د مسلمان برخليك كوم ځاى ته رسوي؟
٦- مبارك آيت ﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ...﴾ په څه دلالت كوي؟

كورنۍ دنده

(په اوسني وخت كې د اسلامي امت يووالي ته اړتيا) تر سرليك لاندې دوه مخه مقاله وليكئ.

وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد وعلى آله و أصحابه أجمعين، و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين